

gar.

Marek Kietliński
Urszula Siłkowska

BIĄŁOSTOCKIE NEKROPOLIE

Huty Łuk

WYGODA

Białostockie nekropolie

Marek Kietliński
Urszula Siłkowska

Białostockie nekropolie

katalog wystawy

Białystok 2017

Projekt okładki – Cezary Korzeniecki

Redakcja techniczna, skład – Ewa Frymus-Dąbrowska

Fotografie: Marek Kietliński, Urszula Siłkowska, Cezary Korzeniecki

Zadanie sfinansowano z budżetu Miasta Białegostoku

Urząd Miejski w Białymstoku
ul. Słonimska 1, 15-950 Białystok
tel. 85 978 60 00, 85 741 43 24
e-mail: prezydent@um.bialystok.pl
www.bialystok.pl

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W BIAŁYMSTOKU

Archiwum Państwowe w Białymstoku
Rynek Kościuszki 4, 15-426 Białystok
tel. 85 743 56 03,
e-mail: sekretariat_ap@bialystok.ap.gov.pl
www.bialystok.ap.gov.pl

ARCHIWUM I MUZEUM
ARCHIDIECEZJALNE
W BIAŁYMSTOKU

ISBN 978-83-7657-262-8

Mariusz Śliwowski
ul. Hetmańska 42, lok 207; 15-727 Białystok
tel. 602 766 304, 881 766 304
e-mail: prymat@biasoft.net, www.prymat.biasoft.net

Wstęp

Ustawa medyczna wydana przez władze rosyjskie w 1857 r. nakazywała, aby cmentarze były położone w odległości nie mniej niż 100 sążni (213 m) od najbliższych gospodarstw domowych. W 1880 r. władze miejskie Białegostoku nakreśliły plany przeniesienia cmentarzy poza obręb miasta. Na planie Białegostoku z 1880 r. zaznaczono cztery nekropolie wyznaniowe zlokalizowane przy szosie grodzieńskiej, czyli przy dzisiejszej ul. Sienkiewicza. Po obu stronach drogi wyrysowano prostokąty oznaczające cmentarze katolicki i żydowski oraz dwa mniejsze, ewangelicki i prawosławny. Kierunek wyznaczony w planie z 1880 r. zdeterminował starania czynione w kolejnych latach wokół budowy nowych zamiejskich cmentarzy.

W wyniku działań władz miejskich powstały obok siebie cmentarze: katolicki, prawosławny i żydowski. Było to nowatorskie spojrzenie na rolę nekropolii pod koniec XIX wieku. Cmentarze świadomie ulokowano w znacznej odległości od miasta. Złamano też dotychczasowy kanon izolacji cmentarzy chrześcijańskich od żydowskich, który polegał na lokalizacji cmentarzy chrześcijańskich i niechrześcijańskich w przeciwległych krańcach miasta.

Za pośrednictwem nekropolii można prześledzić wielokulturowość Białegostoku. W XIX wieku wszystkie białostockie cmentarze były wyznaniowe. Każdy mieszkaniec musiał być przypisany do określonego kościoła i cmentarza. Wymagała tego ówczesna administracja.

W zaprezentowanych na wystawie i w katalogu wystawy nekropoliach zapisana została część historii Białegostoku. W nich skupiło się ostatnich ponad 130 lat dziejów Białegostoku. Stanowią bezcenne pamiątki. Na prezentowanych nekropoliach czytelnik odnajdzie groby elit władzy, intelektualnych, finansowych, naukowych miasta. To też szczególne miejsca, które powinny być kultywowane i zadbane.

W katalogu, który ma charakter popularyzatorski zrezygnowaliśmy z aparatu naukowego. Wydaje się, iż istnieje potrzeba pełniejszego doku-

mentowania białostockich nekropolii, rejestrowania grobów i pisania życiorysów zmarłych.

Katalog będzie dostępny w siedzibie Archiwum Państwowego w Białymstoku przy Rynku Kościuszki 4. oraz na stronach internetowych Archiwum i Urzędu Miejskiego w Białymstoku. Bardzo nam zależy na propagowaniu historii regionalnej wśród uczniów białostockich szkół, studentów wyższych uczelni i wszystkich zainteresowanych mieszkańców Białegostoku. Zadanie zostało sfinansowane z budżetu Miasta Białegostoku.

Realizując wystawę, spotkałem się z dużą życzliwością i pomocą kierownictwa wielu instytucji i osób, które udostępniły swoje materiały, za co składam serdeczne podziękowania. Szczególne wyrazy podziękowania składam księdzu doktorowi Adamowi Szotowi za udostępnione cenne materiały archiwalne, Piotrowi Sawickiemu za udostępnienie materiałów fotograficznych.

Marek Kietliński

Cmentarz Farny w Białymstoku przy ulicy Władysława Raginisa

Pierwszą świątynią w Białymstoku był kościół katolicki, zbudowany w miejscu, gdzie dziś znajduje się klasztor Sióstr Szarytek. Zgodnie z dawnymi zasadami sytuowania cmentarzy najwcześniejsza nekropolia białostockiej parafii pw. Wniebowzięcia NMP znajdowała się wokół świątyni parafialnej. Parafia w Białymstoku istniała w 1553 r. i wówczas działał najstarszy cmentarz, na którym grzebano wiernych.

W 1617 r. Piotr Wiesiołowski ulokował nowy kościół na pobliskim wzgórzu, gdzie znajduje się on do dziś. Jest to tzw. stary kościół farny. Cmentarz parafialny funkcjonował przy kościele do lat 70. XVIII wieku. Cmentarz otoczono murem nakrytym dachówką, w którym zlokalizowano od frontu okazała bramę. Jeszcze przed 1700 rokiem w narożnikach tego muru powstały cztery wieżyczki.

Pod starym kościołem farnym znajdują się trzy krypty, w których spoczywają szczątki doczesne zasłużonych białostoczan. Odkryte zostały w 1983 r. podczas pracy wykopaliskowych we wnętrzu kościoła przeprowadzonych przez archeologów Zdzisława Skroka i Tadeusza Wilde. Wykopy odsłoniły w miejscu dawnego prezbiterium główną kryptę zwaną kryptą fundatorów, pochodząca jeszcze z czasów budowy pierwszego kościoła drewnianego. Spoczęła w niej Zofia z Lubomirskich, żona Piotra Wiesiołowskiego. Po obu stronach krypty głównej odkopano także dwie mniejsze krypty. Pochowano w nich fundatora Piotra Wiesiołowskiego, zmarłego w 1621 r. W 1768 r. pogrzebano w krypcie Andrzeja Węgierskiego, który pełnił funkcję koniuszego na dworze Jana Klemensa Branickiego. W 1773 r. pochowano w krypcie Katarzynę Poniatowską, bratanicę Izabeli z Poniatowskich Branickiej. W 1808 r. spoczęła w krypcie Izabela Branicka. Wejście do krypty blokowała marmurowa płyta wielkości drzwi, zaopatrzona w marmurowe kółka służące do jej podnoszenia. Boczne krypty zostały zabezpieczone drewnianymi włazami.

Cmentarz przykościelny zaprzestano używać w latach 70. XVIII w., a nową katolicką nekropolię otworzono przy Bramie Tykockiej, w pobliżu jurydyki probostwa unickiego. Na cmentarzu chowano zmarłych do 1807 r. Potem pochówki przeniesione zostały na teren wokół kaplicy św. Marii Magdaleny, gdzie władze pruskie założyły cmentarz wielowyznaniowy.

Cmentarz św. Marii Magdaleny był wykorzystywany na potrzeby pochówków wiernych parafii katolickiej w Białymstoku jeszcze w latach 30. XIX w. Ale już od pierwszej dekady XIX w. od czasu do czasu odbywały się pogrzeby przy kaplicy św. Rocha osób wysoko sytuowanych, urzędników i duchownych, np. w 1810 r. pogrzebano tam dawnego proboszcza białostockiego, ks. Szczepana Łapinkiewicza, przełożoną klasztoru Sióstr Miłosierdzia Marię de Brock w 1817 r., czy Marię Planson, żonę nauczyciela miejscowego gimnazjum w 1821 r.

Cmentarz św. Rocha oficjalnie poświęcony został w 1819 r. Zlokalizowany był on poza granicami miasta. Pół wieku później wzgórze z kaplicą i cmentarzem otaczała gęsta zabudowa, rozlokowana wzdłuż dzisiejszych ulic: Lipowej, św. Rocha i H. Dąbrowskiego. Dalej ulokowany został dworzec główny kolei warszawsko-petersburskiej. W sąsiedztwie wzgórza powstały także koszary artyleryjskie. Powodowało to spore komplikacje. Uchwała Rządzącego Senatu z 1772 r., powtórzona w ustawie medycznej z 1857 r., nakazywała, aby cmentarze były położone w odległości nie mniej niż 100 sążni (213 m) od najbliższych gospodarstw domowych.

W tej sytuacji prawnej cmentarz św. Rocha nie spełniał już ustawowych kryteriów pozwalających na jego funkcjonowanie i ta sama sytuacja dotyczyła pozostałych cmentarzy wyznaniowych: ewangelickiego przy ul. Młynowej, prawosławnego na wzgórzu wokół kaplicy św. Marii Magdaleny oraz żydowskiego, położonego przy ul. Cmentarnej (dziś teren Parku Centralnego). Sytuacja wymagała szybkich rozwiązań, i budowy nowych cmentarzy.

W 1880 r. władze miejskie nakreśliły plany przeniesienia cmentarzy poza obręb miasta. Na planie Białegostoku z 1880 r. zaznaczono cztery nekropolie wyznaniowe zlokalizowane przy szosie grodzieńskiej, czyli przy dzisiejszej ul. Sienkiewicza. Po obu stronach drogi wyrysowano prostokąty oznaczające cmentarze katolicki i żydowski oraz dwa mniejsze, ewangelicki i prawosławny.

Wiesław Wróbel przypuszczał, że głównym powodem wyboru właśnie takiej lokalizacji cmentarzy było wzniesienie terenu, tworzące stok opadający od strony Wygody w kierunku rzeki Białej, co miało niebagatelne znacze-

nie w przypadku występowania wód gruntowych. Oczywiście istotne znaczenie mógł mieć fakt, że miasto intensywnie rozwijało się w kierunkach południowym, południowo-zachodnim i zachodnim. W każdym bądź razie kierunek wyznaczony w planie z 1880 r. zdeterminował starania czynione w kolejnych latach wokół budowy nowych zamiejskich cmentarzy.

Na łamach petersburskiego tygodnika „Kraj” z 25 listopada 1884 r. stały białostocki korespondent, Franciszek Gliński, napisał, że na ostatnim posiedzeniu rady miejskiej radni wyrazili zgodę na pożyczkę w wysokości 11 tys. rubli na potrzeby zakupu gruntu pod nowy cmentarz rzymskokatolicki na terenie dzielnicy Wygoda.

W 1885 r. ówczesny dziekan i proboszcz parafii farnej w Białymstoku, ks. Wilhelm Szwarc wspólnie z władzami miasta wystąpił do władz gubernialnych w Grodnie z prośbą o wydanie zgody na budowę nowego cmentarza przy drodze do Bagnówki i Supraśla. Przedłożył plan terenu i projekty kaplicy, bramy cmentarnej i domu dozorczy. Dnia 25 lipca 1885 r. projekty te zatwierdził Oddział Budowlany Grodzieńskiego Urzędu Gubernialnego. 17 kwietnia 1886 r. zostały zatwierdzone także przez Komitet Techniczno-Budowlany.

Ksiądz Szwarc czynił starania w Grodnie i Petersburgu, by plany te zrealizować. 19 maja 1886 r., za wiedzą ministra spraw wewnętrznych, zgodę na założenie nowego cmentarza w Białymstoku wraz z pozwoleniem na budowę kaplicy podpisał w Sankt Petersburgu książę Gagarin. Cmentarz miał się składać z placu otoczonego z trzech stron rowami, od frontu murem z bramą, w środku placu z kaplicą cmentarną, a w południowo-zachodnim narożnikiem z domem dla stróża.

Po otrzymaniu zezwolenia niezwłocznie przystąpiono do prac. W szybkim tempie pobudowano z cegły dom stróża, wykopano niezbędne studnie oraz wzniesiono mur i bramę. Rozpoczęto budowę kaplicy. Gdy prace ukończono cmentarz został poświęcony, choć z braku dokumentów trudno określić dokładną datę. Otwarto go 15 kwietnia 1887 r. Kaplicę konsekrowano w 1888 r.

Cmentarz podzielono na kwartały, oraz klasy: od I do IV. W zależności od kwartału i od klasy ceny za miejsce pochówku były zróżnicowane i wynosiły:

- klasa I (kwartały 1, 13, 23, 29) – od 13 do 15 rubli,
- klasa II (kwartały 2, 3, 4, 14, 30, 33) – 7 rubli,
- klasa III (kwartały 5, 6, 16, 17, 32, 35- od 3 do 5 rubli,

– klasa IV (kwartały 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 18, 26, 31, 35, 36) – od 1 do 2 rubli.

W 1926 r. nastąpiło poszerzenie areálu cmentarza. 5 czerwca 1947 r. mieszkańcy Skorup i Bagnówki zebrani w mieszkaniu Józefa Jaworskiego i pod przewodnictwem Aleksandra Jaworskiego – sołtysa wsi Bagnówka podjęli decyzję, iż jako właściciel obszaru ziemi wspólnej sprzedadzą Parafii Farnej w Białymstoku działkę o nazwie „Wysmoły” o powierzchni 11,2 hektara na potrzeby cmentarza grzebalnego za sumę trzystu siedemdziesięciu pięciu tysięcy złotych. W lipcu 1947 r. Powiatowa Rada Narodowa w Białymstoku zaakceptowała transakcję.

Kolejne powiększenie jego powierzchni nastąpiło w 1951 r. Areal cmentarza wynosił 65640 metrów kwadratowych. Od sierpnia 1951 r. zmarłych grzebano w nowej części cmentarza. Wprowadzona została nowa numeracja kwartałów od 1 do 40. Utrudniało to administrowanie cmentarzem, w związku z czym w 1974 r. nowa część otrzymała numery od 41 do 80. W latach osiemdziesiątych XX wieku powstały nowe kwartały oznaczone od 81 do 97, 97a, b, c. Część dziecięca obejmuje kwartały 44,49 i 50. Miejsu pochówku osób nieochrzczonych, samobójców, nieznanych z nazwiska nadano numer 40 a.

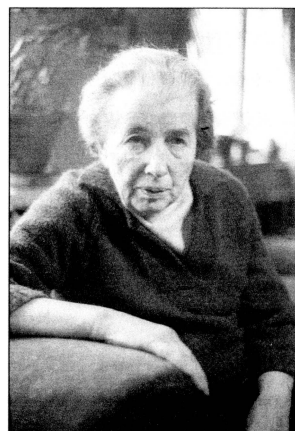
W 2012 r. Józef Tadeusz Sosnowski wydał drukiem publikację pt. *Cmentarz Farny w Białymstoku. Historia, indeks pochowanych. W 125-lecie założenia cmentarza parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Białymstoku*. Oprócz rysu historycznego cmentarza sporządził indeks 62 tysięcy osób pochowanych na Cmentarzu Farnym.

Cmentarz Farny jest miejscem wiecznego spoczynku wielu zasłużonych osób. Do katalogu wybraliśmy kilka z nich.

*

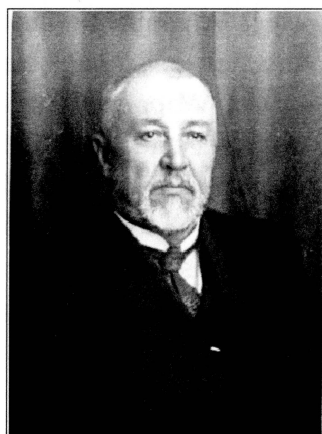
Irena Białówna – urodzona w 1900 r. w Carycynie. Studia medyczne ukończyła w Warszawie i w 1927 r. przyjechała do Białegostoku. Zatrudniona została w białostockich szkołach powszechnych. Od 1932 r. udzielała się w Szkolnej Poradni Wychowawczo-Leczniczej. Pracowała również jako lekarz zakładowy w Monopolu Tytoniowym i Spirytusowym. W latach 1939–1941 kierowała szpitalem dziecięcym, który mieścił się wówczas przy ulicy

Fabrycznej. Po wkroczeniu do Białegostoku Niemców, szpital został przeniesiony na ulicę Warszawską. Dr Białówna, razem z dr Anną Ellert zorganizowała przy szpitalu konspiracyjną ochronę dla dzieci. Została ona wykryta przez Niemców. Dr Irena Białówna została aresztowana i po kilkumiesięcznym śledztwie wywieziona do Oświęcimia, a następnie do Ravensbrück, Gross Rosen i Neubrandenburga. W 1945 r. powróciła do Białegostoku i rozpoczęła pracę jako wizytator higieny szkolnej. W 1952 r. została ordynatorem oddziału pediatrycznego Szpitala Wojewódzkiego.

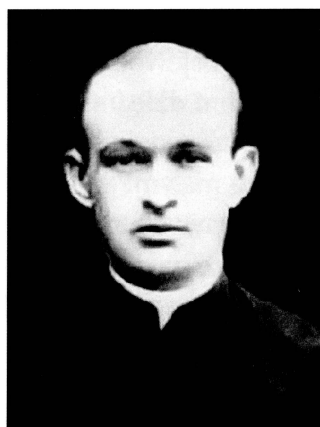
Jednak jej główną pasją była pozaszpitalna opieka nad małymi dziećmi. Organizowała różne formy opieki zdrowotnej i społecznej w Białymstoku i w okolicznych wsiach. Jej dom był zawsze otwarty dla matek z małymi pacjentami. Od ubogich nigdy nie brała zapłaty, a często sama wykupywała przepisane im przez siebie lekarstwa. Była postacią legendarną jeszcze za życia. Po przejściu na emeryturę w 1972 r. nie zaprzestała pracy społecznej. Zmarła w lutym 1982 roku.

Zygmunt Brodowicz – urodzony w 1871 r. Po przybyciu do Białegostoku w 1928 r. został naczelnikiem wydziału zdrowia publicznego w białostockim urzędzie wojewódzkim. Był jednym z najwybitniejszych organizatorów służby zdrowia i opieki społecznej w przedwojennym Białymstoku. W styczniu 1929 r. został przewodniczącym powstałego z jego inicjatywy Towarzystwa Opieki Społecznej „Przystań”. Towarzystwo stawiało sobie za cel opiekę nad samotnymi matkami, zaniebanganą młodzieżą i dziećmi oraz nad ludźmi niezdolnymi do pracy. Aby zgromadzić środki finansowe organizowało bale i rauty dla białostockiej finansjery. Jak donosił Dziennik Białostocki wielkim wydarzeniem towarzyskim była inscenizacja zatytułowana „Venus niesiona w lektyce przez Murzynów”. Innym razem zorganizowany został bal dla wychowanków Domu Dziecka. W Pałacu Branickich przygotowano przedstawienie „Wesele kwiatów w lesie”, w którym główne role przypadły córce

wojewody białostockiego Nanie Kirst i Tadziowi, synowi Józefa Blicharskiego, popularnego nauczyciela rysunków w białostockich szkołach. Jednak dziełem jego życia było utworzenie w 1930 r. Szpitala Psychiatrycznego w Choroszczy pod Białymstokiem. Była to najnowocześniejsza placówka w Polsce, w której wprowadzono innowacyjne programy terapeutyczne. Zajmowano się w nim też leczeniem narkomanii. Po II wojnie światowej dr Brodowicz, schorowany, pozbawiony podstawowych środków do życia zmarł w 1948 roku.

Ksiądz Aleksander Chodyko – urodzony 4 marca 1880 r. w Wilnie. Tam ukończył Seminarium Duchowne. Z Seminarium został wysłany na dalsze studia do Akademii Duchownej w Petersburgu. 2 kwietnia 1905 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk Arcybiskupa Metropolity Mohylewskiego Józefa Jerzego Szembeka. W 1906 r. rozpoczął pracę jako wikariusz i prefekt szkół w parafii pobernardyńskiej w Grodnie. W 1909 r. został prefektem szkół średnich w Białymstoku. W 1915 r., przed nadejściem frontu, z nakazu władz carskich ewakuował się ze szkołami w głąb Rosji, do miasta Rżewa w guberni twerskiej. W początkach kwietnia 1919 r. był już na terenie swojej diecezji i przez cztery miesiące zastępował dziekana w Lidzie. W sierpniu 1919 r. przybył do Białegostoku. Był prefektem Państwowego Gimnazjum Żeńskiego. W 1920 r. biskup wileński Jerzy Matulewicz powołał ks. Chodykę na stanowisko proboszcza i dziekana białostockiego. 16 listopad 1920 r. bp Matulewicz zlecił ks. Chodyce administrację tej części diecezji, która nie miała łączności z Biskupem w Wilnie. Spowodowane to było zajęciem Wilna i Wileńszczyzny przez wojska gen. Lucjana Żeligowskiego i utworzeniem Litwy Środkowej. 2 sierpnia 1919 r. Białystok stał się stolicą województwa jedną parafią. Była to największa parafia w diecezji wileńskiej i liczyła około 25 tysięcy wiernych. Dopiero w 1925 r. została utworzona druga parafia, św. Rocha, do której na organizatora ośrodka duszpasterskiego i budowniczego kościoła przybył ks. Adam Abramowicz. Do parafii św. Rocha odeszło ok. 8000 wiernych. Ks. Chodyko, jako proboszcz i dziekan w jednej osobie, był przez jakiś czas wizytatorem religii w szkołach średnich, a także był

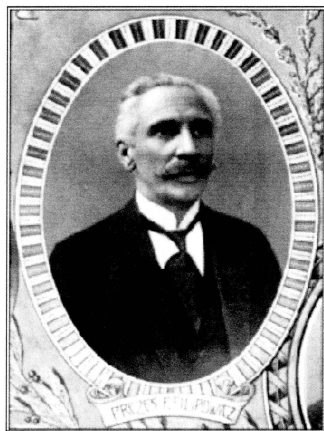

członkiem Rady Szkolnej Powiatowej i Miejskiej w Białymstoku. Z racji swego stanowiska zajmował bardzo ważne miejsce w gremiach miejskich i wojewódzkich. Do pomocy miał zwykle dwóch lub trzech wikariuszy oraz pięciu-sześciu prefektów szkół. Oprócz zajęć duszpasterskich koordynował prace wykończeniowe w kościele. Efektem tych prac była konsekracja świątyni, którą urządzono w czasie Kongresu Eucharystycznego w dniach 30-31 maja 1931 r. 11 września 1939 r. ks. dziekan Chodyko otrzymał od arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego uprawnienia wikariusza generalnego na dekanat białostocki i knyszyński na czas ewentualnego odcięcia tych parafii od stolicy arcybiskupiej. Uprawnienia te zostały poszerzone w dniu 2 października 1939 r. W czasie okupacji sowieckiej w latach 1939–1941 z poświęceniem pełnił trudną posługę kapłańską. 25 czerwca 1941 r. (kilka dni po wybuchu wojny sowiecko-niemieckiej) żołnierze sowieccy zrobili rewizję na plebanii i w kościele (pod zarzutem, że strzelano do nich z wieży kościoła) i zabrali ze sobą księży z plebanii i poprowadzili do Pałacu Branickich. Tam był zainstalowany sąd wojenny, który wydawał wyroki śmierci. Rozstrzeliwano grupami obok pałacu. Aresztowanych księży: ks. dziekana Chodykę, ks. Stanisława Sieluka i ks. Stanisława Urbana w końcu uwolniono. Zginął natomiast razem wzięty organista farny Paweł Matulewicz. W czasie okupacji niemieckiej terror okupantów dotknął także księży. 15 lipca 1943 r. Niemcy aresztowali ks. Chodykę i ks. Adama Abramowicza. Ks. Abramowicz po kilku tygodniach został zwolniony, natomiast ks. Chodyko przebywał w więzieniu do 24 grudnia 1943 r. Pod koniec lipca 1944 r. do Białegostoku wkroczyli żołnierze Armii Czerwonej. Białystok był mocno zniszczony. Białostockie kościoły na szczęście ocalały. W lutym 1945 r. w Wilnie władze sowieckie zamknęły Seminarium Duchownego. Ks. Abp Romuald Jałbrzykowski postanowił przenieść je do Białegostoku. 8 maja 1945 r. ks. Chodyko uroczyście otworzył Seminarium Duchowne. 15 lipca 1945 r. ks. Chodyko powitał w Białymstoku usuniętego z Wilna przez władze sowieckie Arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego i udzielił mu gościny na plebanii farniej, która teraz stała się rezydencją Metropolity Wileńskiego i siedzibą Kurii Arcybiskupiej. Ksiądz Aleksander Chodyko zmarł 3 stycznia 1946 roku.

Konrad Fiedorowicz – urodzony w 1878 r. w Kryncewiczach, w powiecie dziśieńskim na Wileńszczyźnie. Po otrzymaniu dyplomu lekarza pracował w Maryińskim Szpitalu w Petersburgu. Po zakończeniu I wojny praco-

wał w Astrachaniu jako profesor i kierownik Katedry Chirurgii Ogólnej Wydziału Medycznego Uniwersytetu w Astrachaniu. W 1922 r. powrócił do Polski i osiadł w Białymstoku, gdzie rozpoczął pracę w szpitalu Św. Rocha przy ul. Lipowej. Oddział chirurgiczny, którego został ordynatorem liczył tylko 30 łóżek, ale już wkrótce dzięki staraniom doktora liczba ta się podwoiła. Po przeniesieniu szpitala na ul. Piwną (dziś M. Curie-Skłodowskiej) w 1934 r. Fiedorowicz został dyrektorem wciąż rozbudowującego się, nowoczesnego szpitala. Konrad Fiedorowicz pracował w szpitalu Żydowskim, Miejskim, Państwowym Szpitalu Chirurgicznym, Wojewódzkim Szpitalu im. J. Śniadeckiego, Klinice Chirurgicznej Akademii Medycznej. W 1924 r. z inicjatywy Fiedorowicza powstało Polskie Stowarzyszenie Lekarzy Województwa Białostockiego, któremu przez lata przewodniczył. Stworzył w Białymstoku Bibliotekę Lekarską oraz wyszkolił wielu znakomitych chirurgów. Dr Konrad Fiedorowicz zmarł 25 kwietnia 1957 r.

Feliks Filipowicz – urodzony w 1869 r. w Kijanach. W 1898 r. uzyskał dyplom prowizora farmacji na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. W 1889 r. zdobył koncesję na prowadzenie tzw. „Apteki Nowej” w Chełmie Lubelskim. Aptekę tą uruchomił prawdopodobnie w 1901 r. Poznał też Józef Piłsudskiego, który po ucieczce ze szpitala więziennego w Petersburgu, zatrzymał się jego domu. W 1905 r. Filipowicz sprzedał aptekę. W 1907 r. został aresztowany przez policję. Po wyjściu na wolność w 1909 r. Filipowicz osiedlił się Białymstoku, w 1910 r. objął zarząd apteki Zofii Narkiewicz. Apteka ta mieściła się w istniejącym dotąd gmachu na rogu ul. Sienkiewicza i Rynku Kościuszki, gdzie obecnie znajduje restauracja Astoria. W 1915 r. Filipowicz aptekę odkupił i prowadził ją samodzielnie do roku 1921 r. W czerwcu 1917 r. został wiceprezesem Centralnego Komitetu Narodowego na Obwód Ziemi Białostockiej. Za współpracę z warszawskim CKN Filipowicz został aresztowany i osadzony w obozie jenieckim w Hawelbergu, a następnie w twierdzy modlińskiej. Po odzyskaniu wolności powrócił do Białegostoku. Był wiceprezesem Tymczasowego Komitetu Miejskiego, a we wrześniu 1919 r. prezesem Rady Miejskiej. Po wyborach w 1927 r. Feliks Filipowicz ponownie

wszedł w skład rady. Jesienią 1930 r. powołany został do komitetu wyborczego do parlamentu – bezskutecznie kandydował do senatu z listy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. Pracę w samorządzie zakończył w 1932 r. Następnie pracował Okręgowym Urzędzie Likwidacyjnym. Zmarł 21 stycznia 1941 roku.

Franciszek Gliński – urodzony w 1850 r. w Wilnie. Tam też ukończył gimnazjum klasyczne. W 1867 r. rozpoczął praktykę farmaceutyczną w Kownie. W 1872 r. ukończył studia na Uniwersytecie Warszawskim. W 1874 r. ożenił się z Ewelina Sawicką, z którą miał dwie córki i dwóch synów. W 1879 r. Glińscy mieszkali w Witebsku, a w 1880 r. przyjechali do Białegostoku. Po 1884 r. Gliński porzucił pracę aptekarza i zatrudnił się w oddziale Banku Ryskiego Handlowego przy ulicy Aleksandrowskiej (obecnie Warszawskiej 19).

W 1908 r. awansował na stanowiska pełnomocnika Oddziału banku. W tym czasie wykupił nieruchomości przy ulicy Starobojarskiej. W tym czasie angażował się w prace Towarzystwa Dobroczynności i komitetów pomocowych dla uczniów białostockich szkół. Zajmował się też dziennikarstwem. W 1885 r. warszawski „Wędrowiec” wydrukował jego artykuł pt. *Białowieża i żubry*. W 1898 r. wydał w języku rosyjskim pracę pt. *Puszcza Białowieska i żubry*. Współpracował z tygodnikiem „Kraj” i „Kurierem Litewskim”. W 1912 r. wszedł w skład redakcji „Gazety Białostockiej”. W 1912 r. został członkiem Zarządu Miejskiego w Białymstoku. Po 1919 r. wycofał się z życia samorządowego, ale w marcu pracował w komisji do spraw zmiany nazw ulic, powołanej przez Tymczasowy Komitet Miejski. Nie zaprzestał działalności kulturalnej, był współorganizatorem Towarzystwa Popierania Prasy i Czytelnictwa. Towarzystwo to zaczęło wydawać „Dzienni Białostocki”, do którego Gliński pisywał teksty do 1921 r. W maju 1919 r. został mianowany dyrektorem Miejskiej Biblioteki Publicznej. W tym czasie wyremontował lokal, zajął się organizowaniem księgozbioru. Biblioteka została otarta 23 maja 1920 r. Funkcję dyrektora pełnił do śmierci, która nastąpiła 22 listopada 1926 roku.

Wincenty Hermanowski – urodzony 3 kwietnia 1875 r. w Radulach koło Tykocina. W 1877 r. po ukończeniu szkoły w Tykocinie rozpoczął naukę w gimnazjum łomżyńskim. Przed jego ukończeniem został usunięty ze szkoły za organizowanie nielegalnych kół młodzieży polskiej i zesłany w 1895 r. do położonej na północ od Moskwy Wołogdy. Po zdaniu matury rozpoczął studia farmaceutyczne w Moskwie. Po ich ukończeniu w 1902 r. wyjechał do Permu, gdzie do 1905 r. pracował w aptece. Następnie wyjechał na Ukrainę, gdzie w Białej Cerkwi i Żydowskiej Grobli do 1912 r. prowadził własne apteki. Po ich sprzedaży przyjechał do Białegostoku. Zatrudnił się w aptece Karola Knobelsdorfa. W lipcu 1913 roku stał się jej właścicielem. W Białymstoku w 1912 roku, cieszył się dużą popularnością. Poprzedzała go konspiracyjna legenda i lata spędzone na wygnaniu. W tym czasie aktywnie uczestniczył w spotkaniach grupki inteligencji białostockiej, która planowała organizowanie polskiej oświaty. W listopadzie 1915 r. za pozwoleniem władz okupacyjnych powstało Towarzystwo Pomocy Szkół Polskich. Jego prezesem został Aleksander Talhejm, a Wincenty Hermanowski wszedł do zarządu tej organizacji. Po odzyskaniu niepodległości Hermanowski zaangażował się w tworzenie administracji oświatowej. Konsekwencją aktywności Hermanowskiego było jego kandydowanie do rady miejskiej w pierwszych wyborach samorządowych we wrześniu 1919 r. Wszedł do rady z listy Polskiego Komitetu Wyborczego. W trakcie wojny polsko-bolszewickiej, w sierpniu 1920 r. przebywał w Białymstoku. W 1924 roku Adelę i Wincentego Hermanowskich spotkał rodzinny dramat. 8 marca 1924 roku zmarł ich piętnastoletni syn Stanisław. Był uczniem 6 klasy gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta. Jego pogrzeb zgromadził na Starobojarskiej, przy której stał dom Hermanowskich, a później w białostockiej farze tłumy młodzieży i dorosłych mieszkańców miasta. Śmierć syna spowodowała chwilowe wycofanie się Hermanowskiego z dotychczasowej aktywnej działalności publicznej. Po zrzeczeniu się mandatu radnego Hermanowski nadal angażował się w liczne działania społeczne i kulturalne, które w przeszłości dawały mu największą satysfakcję. W czerwcu 1925 r. był jednym z założycieli oraz wszedł do zarządu Stowarzyszenia Miłośników Sztuki i Estetyki w Białymstoku.

W styczniu 1928 roku rada miejska na stanowisko prezydenta miasta wybrała pułkownika Michała Ostrowskiego. Ale już w październiku w związku z przeciągającym się kryzysem w radzie i magistracie Ostrowski złożył dymisję. Do objęcia prezydentury zgłoszona została kandydatura Wincentego Hermanowskiego. Priorytetami w działalności prezydenta były sprawy związane z oświatą i służbą zdrowia. Podjęta została próba rozwiązania sporu magistratu z elektrownią w sprawie cen prądu. Jednym z największych sukcesów, jednocześnie działaniem niezwykle nowatorskim, było założenie na krańcach Zwierzyńca Miejskiego Ogrodu Szkolnego i Publicznej Szkoły Powszechniej na Powietrzu. Zainteresowaniem Hermanowskiego cieszyły się też przedsięwzięcia kulturalne. Najbardziej spektakularną była jego decyzja o przyznaniu rocznego stypendium znanemu białostockiemu malarzowi Czesławowi Sadowskiemu. Okazał się też dobrym organizatorem, podejmując starania o uporządkowanie wielu inwestycji w mieście. Za jego kadencji zaczęto prowadzić w sposób planowy remonty ulic, których stan był opłakany. Podjęto prace nad rozbudową szpitala w Zwierzyńcu. Zaczęto też projektowanie gmachu Domu Ludowego im Marszałka Józefa Piłsudskiego czyli przyszłego Teatru Miejskiego. Dokonano niezbędnych zakupów dla miejskiej straży ogniowej. Chcąc przeciwdziałać rosnącemu bezrobociu zainicjowane zostały roboty publiczne. Szczęśliwie dla Hermanowskiego czas jego prezydentury zbiegł się z początkiem realizacji budowy tak zwanej dzielnicy reprezentacyjnej. Później główne zasługi przypisywano Sewerynowi Nowakowskiemu i wojewodzie Marianowi Zyndram Kościałkowskiemu, którzy jedynie dokonali to przedsięwzięcie.

Za jego kadencji pojawiła się realna groźba zlikwidowania województwa białostockiego. Koncepcja tego projektu powstała już w 1928 roku gdy przy Radzie Ministrów powstała Komisja dla Usprawnienia Administracji, która zaczęła prace nad stworzeniem w Polsce kilku wielkich województw. W tym projekcie większa część białostockiego miała być włączona do województwa wileńskiego. Wiadomość o tym dotarła do Białegostoku. Z inicjatywy Wincentego Hermanowskiego powołano Komitet Obywatelski, który rozpoczął energiczną walkę o uratowanie województwa. W maju 1932 r. Urząd Wojewódzki badał złożony do zatwierdzenia budżet miasta na 1933 r. 30 lipca 1932 r. na wniosek wojewody białostockiego Minister Spraw Wewnętrznych rozwiązał radę miasta. Wobec powyższego Wincenty Hermanowski zmuszony został do złożenia swego urzędu. Jego obowiązki przejął przybyły do Białegostoku jeszcze w sierpniu 1931 r. mianowany przez pre-

miera komisarz rządowy Seweryn Nowakowski, który 10 sierpnia 1932 roku kurtuazyjnie uczestniczył w pożegnaniu Hermanowskiego w magistracie. Po 1932 roku Wincenty Hermanowski nie angażował się już więcej w pracę białostockiego samorządu. Nie stronił jednak od działalności społecznej i dobroczynnej. Jednak głównym jego zajęciem od tego przełomowego dla niego momentu była praca w aptece. W przeciągu tych lat przekształciła się ona w duże przedsięwzięcie. W 1927 r. odsprzedał swoje udziały, aby w 1929 r. kupić skład apteczny Zygmunta Maciejewskiego, który znajdował się przy Rynku Kościuszki 3. Skład ten jako dzierżawca w następnych latach prowadziła Waleria Kwasiulewiczowa. W 1933 r. Hermanowski zawiązał spółkę z Marianem Lutostańskim, z którym odtąd prowadził znaną w całym Białymstoku aptekę „Pod Łabędziem”. Apteka ta uznawana była za najlepszą w mieście. W 1942 r. był aresztowany przez Niemców. Uniknął śmierci, ale otrzymał nakaz opuszczenia Białegostoku. Zamieszkał w Bielsku Podlaskim. W 1944 r. zaangażował się w pracę samorządu. 30 sierpnia 1944 r. został przewodniczącym Powiatowej Rady Narodowej. Z jej ramienia został też członkiem Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku. Jako radny zajmował się oświatą i odbudową szkół. Zmarł nagle 19 listopada 1947 roku.

Jadwiga Klimkiewiczowa – urodzona w 1881 roku. Już w młodym wieku zaczęła angażować się w życie społeczne Białegostoku. Zasiadała w zarządzie powstałego w 1901 r. Towarzystwa Pomocy Biednym – Pań Opiekunek, które prowadziło „Tanią kuchnię dla biednych chrześcijan” i ochronkę dziecięcą Żłobek. Jednocześnie otworzyła przy rynku księgarnię. Wkrótce też rozpoczęła wydawanie pocztówek z widokami Białegostoku. Po odzyskaniu niepodległości została radną miejską i objęła stanowisko sekretarza prezydium rady. Przez cały okres międzywojenny była zaangażowana w wiele inicjatyw społecznych. Zmarła w 1952 roku.

Marianna Maria Kolendo – urodzona w Warszawie w 1894 r. W 1917 r. rozpoczęła pracę pedagogiczną w Szkole Ludowej w Dmochach – Glinkach

w łomżyńskim, a następnie w latach 1919–1925 w szkole powszechnej w Ostrowi Mazowieckiej i Małkini. W latach 1921–1926 ukończyła studia pedagogiczne w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. W 1929 r. przyjechała do Białegostoku i rozpoczęła nauczanie historii i języka polskiego w prywatnej Szkole Handlowej. W 1931 r. wraz z mężem przeniosła się do Brześcia. Powróciła do Białegostoku w 1936 r. i podjęła pracę w Żeńskim Gimnazjum im. księżnej Anny z Sapiehów Jabłonowskiej, zostając wkrótce dyrektorem tej szkoły. W latach 1940–1941 pracowała w Instytucie Pedagogicznym założonym przez okupujących Białystok Rosjan. Po wkroczeniu do miasta Niemców była jedną z najwybitniejszych organizatorek tajnego nauczania. W 1943 r. została kierownikiem, utworzonej przez Armię Krajową, Komisji Oświaty i Kultury Okręgu Białostockiego. W 1944 r. rozpoczęła pracę jako nauczycielka historii w Państwowym Gimnazjum i Liceum Żeńskim i w Gimnazjum Krawieckim. W grudniu 1944 r. została aresztowana i wywieziona do Związku Sowieckiego. Powróciła do Białegostoku w 1945 r. W 1946 r. została wizytatorem żeńskich szkół zawodowych przy białostockim Kuratorium. W 1958 r. przeszła na emeryturę i rozpoczęła aktywną działalność w komisji historycznej ZNP. Była autorką wielu opracowań dotyczących dziejów oświaty w Białymstoku. Przekazała swoje bogate zbiory do zasobu Archiwum Państwowe go w Białymstoku. Zmarła w 1980 roku.

Konstanty Kosiński – urodzony w 1887 r. w wsi Bogusze-Litewka. Absolwent białostockiej Szkoły Realnej, współorganizator tajnego nauczania w okresie zaboru rosyjskiego (udzielał wówczas korepetycji z matematyki), współzałożyciel pierwszej polskiej organizacji oświatowej w Białymstoku – „Towarzystwa Pomocy Szkołom Polskim w Białymstoku” (1915 r.), założyciel, wydawca i redaktor „Gazety Białostockiej” – jedynego polskojęzycznego pisma w zaborze rosyjskim, członek Rady Miejskiej w Białymstoku I kadencji, nauczyciel matema-

tyki w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Zygmunta Augusta w Białymstoku w latach 1919–1935, dyrektor Państwowego Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Prużanach w latach 1935–1939, krajoznawca i propagator turystyki – założyciel Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Białymstoku, organizator tajnych kompletów na poziomie szkolnictwa średniego w Białymstoku w czasie okupacji hitlerowskiej. W dowód uznania za zasługi dla ojczyzny odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1946 r.) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1958 r.). Zmarł w 1961 roku.

Andrzej Lussa – urodzony 20 lutego 1948 r. w Otwocku. Szkołę Podstawową i Liceum Ogólnokształcące ukończył w Garwolinie. W 1967 r. rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Białymstoku. Ukończył je w 1973 r. uzyskując tytuł lekarza. Od 1 października 1973 r. kontynuował naukę jako słuchacz studiów doktoranckich. W 1976 r. został asystentem, a potem adiunktem Zakładu Patologii Ogólnej i Doświadczalnej AMB. 17 maja 1976 r. Rada Naukowa Wydziału Lekarskiego AMB nadała mu tytuł doktora nauk medycznych. Był uczniem profesora Karola Buluka. W 1981 r. uzyskał I, a w 1988 r. II stopień specjalizacji z zakresu chorób wewnętrznych. Pracował ze studentami i prowadził badania naukowe. Był autorem i współautorem około 30 prac i komunikatów zjazdowych zamieszczonych w czasopismach krajowych i zagranicznych. Publikacje były wyróżniane zespołowymi nagrodami naukowymi Ministra Zdrowia i Rektora Akademii Medycznej w Białymstoku. W latach 1980–1981 r. był aktywnym działaczem NSZZ „Solidarności” w Akademii Medycznej w Białymstoku, redaktorem prowadzącym „Biuletynu Informacyjnego” wydawanego przez Komisję Zakładową NSZZ „Solidarność”. W okresie stanu wojennego brał w obronę szykanowanych przez władzę studentów AMB.

Od 1989 r. był sekretarzem Okręgowej Rady Lekarskiej w Białymstoku, organizował od podstaw działania samorządu lekarskiego. Był twórcą Biuletynu Okręgowej Rady Lekarskiej i Zeszytów Historycznych. W latach 1989–1993 pełnił funkcję prezesa fundacji „Wschód”. Działał w grupie inicjato-

row budowy pomnika księdza Jerzego Popiełuszki i pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego. Był delegatem na Ogólnopolski Zjazd Lekarzy. Był też jednym z inicjatorów budowy siedziby Izby Lekarskiej przy ulicy Świętojańskiej, dołożył wszelkich starań by wybrać właściwą lokalizację i by powstał ciekawy architektonicznie projekt. Zainicjował budowę Domu Lekarza. Współtworzył fundację na rzecz Utworzenia Polskiego Uniwersytetu w Wilnie. W 1989 r. był aktywnym działaczem i członkiem Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej „Solidarność”, mocno zaangażowanym w przygotowanie wyborów z 4 czerwca 1989 r., które doprowadziły Polskę do wolności. Od 1990 r. był działaczem Porozumienia Centrum. Prowadził aktywną kampanię wyborczą Lechowi Wałęsie w czasie wyborów prezydenckich w 1990 r.

W wyborach samorządowych, które odbyły się 19 czerwca 1994 r. mandat radnego uzyskał z rekomendacji Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” w Białymstoku. W czerwcu 1994 r. „Jedność” zgłosiła kandydaturę Andrzeja Lussy na prezydenta Białegostoku. Żaden z klubów nie zgłosił kontrkandydata. Po głosowaniu Rada Miejska powierzyła mu funkcję prezydenta Białegostoku. Obejmując swą funkcję Andrzej Lussa nakreślił program działania, w którym ważną rolę miała odgrywać polityka proinwestycyjna prowadząca do ograniczenia bezrobocia. Planował też przesunięcie środków finansowych na cele społeczne, np. na polepszenie wyposażenia w przychodniach lekarskich. Podkreślał, iż urzędnik pełni rolę służebną wobec obywatela, a przy sprawowaniu władzy najważniejsze jest dobro mieszkańców. Zapowiadał dobre relacje z Kościołem Katolickim i Cerkwią Prawosławną.

13 kwietnia 1995 r. prezydent Andrzej Lussa zasłabł w trakcie pełnienia obowiązków. W stanie śmierci klinicznej trafił na oddział intensywnej terapii Państwowego Szpitala Klinicznego w Białymstoku, gdzie zmarł. Trumna ze zwłokami prezydenta została wystawiona w Auli Pałacu Branickich. Przy zmarłym zaciągnięto warty. Hołd prezydentowi składali liczni białostocczanie. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 18 maja 1995 r. W tym dniu Zarząd Miasta ogłosił żałobę.

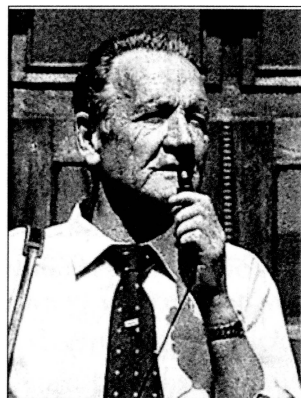
Edward Łuczycki – urodzony 12 marca 1938 r. w Nisku nad Sanem. W 1964 r. ukończył Wydział Lalkarski Akademii Medycznej w Białymstoku. Chirurg dziecięcy. Od 1965 r. zatrudniony był w Wojewódzkim Szpitalu

Zespolonym im. Jędrzeja Śniadeckiego w Białymstoku. Od września 1980 r. był członkiem Komisji Zakładowej NSZZ „S” w WSZZ. Od marca 1981 r. był członkiem Sekcji Interwencji przy Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim NSZZ „Solidarność” w Białymstoku. W czerwcu 1981 r. na I Walnym Zjeździe Delegatów wybrany został do Prezydium ZR, był też delegatem na I Krajowy Zjazd Delegatów, członkiem Krajowej Komisji Porozumiewawczej. Po wprowadzeniu stanu wojennego uniknął internowania (był na dyżurze w szpitalu). Wraz z Jerzym Rybnikiem, Waldemarem Rakowiczem, Krzysztofem Rutkowskim, Markiem Maliszewskim i Bogdanem Borensteinem utworzyli Prezydium Regionalnego MKS „S” (15 grudnia 1981 r. do RMKS dołączył Stanisław Marczuk). RKMS prowadził działalność w parafii św. Rocha (pierwsze odezwy do członków „S” opublikowano w specjalnym numerze „Wiadomości Bieżących”). W styczniu 1982 r. funkcjonariusze SB zatrzymali E. Łuczyckiego w miejscu pracy, a w jego domu przeprowadzili rewizję. Został zwolniony bez postawienia zarzutów. Dzięki pracy w aptece przy parafii Wniebowzięcia NMP w Białymstoku, rozprawdzał leki z darów zagranicznych. W początkach października 1983 r. zgłosił się do Prokuratury Wojewódzkiej, po złożeniu wyjaśnień na temat działalności w strukturach „S” zwolniony do domu. Do 21 lipca 1982 r. rozpracowywany przez Wydz. III KW MO w Białymstoku w ramach SOS krypt. „Pigularz”. Do 28 sierpnia 1985 r. rozpracowywany przez Wydz. III Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Białymstoku. W następnych latach ograniczał się do udziału w uroczystościach patriotyczno-religijnych i sporadycznego kolportażu odziemnych wydawnictw. W latach 90. przewodniczący białostockiego oddziału Ruchu Odbudowy Polski. W 1999 r. był współzałożycielem i działaczem klubu Więzionych, Internowanych i Represjonowanych. Od 2001 r. był członkiem, a następnie przewodniczącym klubu Ligi Polskich Rodzin. W 2002 r. z ramienia LPR kandydował bezskutecznie na prezydenta Białegostoku. W latach 2002–2006 był przewodniczącym Rady Miejskiej Białegostoku. W 2002 r. odznaczony został Srebrnym Krzyżem Zasługi. Zmarł 2 lipca 2014 r.

Marek Maliszewski – urodzony się 8 czerwca 1945 r. w Starosielcach. Ukończył Technikum Samochodowe w Elblągu. W 1967 r. rozpoczął pracę w Przyzakładowej Szkole Zawodowej przy PKS w Białymstoku. W 1980 r. pracował w Centrali Rybnej, a następnie Przedsiębiorstwie Instalacji Przemys-

słowych „Instal” Od początku był aktywnym działaczem „Solidarności”. Był też członkiem Stronnictwa Demokratycznego i zwolennikiem utworzenia Polskiej Partii Demokratycznej. W październiku 1980 r. wziął udział w dyskusji przedstawicieli nowych niezależnych związków zawodowych w redakcji „Gazety Współczesnej”. Od stycznia 1981 r. pełnił funkcję przewodniczącego Sekcji Interwencji przy Międzyzakładowym Komitecie Założycielskim w Białymstoku. 12 grudnia 1981 r. Marek Maliszewski pełnił dyżur w Zarządzie Regionu. Po jego zakończeniu spotkał się Edwardem Łuczycim. Od żony Michała Pietkiewicza dowiedzieli się o jego zatrzymaniu. Następnie Marek Maliszewski ukrywał się w parafii św. Rocha. Ze względu na chorobę ujawnił się i został internowany. Po wyjściu na wolność wspierał rodziny działaczy podziemnej „Solidarności”. W 2015 r. za swą działalność został odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności. Zmarł 15 maja 2017 roku.

Michał Pietkiewicz – urodzony w 1917 r. w Białej Wace koło Wilna. Ukończył gimnazjum Ojców Jezuitów w Wilnie. W stopniu plutonowego podchorążego w 85 Pułku Piechoty Strzelców Wileńskich wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r., przechodząc szlak bojowy 19 Dywizji Piechoty. W czasie walk o Grodno wzięty do niewoli sowieckiej, skąd udało mu się zbiec. W okresie okupacji radzieckiej i niemieckiej przebywał we Wroceniu, Goniądzu, Dolistowie i Zabelu. Od 1945 r. nauczyciel w Dolistowie i Zabelu. W 1951 r. na skutek szykan władz szkolnych za nauczanie języka polskiego i historii niezgodnie z obowiązującym programem porzucił pracę w szkole i został zatrudniony w Wojewódzkim Zarządzie Kin w Białymstoku. W 1961 r. zawieszony w czynnościach przewodniczącego Rady Zakładowej za działalność antypartyjną. W kilka miesięcy później usunięty z pracy. Zatrudniony w Zakładzie Urządzeń Radiowych i Telewizyjnych w Białymstoku, a potem w Centrali Rybnej. W 1967 r. rozpoczął pracę w Przedsiębiorstwie Elektryfikacji i Technicznej Obsługi Rolnictwa „Eltor” W początkach września 1980 r. współorganizował Komitet Robotniczy, a następnie pierwszy Międzyzakładowy Komitet Założycielski, który powstał 12 września 1980 r. i obejmował dwa zakłady ze Starosielc:

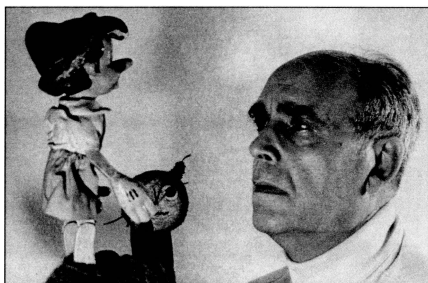
PZRW „Wodrol”, gdzie nowe związki organizował Bernard Bujwicki i „Eltor”. Następnie przewodniczący MKZ. 17 września w Gdańsku razem z Bernardem Bujwickim zarejestrowali białostocki MKZ. 24 marca 1981 r. przewodniczył Społecznemu Komitetowi Budowy Pomnika „Solidarności” i Społecznemu Komitetowi Fundacji Sztandaru „Solidarności”. 25-26 czerwca 1981 r. (I Walny Zjazd Delegatów) uczestniczył w pracach Zarządu Regionu, jako odpowiedzialny za Społeczny Komitet Budowy Pomnika „Solidarności” i Fundacji Sztandaru. Został wybrany na wiceprzewodniczącego Zarządu Regionu. 5 sierpnia 1981 r. kierował demonstracją, którą zorganizował Zarząd Regionu Białystok NSZZ „Solidarność”. 10 września 1981 r. w czasie obrad I Ogólnopolskiego Zjazdu „Solidarności” przedstawił dramatyczne losy Polaków mieszkających w Związku Sowieckim i apelował o udzielenie im pomocy materialnej. Internowany od 13 grudnia 1981 r. do 1 lutego 1982 r. Przebywał w ośrodkach odosobnienia w Białymstoku, Suwałkach, a następnie w Darłównu. Zmarł 19 października 1988 r. Pochowany został na Cmentarzu Farnym w Białymstoku, na jego grobie stanęły trzy krzyże wileńskie.

Józef Karol Puchalski – urodzony w 1862 r. w majątku Hermanówka, który był własnością jego rodziców Michała i Antoniny ze Średzińskich. W 1900 r. poślubił Stanisławę Malinowską. Małżonkowie zamieszkali w Białymstoku przy ulicy Świętojańskiej 21. Od 1904 r. był radnym miejskim Białegostoku. Od 1908 r. piastował funkcję zastępcy prezydenta miasta Włodzimierza Djakowa. Działalność Rady Miejskiej została przerwana przez wybuch wojny światowej. Rosjanie wycofujący się przed Niemcami w 1915 r. ewakuowali z Białegostoku urzędy i ich pracowników. Zarząd miasta wywieziony został do Kaługi. Do Białegostoku Józef Puchalski wrócił pod koniec 1918 r. Od 12 lutego 1919 r. do czasu rozpisania wrześniowych wyborów samorządowych pełnił obowiązki przewodniczącego Tymczasowego Komitetu Miejskiego, będąc w zasadzie pierwszym prezydentem wolnego Białegostoku. Rządził w ciężkich czasach, walcząc przede wszystkim o polski wygląd miasta (organizował w nim bowiem struktury polskiego szkolnictwa, nadawał polskie nazwy ulicom). Dzięki jego staraniom znacznej poprawie uległo również zaopatrzenie mieszkańców w żywność

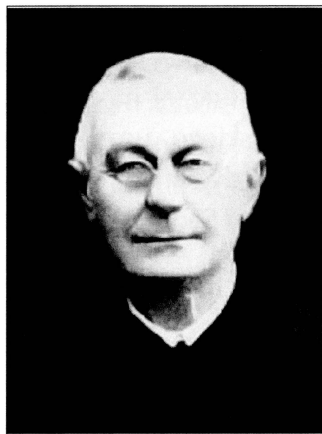
i opiekę medyczną. Zmarł nagle 15 września 1924 r. Pochowany został na miejscowym cmentarzu farnym. Na jego płycie znajduje się napis: „Obywatel miasta Białegostoku 1862–1924”. Jego rodzina w czasie wojny podzieliła los tysięcy polskich zesłańców. Żona Stanisława zmarła w Kazachstanie, syn Ryszard w 1940 roku został zamordowany w Kozielsku.

Piotr Sawicki – urodzony w 1905 r. w Białymstoku. Kształcił się w szkole rzemieślniczej na Antoniuku. U księdza Zalewskiego uczył się stolarstwa, ślusarki i jazdy samochodem. Z grafikiem Czesławem Sadowskim, rzeźbiarzem Zygmuntem Stankiewiczem, fotografem i malarzem Józefem Sławickim tworzyli w Białymstoku cyganerię artystyczną, zbuntowaną grupę artystyczną międzywojennego Białegostoku. Interesował się fotografią, malarstwem, rzeźbą. Swój własny teatr zaczął robić już w latach 30. Uczył się u profesora Zaniewskiego. Na jesieni 1937 r. z jego inicjatywy i nauczycielki Heleny Pacewicz w szkole numer 8 przy ulicy Jurowieckiej zorganizowano teatrzyk lalkowy. W 1938 r. powstał Międzyszkolny Teatr Lalek pod patronatem Komisji Polskiego Czerwonego Krzyża. W tym czasie Piotr Sawicki ukończył kursy lalkarskie w Białowieży. Wyrzeźbił słynnego kamiennego psa, którego nazwano „Kawelinem”. Psa zabrali Niemcy myśląc, że jest to pamiątka z czasów Branickiego. Sawicki wyrzeźbił również Norwida, Puszkina, Rydza Śmigłego. 29 sierpnia 1939 r. Piotr Sawicki ożenił się. Walczył z Niemcami we wrześniu 1939 r. Został aresztowany przez władze sowieckie i skazany na 13 lat przymusowych robót. W Tatiszczewie nad Wołgą namalował obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej. Walczył w szeregach II Korpusu. Piotr Sawicki został fotoreporterem II Korpusu. Negatywy Piotra Sawickiego są dziś przechowywane w Muzeum generała Sikorskiego w Londynie. Po bitwie pod Monte Cassino ukończył studium teatralne. Pierwsze kukły i maski zaprojektował już we Włoszech. Potem wyreżyserował dziesiątki spektakli. Po zakończeniu wojny przybył do Londynu. W 1947 r. powrócił do Polski. Przywiózł książki i kukiełki. W 1948 r. narodził się jego syn Piotr. Stworzył teatr kukiełkowy „Świerszcz” zdomowił się w obecnym kinie TON, a potem w budynku dawnej synagogi przy ulicy Pięknej. Po upaństwowieniu „Świerszcz” stał się w teatrem zawodowym.

Nastąpiły kolejne przeprowadzki do lokali przy ulicy Kilińskiego i ul. Warszawskiej. Potem wybudowano obiekt przy parku przy Kalinowskiego. W „Świerszczu” pracował do 1968 r. Potem w Wojewódzkim Domu Kultury przez kilka lat zajmował się amatorskim ruchem artystycznym. Na emeryturze pracował z dziećmi w klubie na Owsianej. Zmarł 5 grudnia 1991 r.

Ksiądz Wilhelm Szwarc – urodzony 5 lipca 1837 r. w Sergiedach (obecnie Litwa). W 1861 r. w Wilnie przyjął święcenia kapłańskie. Posługę kapłańską zaczął pełnić w Grodnie, gdzie w parafii farnej był początkowo wikariuszem, a od 1867 r. administratorem. Rok później został też kapelanem wojskowym w Grodnie. W 1870 r. przybył do Białegostoku na stanowisko prefekta w Gimnazjum Realnym oraz w Instytucie Panien Szlacheckich. Funkcję prefekta w Instytucie pełnił aż do 1914 roku, kiedy to w obliczu wojny szkołę ewakuowano do Petersburga. W 1880 r. mianowany został proboszczem białostockiej parafii. Dał się poznać jako dobry i życzliwy kapłan oraz zdolny organizator. Dzięki jego staraniom w 1883 r. Wasilkowie został wybudowany kościół. W 1885 r. uzyskał zgodę na założenie nowego cmentarza ulokowanego przy drodze do Supraśla. W 1888 r. wybudował też okazałą kaplicę cmentarną. Będąc proboszczem w Białymstoku widział tłumy wiernych przybywające do kościoła parafialnego, który był za mały na ich potrzeby. Postanowił więc wybudować nowy kościół w Białymstoku. Jego lokalizację widział na wzgórzu św. Rocha albo rynku na Bojarach. Władze rosyjskie nie chciały jednak wydać zgody na budowę nowej świątyni. W tej sytuacji postanowił w 1898 r. rozbudować stary kościół. Wykonanie planów kościoła powierzono Józefowi Piusowi Dziekońskiemu. Rosjanie długo nie wyrażali zgody na budowę Kościoła, zgodzili się na przybudówkę do białego kościołka. Dzięki staraniom księdza Szwarca przybudówka przewyższyła stary kościółek. Budowę rozpoczęto 19 kwietnia 1900 r. W pięć lat później poświęcenia fary dokonał ksiądz prałat Jan Kurczewski. Organy ufundował Jakub Sakowicz, były marszałek szlachty powiatu białostockiego. W 1908 r. w transepcie fary stanął piękny ołtarz Matki Boskiej Częstochowskiej. Umieszczony w nim obraz białostoccy pielgrzymi zakupili w Częstochowie

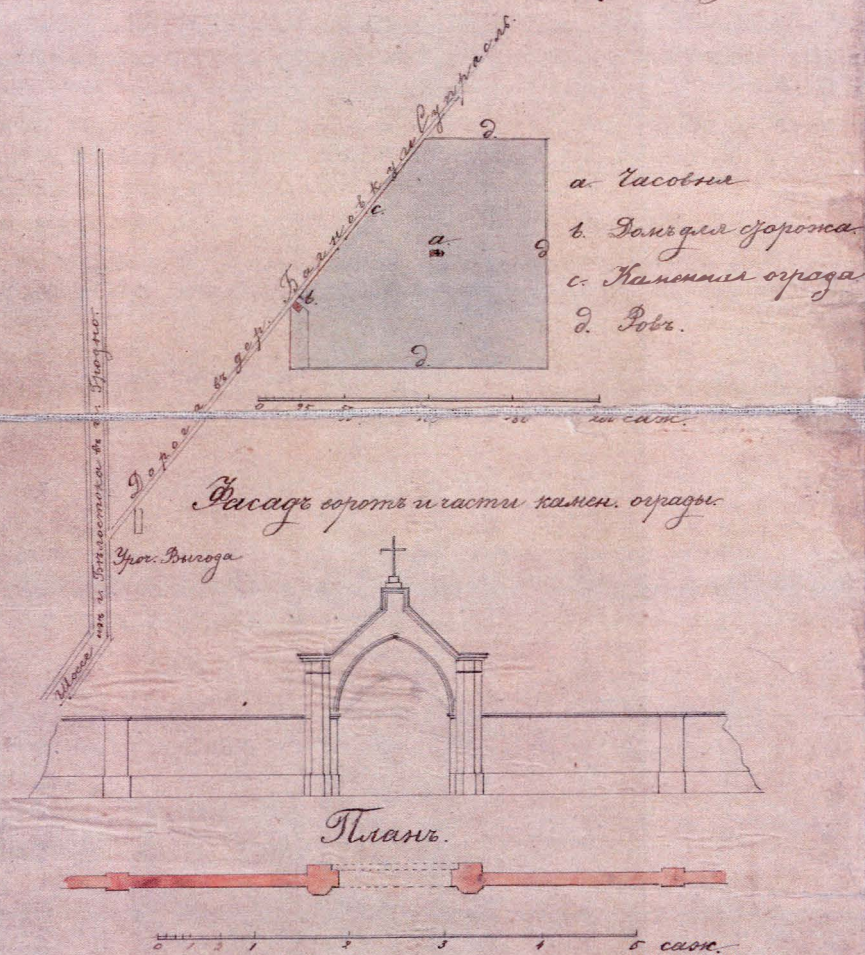
ze swoich składek. Fundowano żyrandole, konfesjonały i inne niezbędne elementy wyposażenia. Jan Kucharski wybudował w zakrystii okazały piec. Ale największym wyzwaniem była budowa głównego ołtarza. Zlecenie na jego projekt otrzymał w 1911 roku rzeźbiarz Wincenty Bogaczyk. Monumentalną kompozycję wykonano w warszawskiej firmie Józefa Szpetkowskiego. W centralnej części ołtarza, przedstawiającej Wniebowzięcie Matki Boskiej, wśród stojących apostołów Bogaczyk umieścił pochyloną, skromną postać wspartą na krucyfiksie. Jest to portret księdza Wilhelma Szwarca. W 1911 r. z okazji 50-lecia święceń kapłańskich księdza Szwarca w kaplicy Najświętszego Sakramentu umieszczono marmurową tablicę ozdobioną rzeźbiarskim portretem duchownego. Ksiądz Wilhelm Szwarz zmarł 29 marca 1915 r. Pogrzeb duchownego był wielką manifestacją jedności polskiej społeczności miasta. Zamknięte były polskie sklepy, a z kościoła farnego na cmentarz za trumną szedł kilkutysięczny tłum parafian. Został pochowany na białostockim cmentarzu farnym. W 1923 r. Aleksander Chodyko zorganizował parafian, którzy na mogile księdza Wilhelma Szwarca ufundowali nagrobek ozdabiając go pięknym medalionem. Za skupionym obliczem duchownego rzeźbiarz umieścił jego opus vitae – kontury kościoła farnego.

Wybrana bibliografia:

- Przemysław Czyżewski, *Powstanie cerkwi białostockie*, Białostocczyzna, 1999 nr 4.
- Krzysztof Antoni Jabłoński, *Biały i czerwony. Kościoły białostockiej parafii farnej*, Białystok 2008.
- Małgorzata Karczewska, Maciej Karczewski, *Cmentarz wielowyznaniowy na wzgórzu św. Marii Magdaleny w Białymstoku w świetle źródeł archeologicznych i historycznych*, Białostockie Teki Historyczne, Tom 8 z 2010.
- ks. Tadeusz Krahel, *Najstarsze białostockie cmentarze katolickie*, „Drogi Miłosierdzia”, 2010, nr1.
- Andrzej Lechowski, *Ksiądz Wilhelm Szwarz. Wielki białostoczanin*, „Kurier Poranny” z 2 maja 2015 r.
- Józef Tadeusz Sosnowski, *Cmentarz Farny w Białymstoku. Historia, indeks pochowanych. W 125 lecie założenia cmentarza parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Białymstoku*, Białystok 2012.
- Alina Sztachelska-Kokoczka, *Białystok za pałacową bramą*, Białystok 2009.
- Wiesław Wróbel, *O początkach klasztoru Sióstr Miłosierdzia*, „Kurier Poranny” z 23.10.2015.
- Wiesław Wróbel, *Od św. Magdaleny do św. Rocha*, „Kurier Poranny” z 25 sierpnia 2017 r.
- Wiesław Wróbel, *Zanim otwarto Cmentarz Farny w Białymstoku*, „Kurier Poranny” z 5 września 2017 r.
- Ks. Tadeusz Krahel, <http://www.bialystok.opoka.org.pl/czas/nr164/art.php?artykul=chodyko>.
www.Sukamypolski.pl.

„подлинным написано: „затверждается въ исполненіи.
 Спбѣбургъ 19 Мая 1886 года. Подписавшійся Министръ Внут. Дѣлъ,
 Мѣстныя Министръ Министръ Князь Волковскій, Вѣрно:
 Предвѣдѣтель Кондаковскій.”

Планъ новаго кладбища Бѣло- стонскаго католическаго прихода.

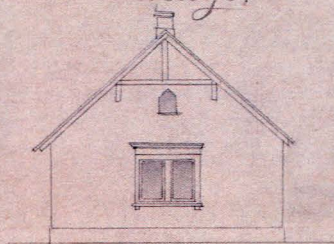

Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku. Plan działki i projekt bramy cmentarza.

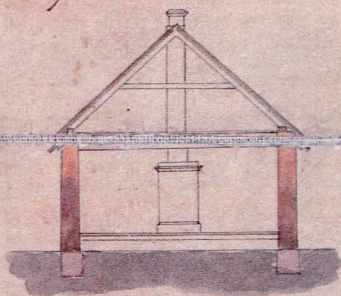
Копия.

Проектъ каменнаго дома для сторожкѣ
на новомъ кладбищѣ Бѣлостокскаго католи-
ческаго прихода.

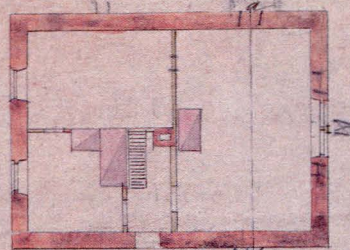
Фасадъ.

Разрѣзъ по линіи а-б.

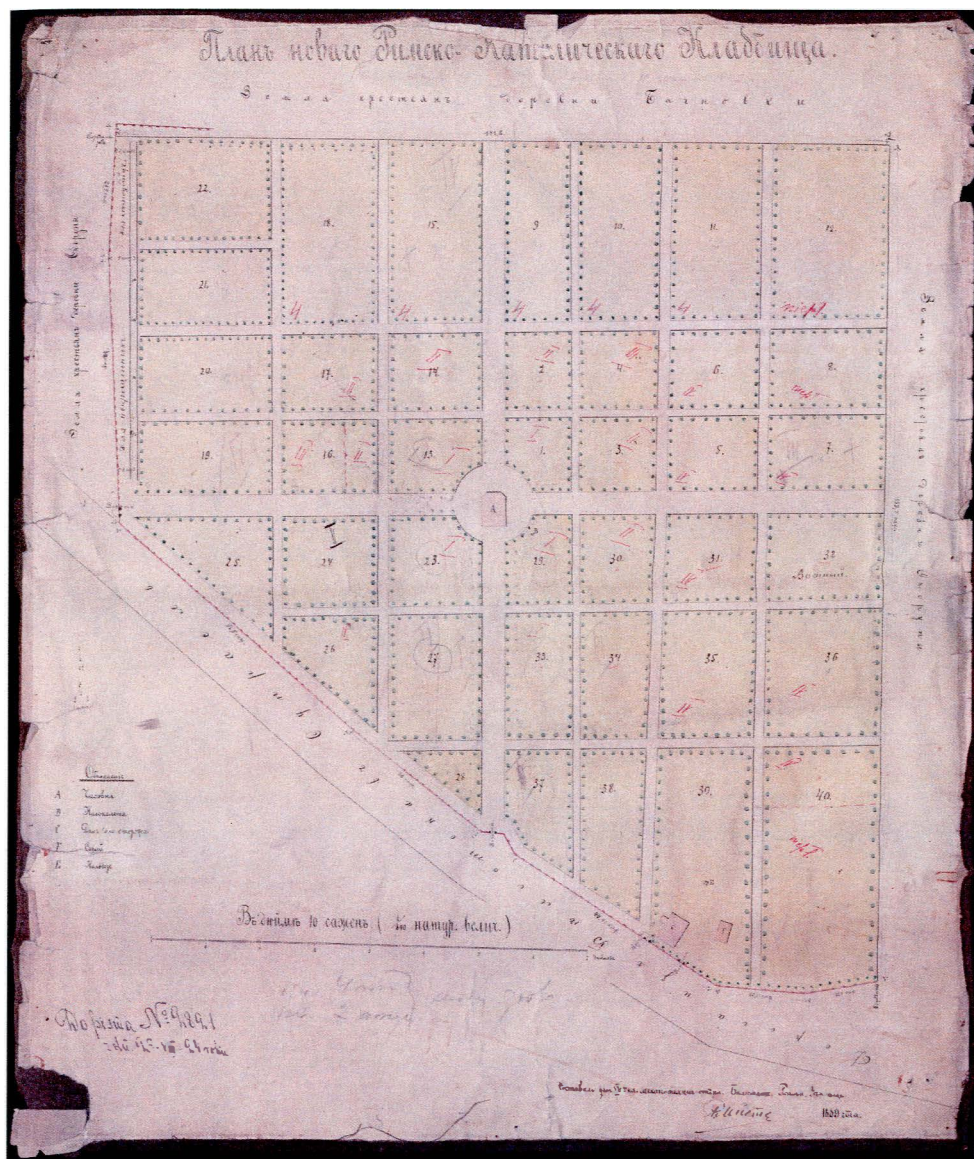

Планъ

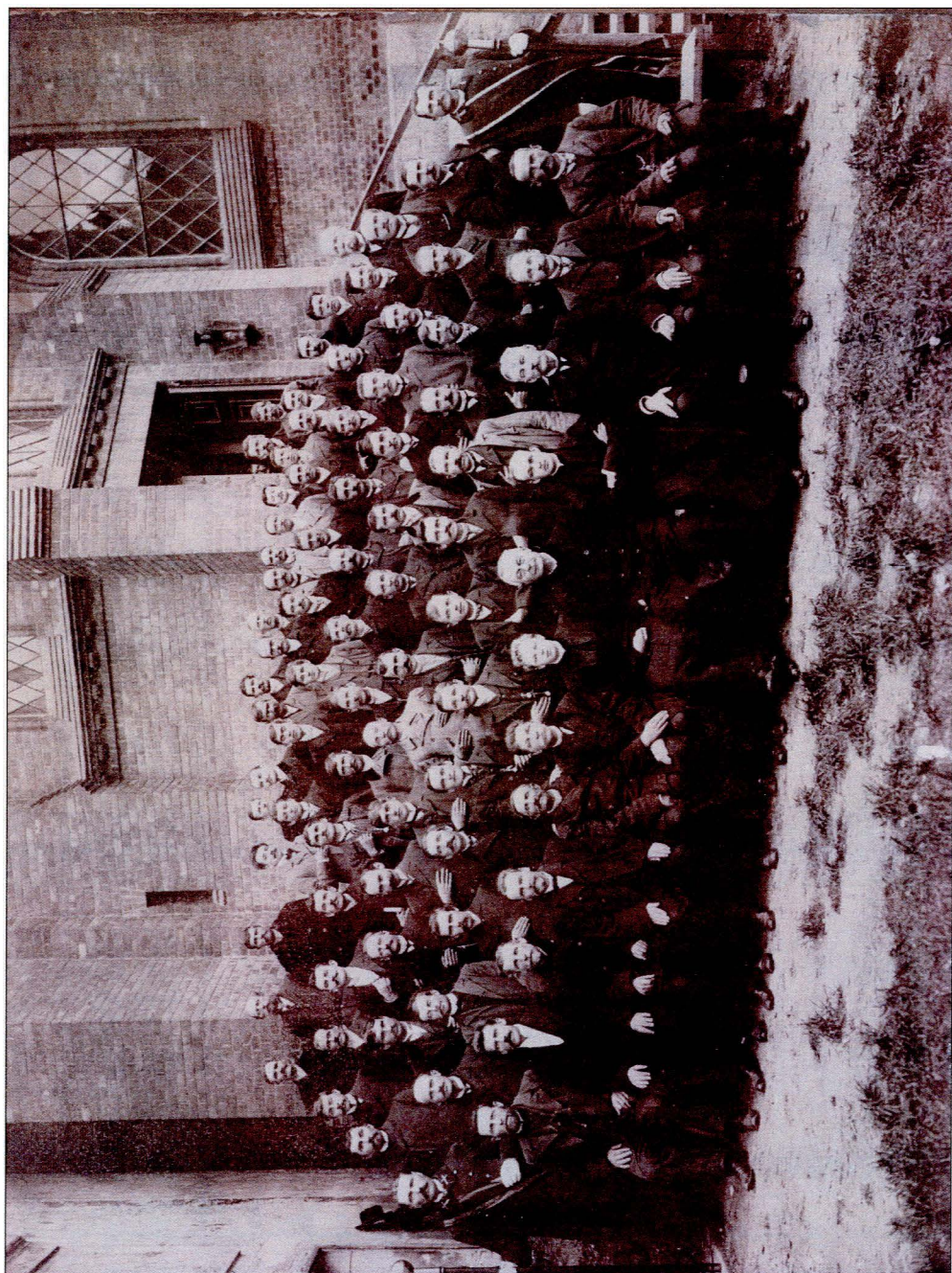

0 1 2 3 4 5 саж.

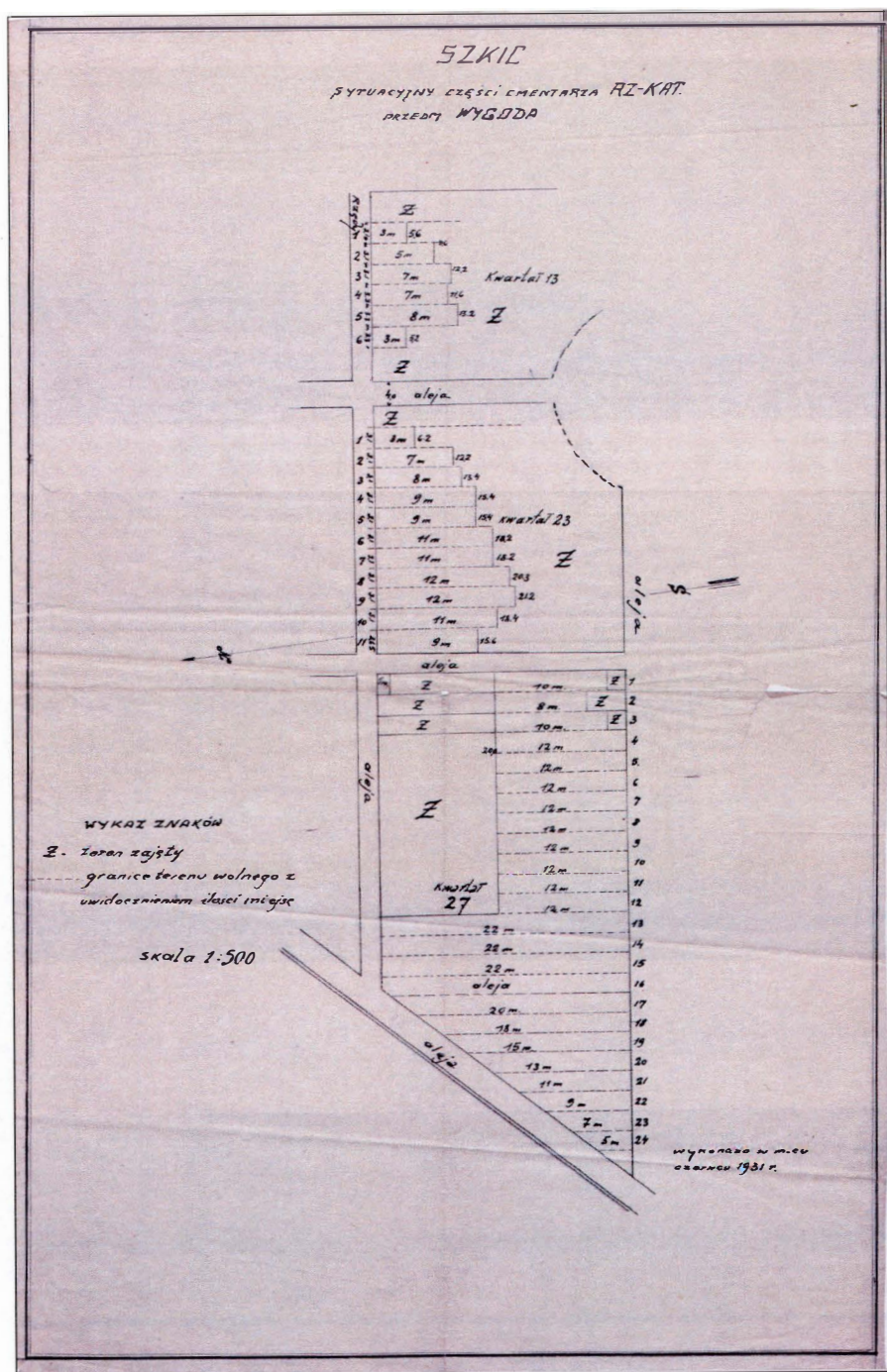
Мащитація дома съ подбитіемъ
плитамъ цѣвѣрденіемъ 14 11 11

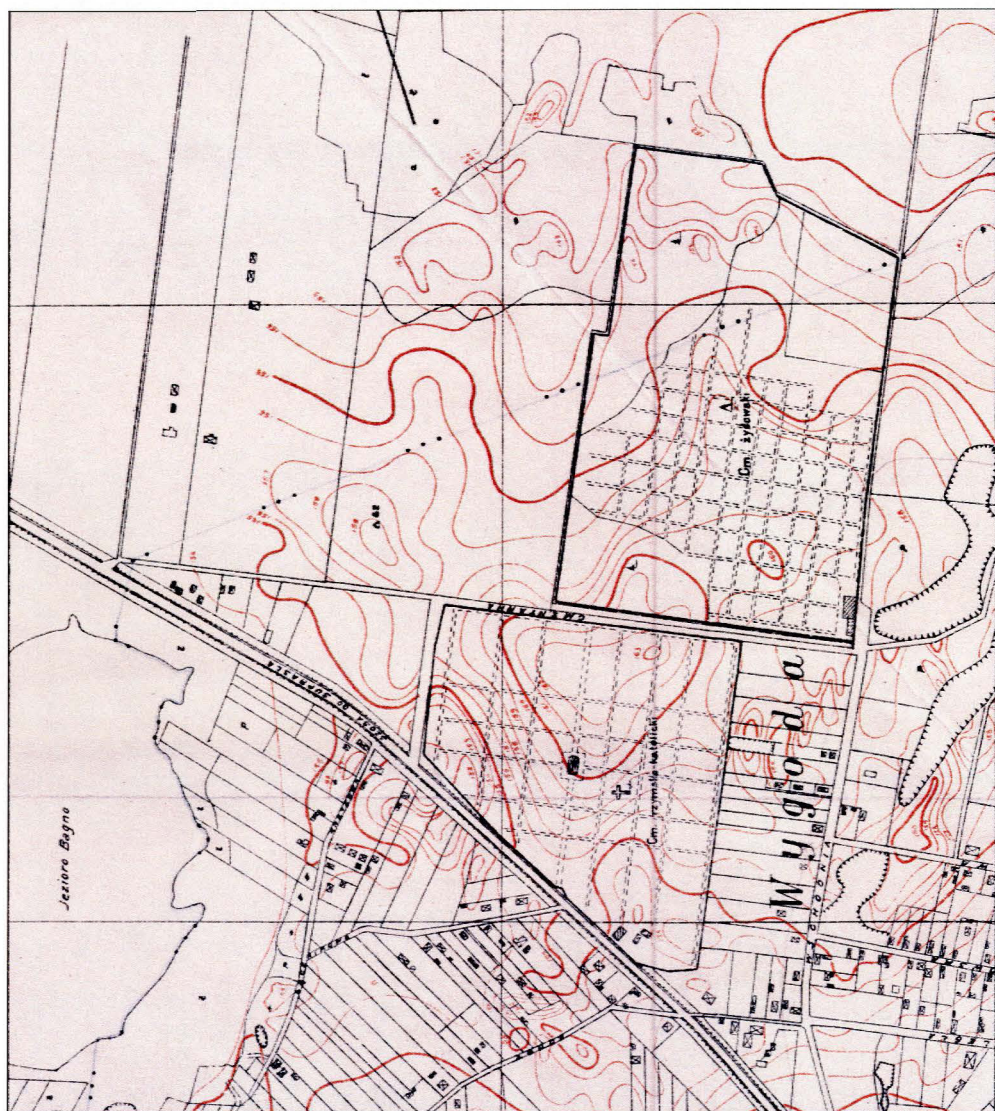
Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku. Plan cmentarza Białostockiej Parafii pw. NMP z 1887 roku.

Zdjęcie budowniczych kościoła farnego pw. NMP w Białymstoku. W pierwszym rzędzie w środku siedzi ks. Wilhelm Szwarc, budowniczy cmentarza farnego, obok z prawej strony siedzi ks. Aleksander Chodyko. Kopię cyfrową zdjęcia Archiwum Państwowe w Białymstoku pozyskało od śp. Genowefy Bronowickiej.

Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Białymstoku. Szkic cmentarza z 1931 r.

Archiwum Państwowe w Białymstoku. Plan wojewódzkiego miasta Białegostoku, wykonał Stefan Chojnicki w 1937 r. Teren cmentarza farnego w latach trzydziestych XX wieku.

Bielski, dnia 30 kwietnia 1926 r.

L. 21669 / 2

Przedmiot: Oświadczenie grzebalni rzymsko-katolickiej w Białymstoku - projektowane rozszerzenie.

Bielski, dnia 30 kwietnia 1926 r.

DP

Przewidywane Uwagi Chodkowskiego

uzietnia Bielskiego

w miejscu

1092/26

Na piśmie z 14.7.1926 r. L. 1001, zarządca w załączeniu pisał wytyczny oświadczenie grzebalni rzymsko-katolickiej w Białymstoku oraz przyległych gruntów, zarządca ks. Bielskiego, na podstawie wyroku sądu administracyjnego, że na projektowane oświadczenie rozszerzenia oświadczenia przez zajęcie gruntów wsi Skoropy, bezpośrednio przylegających do przedmiotu "wygoda" w kierunku wsi Bielskiego, Starostwo zgodziło się nie mogło być z uwagi na zbyt bliską odległość oświadczenia od tegoż przedmiotu i na przyszłość jego rozbudowę.

Wobec tego oświadczenie oświadczenia oświadczenia od strony wschodniej i południowej tegoż oświadczenia przyległych gruntów wsi Skoropy nie mogło być z uwagi na zbyt bliską odległość oświadczenia od tegoż przedmiotu i na przyszłość jego rozbudowę. Wobec tego oświadczenie oświadczenia oświadczenia od strony wschodniej i południowej tegoż oświadczenia przyległych gruntów wsi Skoropy nie mogło być z uwagi na zbyt bliską odległość oświadczenia od tegoż przedmiotu i na przyszłość jego rozbudowę.

Dla uzyskania formalnego zezwolenia na projektowane rozszerzenie oświadczenia zechce ks. Bielski, jako Proboszcz Parafii Wniebowzięcia N.M.P., także z 1/2 Proboszczem Parafii Wniebowzięcia N.M.P. do tegoż Starostwa, teraz należy bowiem do obu tych parafii / w tymże oświadczeniu / z załączeniem :

- 1/ plan sytuacyjny oświadczenia i definitywnie projektowanego jego rozszerzenia z uwzględnieniem wytycznych i
- 2/ dowodem dokonania wst. przyznawania oświadczenia na rzecz tych parafii gruntów, przeznaczonych na rozszerzenie oświadczenia grzebalnego.

1 tel.

Bielski

Chodkowski

Chodkowski

Adpis

Starostwo Białostockie

L. 17674/T

Białystok, d. 22/IV. 1926 r.

Przedmiot:

Quantars rz. katolicki
w Białymstoku - rozsze-
żenie.

93/26

Do Przewielebnego

PILNE

ks. A. Chodźko,

Dziekan Białostockiego

w Białymstoku.

W sprawie zaprojektowanego rozszerzenia quantars rz. katolickie-
go w Białymstoku przez zajęcie drogą polubowną części przyległych grun-
tów wsi Skorupy /przedmieście m. Białegoostoku/ i wsi Bagnówka /gmina Do-
lidy/ wyznaczam równocześnie komię dla zbadania sytuacji na miejscu.

Komię pod przewodnictwem mego zastępcy ks. Piatkowskiego z udziałem lekarza pow. d-ra ks. Kozubowskiego, Architekty pow. inż. Fr. Kowmarta, przedstawiciela Zarządu miejskiego m. Białegoostoku i Wójta gm. Dolidy.

Komię zbiera: się 27 kwietnia r. b. o godz. 10 rano w Sterpetwie /pokoje Nr. 14/, skąd uda się na miejsce.

Przy czynnościach Komię obecność ks. Dziekana, jako strony inte-
resowanej i zarazem przedstawiciela duchowieństwa, jest potrzebna, o co
taż go proszę *apropos*.

STAROSTA

GIEDEYĆ

AI.

My niżej podpisani właściciele obszaru ziemi wspólnej w
 wysokości 44, 2 ha., zwanego wsi Bagnówka w imieniu
 Józefa Jaworowskiego w dniu 05. czerwca 1947r. pod przewo-
 dnictwem sołtyza wsi Bagnówka w. Jaworowskiego Aleksandra
 uchwalamy wyżej wymieniony obszar ziemi, położony w pobliżu
 drogi do Supraśla, a graniczący z dwóch stron z cmentarzem
 przeważnie katolickim i żydowskim, a z pozostałych stron
 gruntami wsi Skorupy: Bagnówka, sprzedać parafii
 Farnej w Białymstoku na cmentarz grzebalny po 3500 zł.
 (wydanie pięć tysięcy) za jeden ha., czyli za ogólną sumę
 tysiąc osiemdziesiąt pięć tysięcy złotych.

Dla dokonania prawnego aktu sprzedaży wybieramy
 z poradzieńskich trzech pełnomocników, a mianowicie:
 Jaworowskiego Aleksandra, Bagnowskiego Władysława syna Micha-
 Ła Ławarskiego Michała, mieszkańców wsi Bagnówka.
 Uchwalę niniejszą nam odczytano i uznajemy za swoją i
 nas obowiązującą co stwierdzamy własnoręcznymi podpisami:

Sołtyz: Jaworowski Aleksander A. Jaworowski
 Sekretarz: Ławarski Michał

Józef Jaworowski syn Wł.

Ławarski Władysław

Janicka Katarzyna

Gawryluk Stanisław

Brodowski Jan

Łabrowski Wacław

Grabowski Michał

Alciński Antoni

Matonicki Józef syn Józefa

Anna Matonicka

Bagnowski Wojciech

Jaworowski

Władysław Jaworowski

+ + +

Gawryluk

Jan Horodowski

W. Dobrowolski

Grabowski Michał

Alciński Antoni

Matonicki Józef

+ + +

W. Grabowski

Łębowicka Katarzyna córka Piotra	Waleśnik Jan
Kalesiak Jan syn Józefa	KROLECKI
Morawski Franciszek	Olczewski Antoni
Olczewski Antoni syn Michała	Olczewski Karimierz
Olczewski Karimierz	Sosnowski Józef
Sosnowski Józef	Sosnowski Antoni syn Antoniego
Sosnowski Antoni syn Antoniego	Olczewski Michał
Olczewski Michał	Matowiecki Michał
Matowiecki Michał	Dakowicz Bronisław
Dakowicz Bronisław	Jaworowski Antoni
Jaworowski Antoni	Kalesiak Jan syn Adama
Kalesiak Jan syn Adama	Olczewski Józef
Olczewski Józef	Romanowski Franciszek
Romanowski Franciszek	Łębowicki Karimierz syn Jana
Łębowicki Karimierz syn Jana	Chorowucha Józef
Chorowucha Józef	Jaworowicz Edward
Jaworowicz Edward	Romanowski Antoni
Romanowski Antoni	Łębowicki Aleksander
Łębowicki Aleksander	Łękieńca Zygmunt
Łękieńca Zygmunt	Guzowski Józef
Guzowski Józef	Romanowski Karimierz
Romanowski Karimierz	Horodencki Józef
Horodencki Józef	Łębowicki Antoni syn Józefa
Łębowicki Antoni syn Józefa	Jaworowski Michał
Jaworowski Michał	Jaworowski Józef i Wincenty
Jaworowski Józef i Wincenty	Łębowicki Władysław syn Karola
Łębowicki Władysław syn Karola	Pankiewicz Karimierz
Pankiewicz Karimierz	Pankiewicz Józef
Pankiewicz Józef	Łękowski Józef
Łękowski Józef	Horodencki Józef syn Jakóba
Horodencki Józef syn Jakóba	Waleśnik Władysław
Waleśnik Władysław	

Archiwum Państwowe w Białymstoku. Gminna Rada Narodowa w Dojlidach 1947. Sprzedaż części gruntów wsi Bagnówka pod cmentarz przy parafii farnej w Białymstoku 1947, sygn. 17.

Horodenski Antoni syn Józefa	Horodenski Antoni
Jaroniewicz Józef	Jaroniewicz J
Małomyga Leon	Leon Małomyga
Jaroszewicz Julian	Jaronowicz 2 Józef
Okopowicz Piotr	Okopowicz Piotr
Romanowski Józef	Józef Romanowski
Słowiński Antoni	Słowiński Antoni
Małyszko Jan	Małyszko Jan
Dąbrowski Antoni syn Jana	
	Do Dąbrowski
Andruszkiewicz Józef	J. Andruszkiewicz
Sawyluk Franciszek	Sawyluk Franciszek
Dąbrowski Józef syn Jana	Dąbrowski Józef
Dąbrowski Kazimierz syn Władysława	W. Dąbrowski
Jaroniewicz Kazimierz	K. Jaroniewicz
Guszczyński Paweł	Guszczyński
Bajdak Bronisław	+++ Bajdak Bronisław
Kobaczewski Aleksander	Kobaczewski A.
Romanowski Konstanty	Konstanty Romanowski
Dąbrowski Jan syn Antoniego	J. Dąbrowski
Walesiak Tadeusz	+++
	J. Omiński
	Wójt Gminy

20

Przydzium Powiatowej Rady Narodowej w Białymstoku

Oświadczenie

Mieszkańców wsi Bagnówka. Wziąwszy z uchwałą
gromady wsi Bagnówka o sprzedaży gruntu pod
nazwą „Kysmoły” pod cmentarz par. Farnej w Białymstoku, oświadczamy co następuje:

1. Wyżej wymieniony grunt stanowi wspólność
składającą się z indywidualnych działek.
2. Pieniądze uzyskane ze sprzedaży zwrócić się
na spłatę należności skarbowych podległych
właścicieli i uiszczenie składek na budowę szkoły.
3. Tęto niezalega z żadnymi opłatami podatkowymi
dotyczącymi do dyspozycji własnej.

Oświadczenie niniejsze jest zgodne z uchwałą gromady
z dnia 13. VII. 47.

Pełnomocnicy do sprzedaży: M. Zalewski
H. Głuchowski
A. Zaworoniński

Bagnówka dnia 13. VII. 47.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób księdza Wilhelma Szwarca. Urodzony 5 lipca 1837 r. w Sergiedach (obecnie Litwa). W 1880 r. mianowany został proboszczem białostockiej parafii. Dzięki jego staraniom w 1883 r. Wasilkowie został wybudowany kościół. W 1885 r. uzyskał zgodę na założenie nowego cmentarza ulokowanego przy drodze do Supraśla. W 1888 r. wybudował też okazałą kaplicę cmentarną. W 1898 r. postanowił rozbudować stary kościół farny. Budowę rozpoczęto 19 kwietnia 1900 r. W pięć lat później poświęcenia fary dokonał ksiądz prałat Jan Kurczewski. Ksiądz Wilhelm Szwarz zmarł 29 marca 1915 r. W 1923 r. Aleksander Chodyko zorganizował parafian, którzy na mogile księdza Wilhelma Szwarca ufundowali nagrobek ozdabiając go pięknym medalionem. Za skupionym obliczem duchownego rzeźbiarz umieścił jego opus vitae – kontury kościoła farnego.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób księdza Aleksandra Chodyki. Urodzony 4 mara 1880 r. w Wilnie. Tam ukończył Seminarium Duchowne. 2 kwietnia 1905 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk Arcybiskupa Metropolity Mohylewskiego Józefa Jerzego Szembeka. W sierpniu 1919 r. przybył do Białegostoku. Był prefektem Państwowego Gimnazjum Żeńskiego. W 1920 r. biskup wileński Jerzy Matulewicz powołał ks. Chodykę na stanowisko proboszcza i dziekana białostockiego. W dniach 30-31 maja 1931 r. był gospodarzem Kongresu Eucharystycznego. 11 września 1939 r. ks. dziekan Chodyko otrzymał od arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego uprawnienia wikariusza generalnego na dekanat białostocki i knyszyński. W czasie okupacji sowieckiej a następnie niemieckiej w latach 1939–1944 z poświęceniem pełnił trudną posługę kapłańską. 8 maja 1945 r. ks. Chodyko uroczystie otworzył Seminarium Duchowne w Białymstoku. 15 lipca 1945 r. ks. Chodyko powitał w Białymstoku usuniętego z Wilna przez władze sowieckie Arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego i udzielił mu gościny na plebanii farnej. Ksiądz Aleksander Chodyko zmarł 3 stycznia 1946 roku.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Ireny Białówny. Urodzona w 1900 r. w Carycynie. Studia medyczne ukończyła w Warszawie i w 1927 r. przyjechała do Białegostoku. Zatrudniona została w białostockich szkołach powszechnych. Pracowała jako lekarz zakładowy w Monopolu Tytoniowym i Spirytusowym. W latach 1939–1941 kierowała szpitalem dziecięcym, który mieścił się wówczas przy ulicy Fabrycznej. W 1943 r. została aresztowana przez Niemców i po kilkumiesięcznym śledztwie wywieziona do Oświęcimia, a następnie do Ravensbrück, Gross Rosen i Neubrandenburga. W 1945 r. powróciła do Białegostoku i rozpoczęła pracę jako wizytator higieny szkolnej. W 1952 r. została ordynatorem oddziału pediatrycznego Szpitala Wojewódzkiego. Jej dom był zawsze otwarty dla matek z małymi pacjentami. Od ubogich nigdy nie brała zapłaty, a często sama wykupywała przepisane im przez siebie leki. Była postacią legendarną jeszcze za życia. Po przejściu na emeryturę w 1972 roku nie zaprzestała pracy społecznej. Zmarła w lutym 1982 roku.

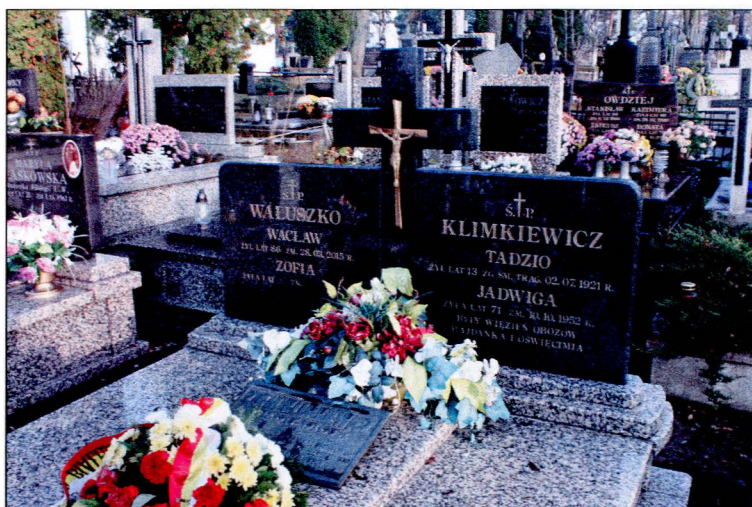
Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Feliksa Filipowicza. Urodzony w 1869 r. w Kiejdanach. W 1909 r. Filipowicz osiedlił się w Białymstoku, w 1910 r. objął zarząd apteki Zofii Narzekiewicz. Apteka ta mieściła się w istniejącym dotąd gmachu na rogu ul. Sienkiewicza i Rynku Kościuszki, gdzie obecnie znajduje restauracja Astoria. W czerwcu 1917 r. został wiceprezesem Centralnego Komitetu Narodowego na Obwód Ziemi Białostockiej. Był wiceprezesem Tymczasowego Komitetu Miejskiego, a we wrześniu 1919 r. prezesem Rady Miejskiej. Po wyborach w 1927 r. Feliks Filipowicz ponownie wszedł w skład rady. Zmarł 21 stycznia 1941 roku.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Franciszka Glińskiego. Urodzony w 1850 r. w Wilnie. W 1880 r. wraz z rodziną przyjechali do Białegostoku. W 1912 r. wszedł w skład redakcji „Gazety Białostockiej”. W 1912 r. został członkiem Zarządu Miejskiego w Białymstoku. Po 1919 r. wycofał się z życia samorządowego, ale w marcu pracował w komisji do spraw zmiany nazw ulic, powołanej przez Tymczasowy Komitet Miejski. W maju 1919 r. został mianowany dyrektorem Miejskiej Biblioteki Publicznej. Zmarł 22 listopada 1926 roku.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Wincentego Hermanowskiego. Urodzony 3 kwietnia 1875 r. w Radulach koło Tykocina. W 1912 r. przyjechał do Białegostoku. Zatrudnił się w aptece Karola Knobelsdorfa. W lipcu 1913 r. stał się jej właścicielem. W pierwszych wyborach samorządowych we wrześniu 1919 r. wszedł do rady miejskiej z listy Polskiego Komitetu Wyborczego. W trakcie wojny polsko-bolszewickiej, w sierpniu 1920 r. przebywał w Białymstoku. W listopadzie 1928 r. rada miejska wybrała Wincentego Hermanowskiego prezydentem Białegostoku. 30 lipca 1932 r. na wniosek wojewody białostockiego Minister Spraw Wewnętrznych rozwiązał radę miasta. Wobec powyższego Wincenty Hermanowski zmuszony został do złożenia swego urzędu. Od 1933 r. prowadził znaną w całym Białymstoku aptekę „Pod Łabędziem”. W 1942 r. był aresztowany przez Niemców. Uniknął śmierci, ale otrzymał nakaz opuszczenia Białegostoku. Zamieszkał w Bielsku Podlaskim. W 1944 r. zaangażował się w pracę samorządu. 30 sierpnia 1944 r. został przewodniczącym Powiatowej Rady Narodowej. Zmarł nagle 19 listopada 1947 roku. Fot. Cezary Korzeniecki.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Jadwigi Klimkiewiczowej. Urodzona w 1881 r. Zasiadała w zarządzie powstałego w 1901 roku Towarzystwa Pomocy Biednym – Pań Opiekunek. Rozpoczęła wydawanie pocztówek z widokami Białegostoku. Po odzyskaniu niepodległości została radną miejską i objęła stanowisko sekretarza prezydium rady. Przez cały okres międzywojenny była zaangażowana w wiele inicjatyw społecznych. Zmarła w 1952 roku.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Marii Kolendo. Urodzona w Warszawie w 1894 r. W 1929 r. przyjechała do Białegostoku i rozpoczęła nauczanie historii i języka polskiego w prywatnej Szkole Handlowej. W 1936 r. podjęła pracę w Żeńskim Gimnazjum im. księżnej Anny z Sapiehów Jabłonowskiej. W latach 1940–1941 pracowała w Instytucie Pedagogicznym założonym przez okupujących Białystok Rosjan. Po wkroczeniu do miasta Niemców była jedną z najwybitniejszych organizatorek tajnego nauczania. W 1943 r. została kierownikiem, utworzonej przez Armię Krajową, Komisji Oświaty i Kultury Okręgu Białostockiego. W 1944 r. rozpoczęła pracę jako nauczycielka historii w Państwowym Gimnazjum i Liceum Żeńskim i w Gimnazjum Krawieckim. W grudniu 1944 r. została aresztowana i wywieziona do Związku Sowieckiego. Powróciła do Białegostoku w 1945 r. W 1958 r. przeszła na emeryturę. Przekazała swoje bogate zbiory do zasobu Archiwum Państwowego w Białymstoku. Zmarła w 1980 roku.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Andrzeja Lussy. Urodzony 20 lutego 1948 r. w Otwocu. W 1973 r. ukończył studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Białymstoku. W 1976 r. został asystentem, a potem adiunktem Zakładu Patologii Ogólnej i Doświadczalnej AMB. 17 maja 1976 r. Rada Naukowa Wydziału Lekarskiego AMB nadała mu tytuł doktora nauk medycznych. W latach 1980–1981 r. był aktywnym działaczem NSZZ „Solidarności” w Akademii Medycznej w Białymstoku. W okresie stanu wojennego brał w obronę szykanowanych przez władzę studentów AMB. W czerwcu 1994 r. Rada Miejska powierzyła mu funkcję prezydenta Białegostoku. 13 kwietnia 1995 r. prezydent Andrzej Lussa załapał w trakcie pełnienia obowiązków. W stanie śmierci klinicznej trafił na oddział intensywnej terapii Państwowego Szpitala Klinicznego w Białymstoku, gdzie zmarł. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 18 maja 1995 r.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Michała Pietkiewicza. Urodzony w 1917 r. w Białej Wacie koło Wilna. Wziął udział w kampanii wrześniowej 1939 r., przechodząc szlak bojowy 19 Dywizji Piechoty. W czasie okupacji sowieckiej i niemieckiej ukrywał się. W 1951 r. na skutek szykan władz szkolnych za nauczanie języka polskiego i historii niezgodnie z obowiązującym programem porzucił pracę w szkole i został zatrudniony w Wojewódzkim Zarządzie Kin w Białymstoku. W 1961 r. zawieszony w czynnościach przewodniczącego Rady Zakładowej za działalność antypartyjną. W kilka miesięcy później usunięty z pracy. Zatrudniony w Zakładzie Urządzeń Radiowych i Telewizyjnych w Białymstoku, a potem w Centrali Rybnej. W 1967 r. rozpoczął pracę w Przedsiębiorstwie Elektryfikacji i Technicznej Obsługi Rolnictwa „Eltor”. W początkach września 1980 r. współorganizował Komitet Robotniczy, a następnie pierwszy Międzyzakładowy Komitet Założycielski, który powstał 12 września 1980 r. Został wybrany na wiceprzewodniczącego Zarządu Regionu. 5 sierpnia 1981 r. kierował demonstracją, którą zorganizował Zarząd Regionu Białystok NSZZ „Solidarność”. 10 września 1981 r. w czasie obrad I Ogólnopolskiego Zjazdu „Solidarności” przedstawił dramatyczne losy Polaków mieszkających w Związku Sowieckim i apelował o udzielenie im pomocy materialnej. Internowany od 13 grudnia 1981 r. do 1 lutego 1982 r. Przebywał w ośrodkach odosobnienia w Białymstoku, Suwałkach, a następnie w Darłównku. Zmarł 19 października 1988 roku. Na jego grobie stanęły trzy krzyże wileńskie.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób Piotra Sawickiego. Urodzony w 1905 r. w Białymstoku. Kształcił się w szkole rzemieślniczej na Antoniuku. Interesował się fotografią, malarstwem, rzeźbą. Swoją własną teatr zaczął robić już w latach 30. Na jesieni 1937 r. z jego inicjatywy i nauczycielki Heleny Pacewicz w szkole numer 8 przy ulicy Jurowieckiej zorganizowano teatrzyk lalkowy. W 1938 r. powstał Międzyszkolny Teatr Lalek pod patronatem Komisji Polskiego Czerwonego Krzyża. W tym czasie Piotr Sawicki ukończył kursy lalkarskie w Białowieży. Wyrzeźbił słynnego kamiennego psa, którego nazwano „Kawelinem”. 29 sierpnia 1939 r. Piotr Sawicki ożenił się. Walczył z Niemcami we wrześniu 1939 r. Został aresztowany przez władze sowieckie i skazany na 13 lat przymusowych robót. W Tatiszczewie nad Wołgą namalował obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej. Walczył w szeregach II Korpusu. Piotr Sawicki został fotoreporterem II Korpusu. Negatywy Piotra Sawickiego są dziś przechowywane w Muzeum generała Sikorskiego w Londynie. Po bitwie pod Monte Cassino ukończył studium teatralne. Pierwsze kukły i maski zaprojektował już we Włoszech. Potem wyreżyserował dziesiątki spektakli. Po zakończeniu wojny przybył do Londynu. W 1947 r. powrócił do Polski. Przywiózł książki i kukielki. W 1948 r. narodził się jego syn Piotr. Stworzył teatr kukielkowy „Świerszcz”. Po upaństwowieniu „Świerszcza” stał się w teatrem zawodowym. Potem wybudowano obiekt przy parku przy ul. Kalinowskiego. W „Świerszczu” pracował do 1968 r. Potem w Wojewódzkim Domu Kultury przez kilka lat zajmował się amatorskim ruchem artystycznym. Na emeryturze pracował z dziećmi w klubie na Owsianej. Zmarł 5 grudnia 1991 r.

Cmentarz Farny w Białymstoku. Grób księdza Rene Macaulta. Obywatel Francji pełniący posługę kapłańską w Białymstoku.

Cmentarz Farny w Białymstoku.

Cmentarz Farny w Białymstoku.

Cmentarz Farny w Białymstoku.

Cmentarz prawosławny parafii Wszystkich Świętych przy ulicy Wysockiego

Jedną z najstarszych nekropolii Białegostoku, liczącą już 130 lat, jest cmentarz prawosławny parafii Wszystkich Świętych przy ul. Wysockiego. Cmentarz parafii Wszystkich Świętych założono w 1887 r. na obrzeżach ówczesnego Białegostoku. Wcześniej mieszkańców prawosławnych grzebano na cmentarzu wokół cerkwi św. Mikołaja oraz po 1845 r. na wzgórzu cerkwi św. Marii Magdaleny. W 1887 r. ostatecznie zamknięto cmentarz przy cerkwi parafialnej pod wezwaniem św. Marii Magdaleny. Od-tąd pochówki wiernych prawosławnych odbywały się na nowo powstałym cmentarzu, zlokalizowanym w dzielnicy Wygoda (aktualnie Jaroszkówka) przy szosie wiodącej do Wasilkowa. W tym samym roku wzniesiono tam tymczasową, drewnianą cerkiew. Nie jest znany pierwotny kształt i obszar nekropolii, gdyż przedwojenne plany Białegostoku nie obejmują już tego obszaru.

W dniu 31 maja 1892 r. został położony kamień węgielny pod budowę nowej, tym razem murowanej świątyni cmentarnej. Po dwóch latach budowy, 19 maja 1894 r. nowa cerkiew została poświęcona ku czci Wszystkich Świętych, jako świątynia filialna parafii św. Mikołaja. W pewnym od niej oddaleniu, w 1915 r. wzniesiono niewielką drewnianą kaplicę. W dniu 16 czerwca 1982 r. parafia Wszystkich Świętych została wydzielona z parafii św. Mikołaja. Wraz z erygowaniem parafii rozbudowano świątynię poprzez dobudowanie oszklonej wiaty.

Podczas I wojny światowej nekropolia służyła jako cmentarz wojskowy. Wówczas nabrała ona obecnych rozmiarów, które Zarząd Miejski Białegostoku zakupił działki ziemi o powierzchni około 530 sążni² (2 412 m² = 0,24 ha) w celu poszerzenia granic cmentarza prawosławnego (wojennego) znajdującego się w uroczysku „Wygoda”. Właścicielką nieruchomości ziemskiej była żona generała-lejtnanta Ewa Bogajewska (córka Karola). Działka znajdowała się w granicach: z jednej strony – własność Michała Linowskiego, a z drugiej strony – cmentarz prawosławny. Transakcja została sfinalizowana

18 czerwca 1915 r. (kilka tygodni przed ewakuacją administracji rosyjskiej z terenów Białostocczyzny). Nieruchomość wyceniono na 793 rubli 59 kopiejek.

Pochowani są tu żołnierze rosyjscy oraz hierarchowie Cerkwi prawosławnej. Do najokazalszych nagrobków można zaliczyć pomniki: carskich urzędników i oficerów garnizonu miasta z przełomu XIX i XX stulecia: m.in. generała majora Jakowa Pietrowicza Miłowicza, generała lejtnanta Nikołaja Wasiliewicza Lewickiego, pułkownika Aleksandra Aleksandrowicza Szretera. Oprócz wysokich rangą oficerów zachowały się groby osób zajmujących niższe stanowiska, takich jak rotmistrz Władimir Wiaczesławowicz Bieliawskij, czy radca cywilny Nikołaj Giermanowicz Witte.

Wśród kilkudziesięciu duchownych miasta Białegostoku i okolic pochowanych na cmentarzu Wszystkich Świętych są takie osobistości, jak arcybiskup białostocko-gdański w latach 1966–1985 Nikanor, czy biskup wrocławsko-szczeciński w latach 1948–1951 Michał Kiedrow, którego grobowiec znajduje się przy fundamencie cerkwi z prawej strony przy ołtarzu.

Na cmentarzu znajduje się również nagrobek ks. Konstantego Prokopowicza, proboszcza parafii prawosławnej w Surażu, powieszono go na drzewie w pobliżu swojej plebanii w nocy z 22 na 23 maja 1863 r. przez powstańców styczniowych. Grób ks. Prokopowicza pierwotnie znajdował się na cmentarzu prawosławnym przy cerkwi w Zawykach. Po przejściu tej nekropolii i świątyni przez katolików w okresie międzywojennych, podjęto decyzję o jego przeniesieniu na cmentarz prawosławny w Białymstoku, gdzie znajduje się do dnia dzisiejszego. W tej samej kwaterze ustawiony został krzyż, który zwieńczał, rozebraną w 1929 r., cerkiew Przemienienia Pańskiego w Surażu.

Jedna z kwater nekropolii przeznaczona jest na pochówki staroobrzędowców. Na cmentarzu znajduje się także pomnik ku czci ofiar pogromu ludności ormiańskiej w latach 1915–1917. Na pomniku umieszczono inskrypcje w językach ormiańskim i polskim. Widoczny jest napis w języku polskim: *Na pamięć dla 1 500 000 Ormian zamordowanych 24 kwietnia 1915 roku przez Turków*. Prawosławna nekropolia zajmuje dziś powierzchnię ponad 6 hektarów. Szacuje się, że wszystkich pochówków jest ponad 20 tysięcy. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1893 r. Ze względu na ogromną wagę dla dziedzictwa kulturowego Białostocczyzny, cmentarz przy ul. Wysockiego znajduje się pod ochroną Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Na cmentarzu znajduje się pomnik upamiętniający ludobójstwo Ormian. Na pomniku umieszczono inskrypcje w językach ormiańskim i polskim. Napis w języku polskim brzmi: *Na pamięć dla 1500000 Ormian zamordowanych 24 IV 1915 r. przez Turków.*

24 kwietnia 1915 r., tureckie wojsko i policja wyłapały ok. 2 tys. mieszkających w Stambule Ormian. Niemal wszyscy zostali natychmiast zamordowani. Ten dzień uważany jest za początek ludobójstwa mniejszości ormiańskiej. Szacuje się, że w latach 1915–1917 mogło zginąć około 1,5 mln ludzi.

Pochowani na parafialnym cmentarzu prawosławnym:

Ksiądz Aleksander Chilimoniuk – urodzony 10 września 1938 r. Był pierwszym proboszczem parafii Wszystkich Świętych w Białymstoku erygowanej Decyzją Jego Ekscelencji, Arcybiskupa Białostockiego i Gdańskiego Sawy 16 czerwca 1982 r. Ks. Aleksander Chilimoniuk zmarł w dniu 8 czerwca 1999 r.

Biskup Michał Pietrowicz Kiedrow – urodzony 23 września 1883 r. Ukończył seminarium duchowne w Wiatce w 1904 r., a następnie w 1908 r. Petersburską Akademię Duchowną. Pełnił funkcję dyrektora szkoły nauczycielskiej przy monasterze w Dermaniu. Po I wojnie światowej przybył do Polski. Był nauczycielem w gimnazjum rosyjskim w Brześciu, wykładał również w seminarium duchownym w Krzemieńcu oraz w Wilnie i w Jabłecznej. W 1939 r. zamieszkał w Warszawie. Pracował w seminarium duchownym i w warszawskiej kancelarii metropolitalnej. Po powstaniu warszawskim został wywieziony do obozu w Pruszkowie, z którego został zwolniony ze względu na podeszły wiek. Zamieszkał w Milejczycach. W 1947 r. został wyświęcony na kapłana i otrzymał godność protoprezbitera. Złożył także wieczyste śluby mnisze i objął obowiązki przełożonego monasteru św. Onufrego w Jabłecznej. Zasiadł w Tymczasowym Kolegium Zarządzającym, które kierowało PAKP po odsunięciu przez władze komunistyczne metropolity warszawskiego i całej Polski Dionizego. Był członkiem delegacji Kościoła, która w 1948 odebrała w Moskwie zgodę na autokefalię Kościoła prawosławnego w Polsce. W czasie pobytu delegacji PAKP w Moskwie przyjął chirotonię na biskupa wrocławskiego i szczecińskiego. Na katedrze pozostawał do śmierci. Zmarł 6 listopada 1951 r.

Andrzej Łapko – urodzony w 1950 r. Był prorektorem Politechniki Białostockiej, kierownikiem Katedry Konstrukcji Budowlanych na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska. Profesor Andrzej Łapko był nauczycielem akademickim i kierownikiem Katedry Konstrukcji Budowlanych na Wydziale Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Białostockiej. Był także przewodniczącym Komitetu Nauki Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa oraz członkiem Komitetu Inżynierii Lądowej i Wodnej PAN oraz wiceprzewodniczącym Sekcji Betonu w ww. Komitecie. Był ponadto ekspertem Państwowej Komisji Akredytacyjnej. Profesor był autorem 190 publikacji a także 6 książek. Za swą działalność wydawniczą uzyskał nagrodę książkową MNiSZW oraz dwukrotnie nagrodę Ministra Infrastruktury. Pełnił funkcję przewodniczącego Bractwa Świętych Cyryla i Metodego, działaczem na rzecz Cerkwi. Za swoją pracę na rzecz Cerkwi prof. Łapko był wielokrotnie nagradzany, m. in. w 2014 r. orderem św. Marii Magdaleny II stopnia z ozdobami. Zmarł 25 sierpnia 2015 r.

Biskup Nikanor, imię świeckie **Mikołaj Niestuchowski** – urodzony 8 marca 1909 r. we wsi Rowanicze na Białorusi w rodzinie psalmisty. W 1930 r. ukończył Seminarium Duchowne w Wilnie. W 1934 r. ukończył prawosławny wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego ze stopniem magistra teologii prawosławne. Na kapłana został wyświęcony jako biały (żonaty) duchowny. Owdowiał w 1944 r. W 1953 r. był jednym z członków delegacji PAKP na uroczystości restytucji Patriarchatu Bułgarskiego. W 1964 r. będąc nadal białym duchownym, otrzymał nominację biskupią. Po złożeniu wieczystych ślubów mniszych, w czasie których przyjął imię zakonne Nikanor, został biskupem pomocniczym diecezji warszawsko-bielskiej z tytułem biskupa lubelskiego. Pozostawał nim w latach 1965–1966. Katedrę białostocko-gdańską objął w 1966 r. Decyzją Świętego Soboru Biskupów w 1966 r. powołano go na funkcję ordynariusza diecezji białostocko-gdańskiej. Ingres odbył się 8 maja 1966 r. W 1978 r. otrzymał godność arcybiskupa. Jako ordynariusz diecezji białostocko-gdańskiej przeprowadził kapitalny remont soboru św. Mikołaja w Białymstoku, zaś w 1979 r. wyświęcił nową cerkiew Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny w Białymstoku – Starosielcach. Osobiście prowadził katechezę dla dzieci w budynku parafii Wszystkich Świętych w Białymstoku, gdzie też sam zamieszkiwał, zainicjo-

wał także odrębne Święte Liturgie adresowane w szczególny sposób do dzieci. 18 lipca 1981 przeszedł w stan spoczynku. Zmarł w 1985 r.

Ksiądz Igor Siegień – urodzony w 1972 r. Pełnił posługę kapłańską proboszcza parafii wojskowej pod wezwaniem świętych apostołów Piotra i Pawła w Białymstoku. Był również kapelanem 18. Białostockiego Pułku Rozpoznawczego oraz duchowym opiekunem białostockich strażaków. Ksiądz Igor Siegień był wieloletnim kapelanem Prawosławnego Ordynariatu Wojska Polskiego. Zmarł 6 stycznia 2013 r.

Włodzimierz Wasilewicz – urodzony 14 kwietnia 1909 r. w Grodnie. W latach 1930–1935 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Do wybuchu II wojny światowej mieszkał w Supraślu. W czasie okupacji niemieckiej zarabiał na życie malując portrety, zatrudniał się między innymi przy pracach konserwatorskich w starym kościele przy białostockiej Farze. Po zakończeniu II wojny światowej był zatrudniony w teatrze na stanowisku scenografa. Był współorganizatorem Związku Polskich Artystów Plastyków w Białymstoku. Pracował w Liceum Sztuk Plastycznych w Supraślu oraz w Ognisku Plastycznym w Białymstoku. Brał czynny udział w przeprowadzaniu renowacji zabytków, między innymi Pałacu Branickich, Kaplicy Pałacu Archimandrytów w Supraślu, Wielkiej Synagogi w Tykocinie. Wykonywał polichromie: w cerkwi pw. św. Anny w Królowym Moście, w cerkwi pw. Zaśnięcia Najświętszej Marii Panny w Zabłudowie, cerkwi pw. Kosmy i Damiana w Rybołach, cerkwi pw. Opieki Matki Bożej w Puchłach. Wystawił swe prace na Ogólnopolskiej Wystawie Plastyki w Krakowie w 1946 r. Jego obrazy znajdują się w zbiorach prywatnych i państwowych. Zmarł 21 lutego 1967 r.

Ksiądz Serafin Żeleźniakowicz – urodzony 27 grudnia 1913 r. Absolwent Seminarium Duchownego w Wilnie. Został wyświęcony przez arcybiskupa grodzieńskiego Benedykta najpierw na diakona, następnie na prezbitera. Objął swoją pierwszą parafię w Hajnówce, gdzie podjął się budowy cerkwi, którą wyświęcono 11 października 1942 r. 1 października 1951 r. przez J.E. Metropolitę Makarego został mianowany rektorem seminarium.

Obowiązki rektora seminarium pełnił do roku 1970. Prowadził zajęcia ze Starego i Nowego Testamentu oraz seminarium z ćwiczeń praktycznych. 17 września arcybiskup Nikanor mianował go proboszczem katedry św. Mikołaja w Białymstoku, gdzie służył aż do śmierci. W 1990 r. został podniesiony do godności protoprezbitera. Zmarł 25 grudnia 2004 r.

Wybrana bibliografia:

- Archiwum Państwowe w Białymstoku, Akta miasta Białegostoku 1838–1944, sygn. 72.
Wojewódzki Urząd Konserwacji Zabytków, Karty ewidencyjne parafialnego cmentarza prawosławnego w Białymstoku.
Wojewódzki Urząd Konserwacji Zabytków, *Dokumentacja ewidencyjna parafialnego cmentarza prawosławnego w Białymstoku*, Białystok 1980.
Sergiusz Borowik, *Nie ma już parafii w Surazżu*, Przegląd Prawosławny 2002, nr 3.
Ks. Grzegorz Sosna i m. Antonina Troc-Sosna, *Hierarchia i kler kościoła prawosławnego w granicach II Rzeczypospolitej i Polski powojennej w XIX–XXI wieku*, Ryboły 2012.
6. www.psd.edu.pl/historia/rektorzy/ks-protoprezbiter-dr-serafin-zeleznikowicz/, dostęp 20.10.2017 r.
www.ciekawepodlasie.pl/opis/462,Kaplica+cmentarna+p.w.+Imienia+Maryi, dostęp 12.11.2017 r.
www.poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/6547133,prof-andrzej-lapko-nie-zyje, dostęp 12.11.2017 r.
www.poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/5506162,ks-igor-siegen-nie-zyje-dzis-pogrzeb-proboszcza-wojskowej-parafii-pw-sws-w-apap-piotra-i-pawla-w-bialymstoku, dostęp 21.11.2017 r.
www.old.orthodox.bialystok.pl/wygoda.htm, dostęp 9.11.2017 r.

1262

Województwo BIALYSTOCKIE		KARTA CMĘTARZA		NR 0040	
A 1. Miejscowość BIALYSTOK		6. Nazwa cmentarza (ew. nazwa dawną) cmentarz parafialny prawosławny		B 13. Najstarszy istniejący nagrobek (data) 1893	
2. Gmina leś		7. Cmentarz dawny ☒ Tak Cmentarz nowy (po 1945 r.) ☐ -		14. Istniejąca dokumentacja cmentarza i miejsce jej przechowywania Dokumentacja ewidencyjna 1980, M. Jankowska, M i A Delistewsey	
3. Adres cmentarza Białystok, ul. Wysockiego		8. Data założenia k. XIX w.		15. Groby o znaczeniu historycznym lub osób szczególnie zasłużonych	
4. Poprzednie nazwy miejscowości		9. Przynależność wyznaniowa: obecna - prawosławny dawna - prawosławny		Plan aktualny 1:500 z 1980 r.	
5. (Obr.) Cmentarz, m. podziemna kolumnada		10. Powierzchnia w ha: ogólna - 4,5 wolna - 0,74 ha		Inne materiały archiwalne WAP Białystok, Akta miasta Białegosteku syg. 72, 138, 139.	
11. Położenie cmentarza Cmentarz położony na płu, krańcu Białegosteku przy drodze wylądowej do Wasilkowa.				16. Bibliografia A. Oleksiński. Białystok. Studium historyczno-urbanistyczne do planu zagospodarowania przestrzennego, Białystok 1978.	
12. Uwagi Ter. Org. Adm. Państwowej				17. Uwagi użytkownika	

22. Lb. 932

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Karta cmentarza nr 0010.

C 18 ELEMENTY CMĘTARZA		I L O Ś Ć					23. Charakter rozplanowania cmentarza nierregularne		
	Czy istnieją	Do XVIII w.	1 poł. XIX w.	2 poł. XIX w.	1 poł. XX w. (do 1945 r.)	2 poł. XX w.			
Mur ogrodzeniowy	tak					tak	24. Czytelność układu cmentarza: - całość nieczytelna - twórczość nieczytelna - nagrobków i mogił nieczytelna		
Brama i-yl	tak				4904	3			
Kościół Cerkiew	tak			1					
Kaplica i-el	tak			40	370	tak			
Nagrobki:	wolnostojące			2	3		25. Ogólny stan zachowania cmentarza (nagrobków i drzewostanu) Cmentarz zachowany w dobrym stanie. Część starodrzewiu zniszczona, wyschnięta, zastąpiona przez młodsze.		
Mogily	przycienne						26. Istniejące zagrożenia Dewastacja zabytkowych nagrobków.		
Inne elementy	płyty						27. Wnioski w zakresie prac: - porządkowych uprządkować zieleni - remontowych - konserwatorskich wszystkie nagrobki kasiane, oczyścić z mchu, niewartościowsze poddać konserwacji.		
19. Które obiekty wpisane są do rejestru zabytków Cmentarz nr. 659 kolumnada cmentarna przy dzisiejszych świątyniach 3 du. 3.08.1989 nr. 650, 659							28. Wnioski w zakresie niezbędnej dokumentacji: - poszczególnych nagrobków - ewidencji całości cmentarza - studium historycznego - ewentualnie dokum. projektowej		
20. STARODRZEW	Ilość	Ø pnia w cm	Stan zdrowotny			29. Inne uwagi służb konserwatorskich			
lipa	24	30-70	stan dobry			30. Wypełnit: Data: I 1984 B. Tomasz			
kasztanowiec	5	60-70	dwa w złym stanie						
jabłoń wierz. jasna	1	60	stan dobry						
hala (żywotnik) wierz.	3	50-60	zastępowane przez szkodniki						
klasy	30	70-80	stan dobry						
brzozy	30	60-65	stan dobry						
rebisza akasjowa	20	30-70	stan dobry, niektóre u dełu uschnięte						
21. Czy na terenie cmentarza znajdują się zarejestrowane pomniki przyrody ew. aleje							nie		
22. Ogólny stan zachowania zieleni na cmentarzu							"area cmentarza porośnięty szumem, lipami, brzoźami, klasami. Klasy i lipy w dobrym stanie. Brzozy, sosny, akasje uschnięte u dełu, wierz. zastępowane przez szkodniki."		

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Karta cmentarza nr 0010.

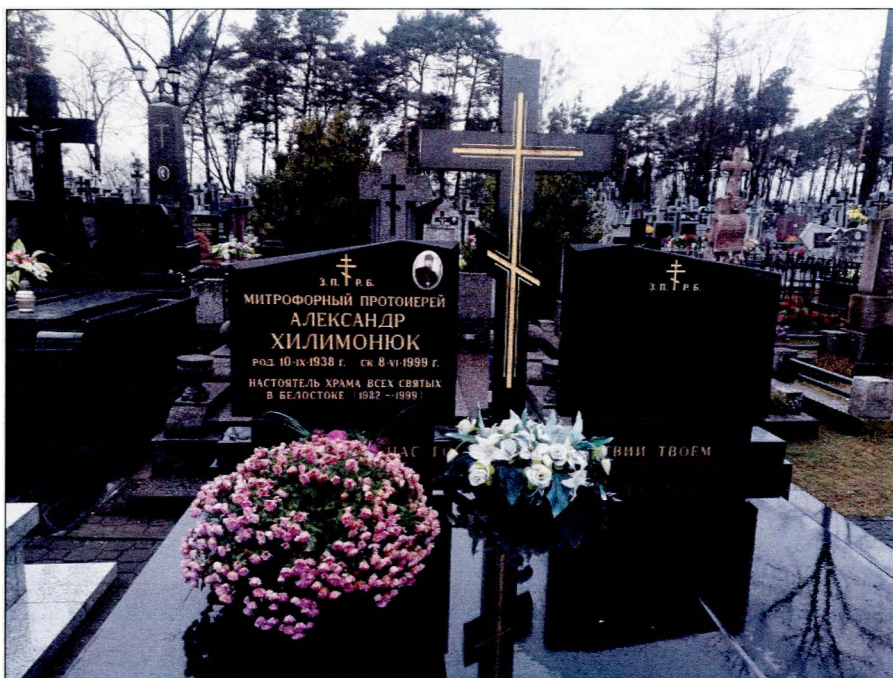
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Położenie cmentarza.

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysokiego w Białymstoku. Plan cmentarza.

№ 2169		A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z																																														
1. Określenie: najdłużej Nagrobek XII													2. Materiał techniczny piaskowiec													11. Białystok																						
3. Inicjały Klasyfikujący													4. Czas graniczny koniec XIX wieku													5. Długość, szerokość, wysokość 170 x 65 x 40													7. Długość 1									
6. Wymiary szer. szer. 400													8. Wskazanie 170 x 65 x 40													9. Długość 1																						
12. Miejsce pochówku Cmentarz prawosławny Białystok ul. Wysockiego													13. Wskazanie, jego adres Parafia Prawosławna Białystok ul. Lipowa 15													14. Dostępność stała																						
15. Data i nr rejestru													16. Akta													17. Inskrypcja i ewangelijny fragment																						
													8. Opis przedmiotu, jego opis Pierwotnie nagrobek typu krzyża na cokole, obecnie brak krzyża. Cokół wielostopniowy, uskokowy, profilowany, w górnej części zakończony półkuliście. W części górnej cokołu brak tablicy inskrypcyjnej, ponad powstałą płyciną, w półkuliście zwieńczeniu, owalna płycina po fotografii, pod nią dwie związane gałązki laurowe. Na niższym stopniu cokołu inskrypcja w profilowanej płycinie: "Przyjał go pod jego/ w ciele swoje".													17. Inskrypcja i ewangelijny fragment fab. M. Janowska neg. HBIG w Białymstoku maj 1980																						

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Karta cmentarza nr 2169.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Grób Księdza Aleksandra Chilimoniuka – pierwszego proboszcza parafii Wszystkich Świętych w Białymstoku erygowanej Decyzją Jego Ekscelencji, Arcybiskupa Białostockiego i Gdańskiego Sawy w dniu 16 czerwca 1982 r.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Grób Księdza Igora Siegienia. Urodzony w 1972 r. Pełnił posługę kapłańską proboszcza parafii wojskowej pod wezwaniem świętych apostołów Piotra i Pawła w Białymstoku. Był również kapelanem 18. Białostockiego Pułku Rozpoznawczego oraz duchowym opiekunem białostockich strażaków. Ksiądz Igor Siegień był wieloletnim kapelanem Prawosławnego Ordynariatu Wojska Polskiego. Zmarł 6 stycznia 2013 r.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Grób księdza Serafina Żeleźniakowicza. Urodzony 27 grudnia 1913 r. Absolwent Seminarium Duchownego w Wilnie. Został wyświęcony przez arcybiskupa grodzieńskiego Benedykta najpierw na diakona, następnie na prezbitera. Objął swoją pierwszą parafię w Hajnówce, gdzie podjął się budowy cerkwi, którą wyświęcono 11 października 1942 r. 1 października 1951 r. przez J.E. Metropolitę Makarego został mianowany rektorem seminarium. Obowiązki rektora seminarium pełnił do roku 1970. Prowadził zajęcia ze Starego i Nowego Testamentu oraz seminarium z ćwiczeń praktycznych. 17 września arcybiskup Nikanor mianował go proboszczem katedry św. Mikołaja w Białymstoku, gdzie służył aż do śmierci. W 1990 r. został podniesiony do godności protoprezbitera. Zmarł 25 grudnia 2004 r.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Grób Aleksandra Mamczura.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Na pomniku umieszczono inskrypcje w językach ormiańskim i polskim. Napis w języku polskim brzmi: *Na pamięć dla 1500000 Ormian zamordowanych 24 IV 1915 r. przez Turków* 24 kwietnia 1915 r., tureckie wojsko i policja wyłapały ok. 2 tys. mieszkających w Stambule Ormian. Niemal wszyscy zostali natychmiast zamordowani. Ten dzień uważany jest za początek ludobójstwa mniejszości ormiańskiej. Szacuje się, że w latach 1915–1917 mogło zginąć około 1,5 mln ludzi.

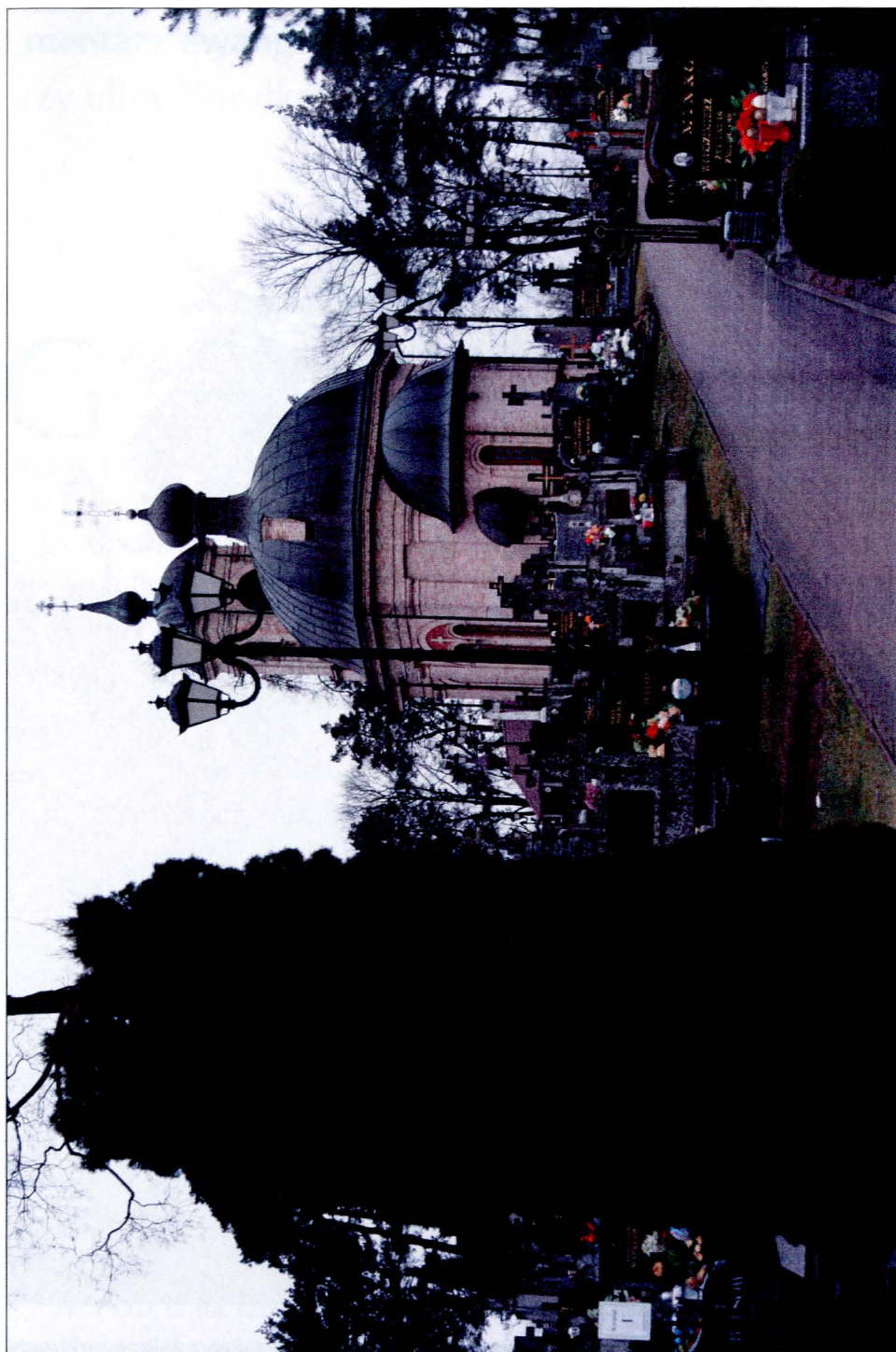

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Grób Jakowa Pietrowicza Miłowicza.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Krzyż z dzwonnicy Cerkwi prawosławnej pw. Przemienienia Pańskiego w Surazu wybudowanej w 1867 r., rozebranej w latach 1918–1919.

3 września 1867 r. biskup brzeski Ignacy wyświęcił nową cerkiew ku czci Przemienienia Pańskiego. W uroczystości uczestniczył archimandryta supraski Wincenty (Żurowski), wielu duchownych, przedstawiciele władz administracyjnych oraz wierni. Cerkiew nie była duża, ale wyglądała godnie, szczególnie piękna była dzwonnica. Wśród ofiarowanych ikon wyróżniały się ikona *Nierukotwornego Spasa*, umieszczona na *gorniem mieste* oraz ikona Chrystusa siedzącego w chwale. W 1876 r. parafię suraską tworzyły Suraz, Zawyki, Baranki, Bogdanki, Złotniki, Kożany, Czerewki, Pańki, Tryczówka, Zajączki i Repniki. Według ewidencji przeprowadzonej rok później parafia liczyła 1115 osób. W sierpniu 1915 r. władze rosyjskie opuściły Białostoczną. Ostatnim prawosławnym proboszczem w tym miasteczku był ksiądz Jan Sosnowski. Władze odrodzonej Polski nie wyraziły zgody na ponowne uruchomienie parafii prawosławnej w Surazu. Powracający z *bieżeństwa* parafianie zastali cerkiew już bez krzyża i z rozebraną dzwonnica. Ostatecznie rozbiórkę cerkwi i ogrodzenia zakończono w 1929 r. Na tym miejscu urządzono skwer.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Widok na kaplicę.

Cmentarz prawosławny przy ulicy Wysockiego w Białymstoku. Jeden z najstarszych grobów.

Cmentarz ewangelicki w Białymstoku przy ulicy Wasilkowskiej

Gmina ewangelicka podjęła działania zmierzające do uruchomienia nowego cmentarza. Na podstawie pozwolenia Generalnego Konsystorza Ewangelicko-Luterańskiego wydanego 18 października 1883 r., kilku przedstawicieli rady parafialnej wykupiło 5 i 15 grudnia tego roku dwie działki o powierzchni 17 tysięcy metrów kwadratowych przy szosie grodzieńskiej z przeznaczeniem pod przyszłą nekropolię. Założycielem cmentarza był ówczesny pastor Karl Keuchel. Pierwszy pochówek odbył się 27 maja 1885 r. Pochowano Augusta Webera urodzonego w Kaliszu. 6 sierpnia 1896 r. odbył się pogrzeb pastora Karla Keuchla. W okresie od maja 1885 r. do grudnia 1915 r. pochowano na cmentarzu przy ulicy Wasilkowskiej 3152 osoby. W 1915 r. pogrzebano około 210 żołnierzy niemieckich. W następnym roku zbudowano mauzoleum, w który postawiono granitowy obelisk zwieńczony żołnierskim hełmem

Cmentarz został założony na planie wydłużonego prostokąta o wymiarach 328x102 metry, oddalony w kierunku południowym od ulicy Wasilkowskiej. Kwatery wyznaczały szpalery drzew i alejki. Groby w kwaterach rozmieszczono w układach rzędowych. Kwatery były numerowane. Były 33 pola wyznaczone przez cztery rzędy podłużne i i osiem poprzecznych w kształcie zbliżonym do kwadratu oraz jedno pole dodatkowe na przedłużeniu skrajnego rzędu zachodniego (kwatera, w której pochowano żołnierzy niemieckich w 1915 r.).

Po wschodniej stronie cmentarnej drogi od strony ulicy Wasilkowskiej zbudowano parterowy drewniany dom mieszkalny dla stróża. Najważniejszym punktem cmentarza była kaplica z nieistniejącym obecnie grobowcem rodziny Hasbachów.

W 1920 r. na cmentarzu ewangelicko-augsburskim przy ulicy Wasilkowskiej został pochowany Mat Radtke – luterański duchowny superintendent w latach 1875–1920.

Nekropolię powiększono jeszcze w latach 1912–1914. Wówczas syn Alberta Freidenberga, Herman, dokonał zakupu trzech działek o powierzchni około 12 tysięcy metrów kwadratowych (a więc niemal podwojono zasięg cmentarza), położonych wzdłuż północnej granicy cmentarza. Na nekropolii spoczywali zmarli obywatele niemieckiej mniejszości Białegostoku, w tym wielu przedstawicieli znaczących rodów, m.in. Hasbachów, Flakertów, Commichau i Buchholtzów.

W 1927 r. wykonano ogrodzenie cmentarza przy ulicy Wasilkowskiej. 16 września 1935 r. parafia ewangelicko-augsburska obchodziła uroczystość 50-lecia założenia cmentarza. Z tego powodu odbyło się uroczyste nabożeństwo w obecności całej parafii. Po nabożeństwie złożono wieńce na grobach śp. Superintendenta Karla Keuchela, śp. Juliusza Richtera i śp. Pierwszego pochowanego parafianina Augusta Webera.

W tym okresie na cmentarzu pogrzebano osoby nie będące ewangelikami. W 1925 r. zamordowanego Józefa Knoefeala, wyznania rzymskokatolickiego, w 1937 r. pochowano osobę wyznania prawosławnego. 23 lutego 1934 r. pogrzebano na cmentarzu 6 letniego Stanisława Macurę, syna architekta Rudolfa Macury.

W okresie międzywojennym liczba wyznawców ewangelicko-augsburskich zmniejszyła się. W latach 1916–1939 pochowano na cmentarzu około 1500 osób. Najwięcej pochówków było w 1939 r. W księdze zgonów parafii wpisano, że na wojnie zginął doktor Jerzy Klein. Znajdują się także trzy wpisy żołnierzy niemieckich. W 1940 r. zanotowany zostały jeden zgon, a w 1945 r. pięć zgonów. Nekropolia była użytkowana do 1946 r.

Cmentarz od zachodu graniczył z gospodarstwem ogrodniczym Hermana Freidenberga, który wyjechał z Białegostoku. Okręgowy Urząd Likwidacyjny uznał jego majątek za mienie opuszczone. 31 stycznia 1946 r. Okręgowy Urząd Likwidacyjny przekazał miastu Białystok cmentarz ewangelicki. Wojny nie przetrwała kaplica. Zachowała się stróżówka i dwa drewniane budynki warsztatów.

W latach osiemdziesiątych XX wieku miasto uzyskało pozwolenie wojewody na likwidację cmentarza. Wykonanie tej decyzji zostało wstrzymane w 1989 r. przez Antoniego Oleksickiego – wojewódzkiego konserwatora zabytków. Architekt Henryk Toczydłowski opracował na zlecenie gminy Białystok koncepcję programowo-architektoniczną lapidarium przy cmentarzu ewangelickim w Białymstoku. Na podstawie przyjętego programu prac

wydzielono powierzchnie w kształcie prostokąta o wymiarach 40x70 metrów.

W 1994 r. rzeźbiarz Jerzy Grygorczuk i Tadeusz Baks rozpoczęli budowę lapidarium. Zbudowano 120 metrów białego muru, w który zamontowano ponad 262 elementy nagrobkowych tablic znalezionych na cmentarzu. Uporządkowano dwie aleje, wykonano nowe oświetlenie. Ustawiono w przypadkowym miejscu ocalały krzyż z czarnego granitu pochodzący z grobowca rodziny Hasbachów oraz figurę z piaskowca kobiety bez głowy.

Wejście na teren lapidarium zlokalizowano w sąsiedztwie mauzoleum żołnierzy z czasów I wojny światowej. Mauzoleum pokryto dachem, z drewnianą więźbą i pokryciem z dachówki, a w jego wnętrzu utworzono miejsce na znicz, oczyszczono znajdujący się obelisk.

W 2000 r. ukończone zostało ogrodzenie w części cmentarza, gdzie urządzone było lapidarium. W 2002 r. na cmentarzu prowadzone były prace ekshumacyjne przez niemiecką fundację „Pamięć”. Zwłoki żołnierzy pochowanych w czasie II wojny światowej zostały przeniesione na cmentarz niemiecki w miejscowości Bartosze koło Ełku. W 2008 r. na terenie lapidarium przeprowadzono prace porządkowe, pomalowano ogrodzenie i krzyże żołnierskiej.

Dziś z ogromnego cmentarza, posiadającego do II wojny światowej własną kaplicę, pozostał skrawek. Resztę zajęło blokowisko.

Wybrana bibliografia:

Barbara Tomecka, Jolanta Szczygieł-Rogowska, *Cmentarz ewangelicki w Białymstoku przy ulicy Wasilkowskiej*, Białystok 2008.

Wiesław Wróbel, *Cmentarz ewangelicki. Zapomniana historia*, „Kurier Poranny” z 7 grudnia 2014,

www.poranny.pl/album-bialostocki/art/4933439,cmentarz-ewangelicki-zapomniana-historia-zdjecia,id,t.html dostęp 16.08. 2017 r.

KONSYSTORZ
M. AUGST. WARSZAWSKI
PASTOR
M. W. AUGST. Białostocki
W. AUGST. W. AUGST. W. AUGST.
9 września 1922
343

Do
Okręgowej Komisji Niemieckiej

Białymstoku

Złożono na posiedzeniu
Okręgowej Komisji Niemieckiej
w Białymstoku dnia 9 września 1922 r.

Przewodniczący

Sprawa drogi cmentarzkowej
prowadzącej do cmentarza ewangel.
w Kolonii Bacieczkach

Niniejszem mam zaszczytawić, że droga prowadząca z traktu Chwałowskiego do głównego wejścia na cmentarz ewangelicki w Kolonii Bacieczkach jest tak stara jak cmentarz t.j. ± 90 lat. W żaden sposób ta droga nie może być usunięta, bo jest najkrótsza i dostępna.

Do składu dokonu cmentarzkowego należą następujące osoby w Kolonii Bacieczkach: (ponownie) 1) Antoni Guga 2) Paweł Krüger i 3) Karol Trzaskowski. W sprawie cmentarza tego i drogi do niego mają oni prawo wystąpić w moim imieniu.

K. Linkowski
Pastor Białystok

Białystok, dn. 28-II-1984 r.

Urząd Wojewódzki w Białymstoku
Wydział d/s Wyznań

I N F O R M A C J A

dot.: cmentarzy ewangelickich na terenie woj. białostockiego.

Cmentarze ewangelickie podobnie jak cmentarze żydowskie nie posiadają swoich dawnych właścicieli, ponieważ po II wojnie światowej na terenie woj. białostockiego nie pozostała żadna gmina wyznaniowa. Cmentarze te administrowane są przez właściwe urzędy stopnia podstawowego i zostały przejęte na Skarb Państwa lub użytkownikami są parafie innych wyznań. Stan zachowania tych obiektów jest zły, duże są zniszczenia nagrobków spowodowane różnymi względami. Najcenniejszym przykładem cmentarza ewangelickiego na terenie województwa jest cmentarz w Supraślu. Na terenie woj. białostockiego w/g rozpoznania na 31-XII-1983r. znajduje się 6 cmentarzy ewangelickich:

1. Cmentarz ewangelicki w Supraślu - zał. II poł. XIX w. o pow. ok. 1 ha, użytkowany przez Urząd Miasta i Gminy w Supraślu. Cenna jest kaplica Buchholtzów i grobowiec Zacharów, nagrobki z krzyżami oraz ogrodzenie wykonane z żeliwa lanego. Zamieniony w 1980r. na cmentarz komunalny.
2. Cmentarz ewangelicki w Białymstoku przy ul. Wasilkowskiej - zał. w latach 90-tych XIX w. o pow. ok. 1,35 ha, administrowany przez Urząd Miasta Białegostoku. Cenne nagrobki z kamienia, zdewastowany. Częściowo zamieniony na skwer miejski.
3. Cmentarz w Siemiatyczach - usytuowany w okolicy kaplicy ewangelickiej /rotunda/ na wspólnym cmentarzu wyznania prawosławnego i rzymsko-katolickiego, zał. w końcu XVIII w. Pozostało do dziś kilka nagrobków kamiennych. Przejęty i użytkowany przez Parafię Prawosławną w Siemiatyczach.
4. Cmentarz ewangelicki w Tykocinie - pozostało kilka nagrobków kamiennych, zdewastowany. Administrowany przez Urząd Miasta i Gminy w Tykocinie.
5. Cmentarz ewangelicki w Knyszynie - zał. w końcu XVIII w. o pow. ok. 0,5 ha. Zdewastowany, porośnięty krzewami, pozostały do dziś 2 nagrobki. Administrowany przez Urząd Miasta i Gminy w Knyszynie. Częściowo zamieniony na pole uprawne użytkowane przez prywatnych właścicieli.
6. Cmentarz w Choroszczy - wydzielona kwatera na cmentarzu katolickim. Użytkowany przez Parafię Katolicką w Choroszczy. M.in. nagrobek Moesa z II poł. XIX w.

Z UP. WOJEWODY
inż. arch. Gabriel Kenopko
Wojewódzki Konserwator Zabytków

Cmentarz ewangelicki przy ul. Wasilkowskiej.

Cmentarz ewangelicki przy ul. Wasilkowskiej.

Cmentarz ewangelicki przy ul. Wasilkowskiej.

Cmentarz ewangelicki przy ul. Wasilkowskiej.

Cmentarz ewangelicki przy ul. Wasilkowskiej.

Cmentarz Miejski w Białymstoku

ul. Wysockiego 63

Cmentarz Miejski w Białymstoku położony jest na działce przy ulicy Władysława Wysockiego 63, po zachodniej stronie szosy prowadzącej do Wasilkowa.

Początki Cmentarza Miejskiego w Białymstoku wiążą się z przygotowaniami do zbliżającej się wojny 1939 r. Mając na uwadze nieuchronne rozpoczęcie działań zbrojnych oraz przypuszczalnie dużą liczbę zmarłych żołnierzy i ludności cywilnej, władze gminy postanowiły przeznaczyć na cel nowego cmentarza teren oddalonych Pietrasz. W pamięci starszych Białostoczan zachowały się wspomnienia uroczystej ceremonii poświęcenia krzyża misyjnego w miejscu, gdzie w niedalekiej przyszłości miały odbyć się pierwsze pochówki ofiar wojny. Jednak przez cały okres II wojny światowej teren cmentarza w Pietraszach nie był wykorzystany.

Po zakończeniu działań zbrojnych jednym z priorytetowych zadań państwa było uporządkowanie tymczasowych i chaotycznych pochówków żołnierzy i ofiar ludności cywilnej z czasów II wojny światowej. Ministerstwo Odbudowy zgodnie z Dekretem z dnia 24 maja 1945 r. powołało Referat Grobownictwa Wojennego o szerokim programie działania, obejmującym nie tylko sprawy ogólnej polityki grobownictwa wojennego I i II wojny światowej, ale również sprawy związane z przygotowaniem planowej akcji ekshumacyjnej na terenie całego kraju oraz organizacją budowy cmentarzy wojennych. W pierwszym etapie (do 1946 r.) Referat Grobownictwa Wojennego przystąpił do sporządzenia ewidencji zwłok i ich identyfikacji oraz klasyfikacji. W 1949 r. rozpoczął centralną akcję ekshumacyjną, która trwała do końca 1953 roku i objęła wszystkie województwa.

Początki grzebalnictwa na obszarze cmentarza w Pietraszach łączą się właśnie z akcją ekshumacyjną żołnierzy Wojska Polskiego i Armii Radzieckiej przeprowadzonej w 1950 roku na terenie powiatu białostockiego. Pochowano tam między innymi zwłoki żołnierzy radzieckich przeniesione z miejsca pierwotnego pochówku z 1944 r. tj. wsi Pieszczaniki, gromada

w miejscu dotychczasowych bylin rosnących zasadzono 800 szt. bratków, ponadto uprzątnięto alejki cmentarne na sumę 1000 zł. W kolejnym etapie wymieniono zniszczone i uszkodzone tablice nagrobkowe. W 1968 r. część wojskowa cmentarza komunalnego w Pietraszach prezentowała się już okazale. W protokole polustracyjnym poprowadzonej wówczas wizytacji obiektów grobownictwa wojennego kwatera żołnierzy AR i WP została określona jako uporządkowana, stwierdzono jedynie konieczność kosmetycznych napraw, jak podniesienia i wyrównania zapadniętych obrzeży nagrobków.

W odróżnieniu do innych cmentarzy wojennych z terenu województwa, które zostały zamknięte dla pochówków ludności cywilnej, na cmentarzu w Pietraszach już w latach 50. została urządzona część przeznaczona do pochówków cywilnych. Miała być użytkowana do czasu urządzenia osobnego cmentarza komunalnego w granicach miasta.

W 1983 r. obszar cmentarza komunalnego, wynoszący około 16 ha, mieścił 854 nagrobki wolnostojące, 6 płyt nagrobnych, 652 mogiły oraz dom pogrzebowy usytuowany w północno-wschodnim narożniku. Całość terenu otoczona była murem ogrodzeniowym. Ogólny stan zachowania cmentarza oceniano jako dobry. Wojewódzki Konserwator Zabytków w Białymstoku nie zgłaszał żadnych wniosków konserwacyjno-porządkowych.

Cmentarz komunalny w Pietraszach został przekształcony z dniem 1 października 1992 r. w białostocki cmentarz miejski z własną, wyodrębnioną administracją, która przejęła dotychczasowe zadania Rejonowego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Białymstoku w zakresie obsługi pogrzebów i prowadzenia ksiąg ewidencyjnych pochówków, konserwacji, kapitalnych i bieżących remontów oraz utrzymania czystości na terenie cmentarnym. Do obowiązków Zarządu Cmentarza Miejskiego, podległego odtąd Radzie Miasta, należy również administrowanie miejscami pamięci, znajdującymi się na terenie Białegostoku.

Pod zarządem spółki Cmentarz Miejski pozostaje również cmentarz w Karakulach znajdujący się w obrębie gminy Supraśl, ale powstały w 2009 r. jako cmentarz komunalny służący mieszkańcom Białegostoku. Było to podyktowane koniecznością, bowiem na dotychczasowym cmentarzu przy ulicy Wysockiego zaczynało już brakować miejsc. Obecnie cmentarz w Karakulach nie jest duży (powierzchnia około 8 ha), liczy kilkaset grobów, ale stale się rozrasta i wydzielane są nowe miejsca na pochówki. Cmentarz ten według planów ma wystarczyć do grzebania zmarłych przez następne 10 lat.

Cmentarz Miejski, wcześniej komunalny, od początków swego powstania był miejscem pochówków działaczy politycznych, społecznych, urzędników państwowych i innych. Poniżej prezentujemy krótkie biografie kilku zmarłych osób.

*

Walerian Bielecki – urodzony w 1912 r. (pseudonim „Jan”). Był oficerem Armii Krajowej, architektem, uczestnikiem powstania warszawskiego, autorem projektu „Kubusia” – jedyne go pojazdu powstańców warszawskich. W latach 1964–1968 był Głównym Architektem Województwa Białostockiego, następnie kierownikiem koordynacji w Białostockim Zjednoczeniu Budownictwa. Był także inicjatorem powstania białostockiego oddziału Stowarzyszenia Architektów Polskich i jego pierwszy prezesem. Według jego projektów zrealizowano m.in.: pierwszy w Białymstoku wieżowiec przy zbiegu ul. Sienkiewicza i Alei 1-go Maja (obecnie Aleja Piłsudskiego), gmach Domu Rzemiosł przy ul. Warszawskiej oraz szkoły 1000-lecia w Osowcu. Odznaczony został m.in.: Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju, Odznaką Grunwaldzką, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Medalem za Warszawę. Zmarł w 1969 r.

Jadwiga Dziekońska – urodzona w 1916 r. (pseudonim „Jadzia”). Była łączniczką Armii Krajowej. Działaczka społeczna w organizacjach młodzieży wiejskiej. Podczas okupacji niemieckiej początkowo kurierka Związku Walki Zbrojnej na trasie Kraków-Radom-Poznań-Lublin, a od października 1941 r. łączniczka do zleceń specjalnych szefa łączności konspiracji „Ligonia” w Komendzie Okręgu ZWZ, a po lutym 1942 r. Armii Krajowej Białystok. Kierowała kolportażem pisma

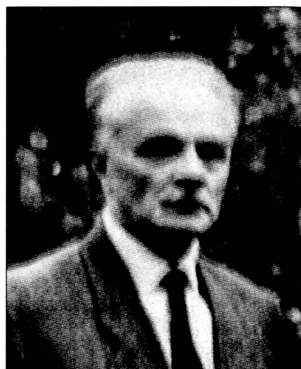
„Informacja”, wydawanym przez Biuro Informacji Propagandy. Uczestniczka udanej akcji zbrojnej z 1 listopada 1942 r., uprowadzenia z siedziby gestapo przy ul. Sienkiewicza w Białymstoku czterech więzionych tam członków Komendy AK. Zamordowana 19 maja 1943 r. przy ul. Stołecznej w Białymstoku podczas ucieczki przed niemieckim patrolem. Odznaczona pośmiertnie (1943 r.) Krzyżem Kawalerskim Orderu Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych.

Ludwik Komczyński – urodzony w 1909 r. W 1936 r. uzyskał dyplom lekarza medycyny w Uniwersytecie Poznańskim. W latach 1935–38 pracował jako asystent w zakładzie Anatomii Patologicznej UP, a w latach 1938–39 jako starszy asystent na oddziale chorób wewnętrznych i anatomopatolog w szpitalu miejskim w Toruniu. Po wybuchu wojny został przez Niemców wywieziony do Generalnej Guberni. Przez pięć kolejnych lat pracował jako lekarz w Miechowie. Pomaga też rannym żołnierzom podziemia. Po zakończeniu wojny w 1945 r. powrócił do Zakładu Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Poznańskiego. Rok później otrzymał tytuł doktora. W 1952 r. został przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej oddelegowany do Białegostoku, gdzie miał zorganizować Katedrę i Zakład Anatomii Patologicznej. Udało mu się stworzyć ten zakład zorganizować, została jego kierownikiem. W 1962 r. został rektorem Akademii Medycznej w Białymstoku. Funkcję tę pełnił przez trzy kadencje, tj. w latach 1962–1965, 1965–1969, 1969–1970. Pozostawił dorobek naukowy złożony z ponad 80 prac naukowych (w tym 50 oryginalnych opracowań naukowo-badawczych) i 4 podręczników. Uhonorowany został licznymi odznaczeniami państwowymi, m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarł w 1970 r.

Feliks Oleński – urodzony 7 listopada 1905 r. w Petersburgu. Ukończył Gimnazjum Humanistyczne w r. 1925 w Ciechanowie Mazowieckim. Medycynę studiował na Uniwersytecie Wileńskim. 3 października 1931 r. uzy-

skął doktorat wszech nauk lekarskich. Podczas wojny O. był starszym ordynatorem oddziału chirurgicznego w I Szpitalu Miejskim w Wilnie (1939–1945). Równocześnie w latach 1939–1941 był kierownikiem oddziału chirurgicznego w szpitalu gruźliczym, a w latach 1941–1944 chirurgiem specjalistą w przychodni chirurgicznej I Polikliniki w Wilnie. W 1945 r. repatriował się do Polski. W 1952 r. pracował w Ostrowiu Wielkopolskim jako dyrektor tamtejszego Szpitala Miejskiego i ordynator oddziału chirurgicznego. Jednocześnie jako chirurg pracował w przychodni specjalistycznej. W 1952 r. prof. Oleński zorganizował w nowo powstałej Akademii Medycznej w Białymstoku katedrę i klinikę chirurgiczną. Dawny oddział szpitalny przekształcił w klinikę i kierował nią do 1955 r. Gdy utworzono II klinikę, prof. Oleński został kierownikiem I katedry i kliniki chirurgicznej do 1962 r. jako zastępca profesora, później jako profesor. Wykształcił wielu chirurgów. Ogłosił ok. 25 prac sam lub wspólnie, przeważnie o charakterze kazuistycznym. Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Odznaką Za wzorową pracę w służbie zdrowia. Zmarł 15 listopada 1964 r.

Henryk Majecki – urodzony 19 grudnia 1932 r. w Jędrzejowie w województwie kieleckim. W 1952 r. ukończył Państwowe Gimnazjum Koedukacyjne i Liceum Ogólnokształcące w Jędrzejowie. Studiował na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Kazańskiego na terytorium obecnej republiki Tatarstan. Następnie podjął studia na IV roku Wydziału Historycznego Uniwersytetu im. Łomonosowa Uniwersytetu w Moskwie. Studia historyczne ukończył na Uniwersytecie Moskiewskim im. Łomonosowa z wyróżnieniem. Po powrocie do Polski zamierzał rozpocząć pracę jako nauczyciel historii. Od marca 1958 r. rozpoczął pracę w Komitecie Wojewódzkim Polskiej Partii Robotniczej. Latem 1961 r. rozwiązał umowę z pracodawcą i postanowił się dokształcić. Dostał stypendium naukowe z KW PZPR i rozpoczął trzyletnie studia doktoranckie w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy Komitecie Centralnym PZPR. W sześć lat później obro-

nił rozprawę doktorską i otrzymał tytuł doktora nauk humanistycznych. Powrócił do Białegostoku i kontynuował pracę w KW PZPR. W październiku 1965 r. podjął pracę na stanowisku Dyrektora Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Białymstoku, gdyż liczył na to, że będzie miał ułatwiony dostęp do źródeł dotyczących historii regionu. Poznawał specyfikę pracy archiwisty i jednocześnie zarządzającego placówką. Po upływie pewnego czasu doszedł do przekonania, że zasób Archiwum jest bardzo skromny swymi rozmiarami, a znaczna część zespołów archiwalnych zachowała się tylko fragmentarycznie lub nawet szczątkowo. Dyrektor H. Majecki rozpoczął batalię o akta, które znajdowały się w zasobie Archiwum akt Dawnych w Warszawie. Po jakimś czasie Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, dr Leon Chajn, przyznał mu rację. Materiały przejęte z AGAD bardzo wydawnie wzbogaciły zasób nie tylko WAPB, ale również i podległych mu wówczas archiwów w Łomży, Elku i Suwałkach. Akta te były wykorzystywane przez badaczy do pisania prac doktorskich i magisterskich. W tym czasie aktywność H. Majeckiego nie ograniczała się tylko do pracy zawodowej. Działal aktywnie w wielu organizacjach kulturalno-oświatowych, brał udział w wielu inicjatywach społecznych. W latach 1965–1969 był członkiem Prezydium Wojewódzkiego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, w latach 1969–1972 przewodniczącym Okręgu Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki. Był również członkiem wielu komisji historycznych tworzonych przez różne organizacje społeczne. Prowadził też aktywną działalność naukowo-badawczą, odgrywał ważną rolę w organizowaniu środowiska naukowo historycznego w Białymstoku. Należał do grona inicjatorów i współorganizatorów Białostockiego Towarzystwa Naukowego. Do ważnych zasług dr. H. Majeckiego należy również wydawanie kwartalnika BTN „Białostocczyzna”. Był jego redaktorem naczelnym nieprzerwanie od 1986 do 2001 r. Czasopismo to zdobyło sobie ważną pozycję w życiu naukowym kraju i regionu. H. Majecki był także twórcą i głównym organizatorem Międzynarodowych Konferencji Źródłoznawczych, które w latach 1996–2007 odbywały się one corocznie w Białymstoku. Głównymi organizatorami były: Archiwum Państwowe w Białymstoku, Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku, Katedra Filologii Nauk Społecznych Politechniki Białostockiej, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Henryk Majecki pełnił funkcję dyrektora Archiwum Państwowego w Białymstoku do 1998 r. Zmarł 13 stycznia 2009 r.

Andrzej Radzicki – urodzony 11 kwietnia 1952 r. w Nasielsku. W 1978 r. ukończył VI Liceum Ogólnokształcące w Białymstoku. Od 1972 r. był funkcjonariuszem Komendy Miejskiej Milicji Obywatelskiej w Białymstoku. W 1981 r. awansowany na sierżanta i dzielnicowego II Komisariatu MO w Białymstoku. 25 maja 1981 r. był współinicjatorem zebrania funkcjonariuszy MO w Białymstoku, na którym poparto idee związku zawodowego milicjantów. 27 maja 1981 r. uczestnik zebrania w Batalionie Patrolowym KSMO w Warszawie, na którym wybrano Tymczasowy Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej. 9 czerwca 1981 r. uczestniczył w Zjeździe Delegatów Jednostek MO w Warszawie. 31 lipca 1981 r. został zwolniony ze służby. Inicjator i wiceprzewodniczący Komitetu Założycielskiego NSZZ FMO Garnizonu Białystok. 25 września 1981 r. uczestnik próby okupacji Hali Gwardii w Warszawie – akcji protestacyjnej przeciwko zawieszeniu postępowania rejestracyjnego ZZ FMO. 4 grudnia 1981 r. członek delegacji Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego ZZ FMO na krajowe uroczystości święta Barbórki w KWK Rozbark w Bytomiu oraz rozmowy z członkami KK „S”. Do grudnia 1981 r. współpracownik Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego, a następnie Zarządu Regionu „S” w Białymstoku i Komisji Interwencyjnej, kolporter ulotek związkowych. W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 uczestnik strajku głodowego milicyjnych działaczy związkowych w Stoczni Szczecińskiej im. Adolfa Warskiego. 14 grudnia 1981 r. internowany w Ośrodku Odosobnienia w Białymstoku i Suwałkach. 21 stycznia 1982 r. został aresztowany i przewieziony do Aresztu Śledczego w Białymstoku. 20 maja 1982 r. został skazany (za ujawnienie ZR „S” informacji stanowiących tajemnicę służbową) przez Sąd Wojewódzki w Białymstoku na 3 lata więzienia w zawieszeniu na 3 lata oraz grzywnę. Zwolniony z aresztu i internowania. Do końca października 1982 r. bezrobotny. W latach 1982–1995 był zatrudniony w Okręgowym Przedsiębiorstwie Zaopatrzenia Weterynaryjno-Zootechnicznego „Centrowet” w Białymstoku. Od 1995 r. przebywał na rencie. Rozpracowywany przez Wydz. III KW MO w Białymstoku w ramach SOR krypt. Dyktatorzy. Do 26 października 1984 r. przez Wydz. IV Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Białymstoku w ramach KE krypt. RA. Od 1999 r. członek białostoc-

kiego Klubu Więzionych, Internowanych i Represjonowanych. Członek Zarządu Stowarzyszenia Klubu Więzionych, Internowanych, Represjonowanych, wiceprzewodniczący Zarządu Terenowego Emerytów i Rencistów NSZZ Policjantów w Białymstoku, członek Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Byłych Funkcjonariuszy MO Represjonowanych za Działalność Związkową i Polityczną w latach 1981–1989 „Godność”. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski przez Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, Brązowym Medalem „Za Zasługi dla Policji”, Brązowym Medalem „Za Zasługi dla Pożarnictwa”, Medalem „XX-lecia NSZZ” Policjantów, Odznaką „Brązowa” NSZZ Policjantów, Odznaką „Srebrną” NSZZ Policjantów, Odznaką „Złotą” NSZZ Policjantów, Odznaką „Honorową” NSZZ Policjantów. Zmarł w początkach w lutego 2012 r. W 2016 r. został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności.

Berta Szaykowska – urodzona 12 września 1889 r. Białostocka lekarka i społecznik, faktyczna organizatorka Biblioteki Naukowej Akademii Medycznej w Białymstoku, jednocześnie badaczka i kolekcjoner materiałów źródłowych poświęconych historii podlaskiej medycyny. 13 sierpnia 1924 r. ponownie wyszła za mąż za Wacława Szaykowskiego, podobnie jak ona – wdowca, również lekarza. Szaykowscy nie posiadali własnych dzieci, wspólnie natomiast wychowywali dwóch synów Wacława z pierwszego małżeństwa – Tadeusza (ur. w 1913 r.) i Janusza (ur. 1916 r.). W latach 1921–1924 pełniła funkcję kierownika oddziału internistycznego w niewielkim, 30-lóżkowym Szpitalu Św. Rocha przy ul. Lipowej 47. Organizatorka akcji „Kropla Mleka”, której celem miało być zapewnienie niemowlętom, z różnych przyczyn niemogącym korzystać z mleka matki, specjalnie przygotowanego, wzbogaconego i pasteryzowanego pokarmu. Po sformalizowaniu akcji, od 1924 r. kierownik nowo utworzonej placówki służącej kobietom – Miejskiej Stacji Opieki Nad Matką i Dzieckiem. Mająca czynny udział w organizowaniu pierwszej w Polsce Poradni Świadomego Macierzyństwa (prywatna klinika utworzona w latach 30. w Warszawie). Jednocześnie jako lekarz szkolny w Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Anny z Sapiehów Jabłonowskiej (ul. Mickiewicza 1) ini-

cjatorka wielu działań, mających na celu poprawę higieny i warunków społecznych uczęszczających do szkoły dziewcząt.

Organizowała życie intelektualne międzywojennego Białegostoku, gościł w swoim domu śmietankę kulturalno-naukową Białostocczyzny oraz inne wybitne umysły dwudziestolecia międzywojennego (m.in. Marię Dąbrowską, Tadeusza Boy-Żeleńskiego, Kazimierza Wierzyńskiego, Jana Parandowskiego czy Juliusza Kaden-Bandrowskiego). Wiceprezes Koła Przyjaciół Literatury i Sztuki w Białymstoku (późniejszego Koła Miłośników Historii, Literatury i Sztuki).

Fundatorka powołania Domu Dziecka i Matki działającego w ramach Fundacji imienia jej rodziców – Marii i Antoniego Sznajdrów, na rzecz których zapisała w testamencie z 1938 roku wszystkie należące do niej nieruchomości przy ul. Mazowieckiej 7. Dom Dziecka i Matki, do którego założenia niestety nie doszło, miał udzielać pomocy „nieślubnym” lub „opuszczonym” przyszłym matkom w ostatnich miesiącach ciąży i pierwszych tygodniach po porodzie, w zależności od ich sytuacji finansowej, lecz bez względu na religię i wyznanie osoby potrzebującej.

W latach 1946–1947 Berta Szaykowska, jako przedstawicielka miejscowej Społeczno Obywatelskiej Ligi Kobiet, członek Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku. Od 1953 r. do przejścia na emeryturę w 1966 r. kierownik Biblioteki Naukowej Akademii Medycznej w Białymstoku. Członek wielu organizacji i towarzystw (m.in. Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego Oddział w Białymstoku, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej czy Białostockiego Towarzystwa Naukowe), przez kilka kadencji przewodnicząca Zarządowi Wojewódzkiego Towarzystwa Świadomego Macierzyństwa w Białymstoku, także organizatorka i pierwszy prezes Białostockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny, a w latach 1961–1966 przewodnicząca Rady Zakładowej Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia w Akademii Medycznej w Białymstoku.

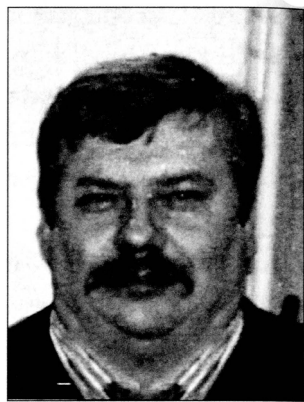
Za swoją wieloletnią pracę oraz wyniki w niej osiągnięte, odznaczona między innymi Srebrnym Krzyżem Zasługi (8.03.1950), Odznaką „Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia”, Medalem 10-lecia Polski Ludowej, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego. Zmarła w 1980 r.

Wacław Szaykowski – urodzony w 1883 r. Wykształcenie zawodowe zdobywał na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie w 1913 r. otrzymał dyplom Doktora Wszech Nauk Lekarskich. Do Białegostoku przybył w 1921 r., gdyż otrzymał nominację na inspektora lekarskiego Wojewódzkiego Urzędu Zdrowia w Białymstoku. Rok później objął stanowisko Komisarza Rządowego Kasy Chorych. Piastował je nieprzerwanie przez osiem kolejnych lat i w czasie tym udało mu się zorganizować siedemnaście oddziałów Kas Chorych w trzech różnych województwach: białostockim, poleskim i lubelskim (w Białymstoku, z upoważnienia Ministra Pracy i Opieki Społecznej, wynajął na potrzeby miejskiej Kasy Chorych dwupiętrową oficynę w domu Abrama Kołodnego). 13 sierpnia 1924 r. ożenił się z Bertą Szaykowską. W 1930 r. został Inspektorem Okręgowym Związku Kas Chorych w Warszawie, cały czas pozostając naczelnym lekarzem białostockiej Przychodni Pediatrycznej przy ul. Warszawskiej 1. W okresie międzywojennym angażował się również w prowadzone przez żonę akcje promujące świadome macierzyństwo i dokarmiania niemowląt. W momencie wybuchu II wojny światowej kpt. dr Szaykowski wyznaczony został do zorganizowania w Białymstoku szpitala wojskowego nr 303, który w związku z dynamiczną sytuacją na froncie ewakuowany został specjalnym pociągiem w kierunku Wołkowyska (na komendanta pociągu wyznaczono W. Szaykowskiego). Po wojnie brał czynny udział w odbudowie białostockiej sieci służby zdrowia – był współorganizatorem, a później pierwszym dyrektorem Miejskiej Stacji Pogotowia Ratunkowego (z czasem przekształconej w stację wojewódzką). Od 1954 r. pełnił funkcję kierownika Działu Sanitarno-Epidemiologicznego w Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Białymstoku. Na emeryturę przeszedł w wieku 75 lat. Zmarł w 1961 r.

Tadeusz Szaykowski – urodzony w 1913 r. Syn Wacława Szaykowskiego. Lekarz. W wieku dwudziestu dziewięciu lat zachorował na raka. Do końca pozostał jednak wierny profesji wyuczonej i przez cały okres choroby, by w ten sposób przyczynić się do rozwoju medycyny, codziennie rejestrował swój stan zdrowia i odnotowywał wpływ nowotworu na własny organizm. Zmarł w 1942 r.

Janusz Szaykowski – urodzony w 1916 r. Syn Wacława Szaykowskiego. Pilot z wykształcenia i zamiłowania. Walczył w kampanii wrześniowej jako chorąży pilot 113 Eskadry Myśliwskiej. Brał udział w obronie Warszawy. Zginął 12 listopada 1958 r. w katastrofie lotniczej w Algierii w stopniu kapitana pilota.

Krzysztof Wasilewski – urodzony 2 września 1960 r. w Białymstoku. Ukończył Zasadniczą Szkołę Zawodową. Od 1980 r. pracownik Ośrodka Transportu Leśnego w Białymstoku. Mąż zaufania Komisji Zakładowej NSZZ „S” przy Zarządzie Lasów Państwowych w Białymstoku. W listopadzie 1981 r. został usunięty z pracy za działalność związkową. Od 13 grudnia 1981 r. działacz podziemia, drukarz „Naszego Głosu”, podziemnego „Biuletynu Informacyjnego Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” (kontakty ze Stanisławem Przestrzelskim, któremu przekazywał do druku różne pisma, w tym „Nasz Głos” – pismo Młodzieżowego Komitetu Obrony Społecznej). Pracował jako sanitariusz w Kolumnie Transportu Sanitarnego. Kolportował podziemne wydawnictwa (także plakaty i ulotki przewożone karetką). W 1984 r. został zatrudniony na pocztę i zwolniony z zajmowanego stanowiska pod naciskiem SB. Był zatrzymany przez funkcjonariuszy SB, po złożeniu zeznań został uwolniony. Długo pozostawał bez zatrudnienia, utrzymywał się z uprawy i sprzedaży pomidorów. W ukryciu przebywał aż do ogłoszenia amnestii w 1984 r. (pomocy udzielił mu Jan Beszta-Borowski). Do 22 listopada 1983 r. był rozpracowywany przez Wydz. III Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Białymstoku w ramach SOS krypt. „Masoni”. Do 9 czerwca 1984 r. rozpracowywany w ramach KE krypt. „Major”, a następnie w ramach SOR krypt. „Chińczyk”. W okresie 19 grudnia 1984 – 12 grudnia 1986 r. był rozpracowywany przez Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych w Białymstoku w ramach SOS krypt. „Kolporterzy”. 1 października 1989 r. wyemigrował do Kanady, potem do Stanów Zjednoczonych. Do kraju powrócił 13 grudnia 1998 r. Prowadził działalność gospodarczą. Od sierpnia 1999 r. był skarbnikiem Klubu Więzionych, Internowanych i Represjonowanych w Białymstoku. Od 2001 r. pełnił funkcję wiceprzewodniczącego, a od 2006 r. prze-

wodniczącego Klubu WIR. W 2002 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące dla dorosłych. Od 2004 r. był pracownikiem Urzędu Miejskiego w Białymstoku. 24 września 2011 r. po długich i bezskutecznych staraniach u władz razem z Tadeuszem Waśniewskim – prezesem Związku Więźniów Okresu Stalinowskiego i grupą innych osób na pomniku przy Placu Uniwersyteckim nałożyli Orłu koronę a na słupach umieścili napis BÓG HONOR OJCZY-ZNA. Zmarł 25 września 2011 r. w Białymstoku. W 2016 r. został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności.

Wybrana bibliografia:

- Archiwum Państwowe w Białymstoku, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, Referat na naradę organizowaną przez Ministerstwo Gospodarki Komunalnej dotyczącą spraw porządkowania, konserwacji i kapitalnych remontów cmentarzy, kwater i grobów wojennych, sygn. 719.
- Archiwum Państwowe w Białymstoku, Prezydium WRN, sygn. 715, k. 23.
- Archiwum Państwowe w Białymstoku, Prezydium WRN, Informacja Wydziału Gospodarki Komunalnej do Prezydium MRN w Białymstoku, sygn. 724.
- Uchwała Nr XXXVII/372/92 Rady Miejskiej w Białymstoku z dnia 6 lipca 1992 roku w sprawie utworzenia zakładu budżetowego pod nazwą „Cmentarz Miejski”. Uchwała nr L/525/93 Rady Miejskiej w Białymstoku z dnia 26 kwietnia 1993 roku zmieniająca uchwałę w sprawie utworzenia zakładu budżetowego pod nazwą „Cmentarz Miejski” w Białymstoku. Dokumenty otrzymane dzięki uprzejmości Administracji cmentarza miejskiego, ul. Władysława Wysockiego 63.
- Adam Dobroński, *Białystok. Historia miasta*, Białystok 1998.
- Dziekońska Jadwiga, [w:] *Słownik uczestniczek walki o niepodległość Polski 1939-1945. Poległe i zmarłe w okresie okupacji niemieckiej*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1988.
- Marek Kietliński, Region Podlaski NSZZ „Solidarność” 1980–2015, Białystok 2015.
- Marek Kietliński, *Henryk Majecki 1932–2009*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, t. 3, Warszawa 2017.
- Rektorzy Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku 1950–2014*, pod redakcją Lecha Chyczewskiego, Magdaleny Grassman, Pawła Radziejewskiego, Marty Piszczatowskiej, Białystok 2014.
- Barłomiej Samarski B., *Dr Berta Szaykowska*, [w:] Samarski B., Danieluk J., *Znani – nieznani*, Białystok 2016.

- M. Sopek, M. Szkudlarek, *Wacław Szaykowski (1883–1961)*, [w:] „Medyk Białostocki” nr 106 z 2012 r.
12. www.poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/5546372,ul-wysockiego-cmentarz-komunalny-ma-jeszcze-miejsca,id,t.html. dostęp 15.10.2017 r.
- www.modernizm.uwb.edu.pl/ludzie-a-z/item/91-bielecki-walerian.
14. www.poranny.pl/wiadomosci/bialystok/art/5546372,ul-wysockiego-cmentarz-komunalny-ma-jeszcze-miejsca,id,t.html. dostęp 22.10.2017
15. www.szukamypolski/biogram Piotra Sawickiego, dostęp 23.10.2017 r.
16. W. Więcko, *Prof. Ludwik Roch Komczyński Rektor AMB 1962–1965, 1965–1969, 1969–1970*, www.umb.edu.pl/medyk_bialostocki/rektorzy_amb/_umb/ludwik_roch_komczynski_rektor_amb_1962-1965,_1965-1969,_1969-1970, dostęp 3.10.2017 r.
17. www.podlaskie.regiopedia.pl/wiki/Szaykowsky-Berta-i-Wacław, dostęp 15.10.2017 r.

Cmentarze w Białymstoku

Najpilniejsze potrzeby odczuwa Parafia św. Rocha.

W załączeniu propozycja MPU na terenie przy Szosie do Supraśla.

Cmentarz komunalny /ul. Raginisa - Szosa do Wasilkowa/ posiada 9,5 ha i ma spore rezerwy. Możliwość powiększenia o dalsze 8,5 ha zabezpieczona w planach.

Cmentarz Parafii Farmej przy Szosie do Supraśla ma jeszcze rezerwy ale niewielkie.

Sprawą pilną byłoby wyszukanie nowego cmentarza na kierunku zachodnim lub półn - zachodnim /kierunek rozbudowy miasta - Staresielec - Bacieczki/.

Wszelkie nowe lokalizacje cmentarzy możliwe są wyłącznie poza granicami administracyjnymi miasta.

W tym zakresie należałoby dokonać rozeznania w rejonie wsi Zawady i w rejonie Klepacz - Książyma.

Parafie prawosławne posiadają 2 cmentarze w Staresielcach przy Szosie do Wasilkowa i w Dojlidach i trudności w tym zakresie chyba nie zgłaszały.

Cmentarz Komunalny - obliczenia analityczne

pow. cmentarza ogółem 8500 m²

pow. grzebalna $\frac{8500 \times 60}{100} = 51.000 \text{ m}^2$

Przyjmując, że od roku 1985 przyjętych zostanie 50 % pogrzebów z cmentarzy wyznaniowych cmentarz będzie czynny do r. 2022.

Średnia zgonów

r. 1972 - 1159
1973 - 1215 Przyjęto średnio 1200 zgonów na rok.
1974 - 1170
1975 - 1120

Zużycie powierzchni na cmentarz w ciągu 10 lat.

$450 \times 10 = 4500 \text{ m}^2$

$51100 - 4500 = 46.600 \text{ m}^2$

$\frac{1200}{2} \times 4,5 = 2700 \text{ m}^2$

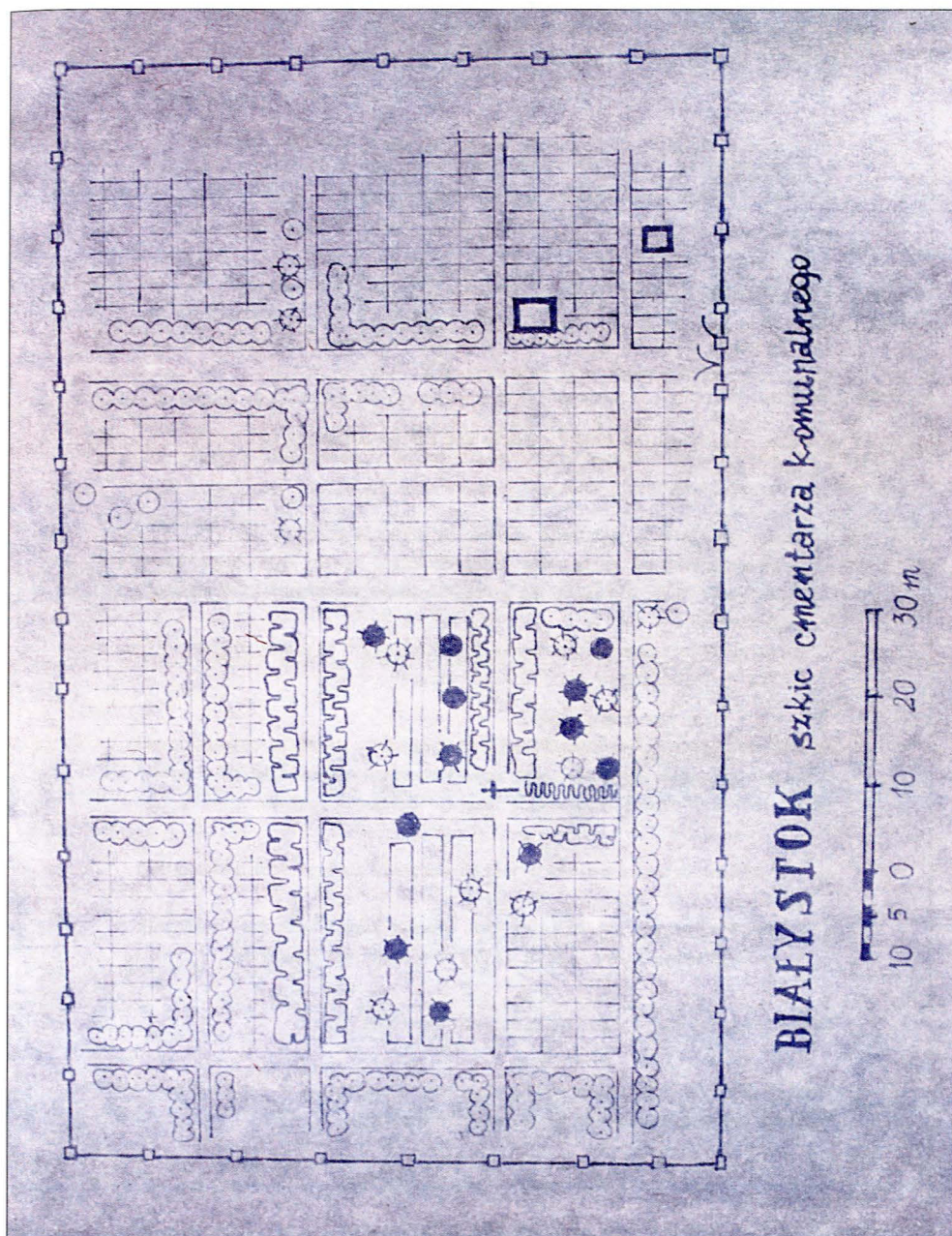
$51100 - 4500 = 46.600$

$46600 \div 2700 = 17,3$

Przy powyższym założeniu cmentarz może być czynny przez 17 lat licząc od roku 1985 tzn. do roku 2002.

3

Nazwa parafii	Pow. cmentarzy ogółem w tym	pow.		pow. grzebalna	ilość pochówków	%
		zainwest.	wolna			
Parafia rzym.-kat. św. Rocha	7,46	6,72	0,74	0,45	1000	2,09
Parafia rzym.-kat. "Pars"	19,40	14,03	5,37	3,20	7155	15,00
Parafia rzym.-kat. w Starosielcach	4,92	1,60	3,32	2,00	4450	9,31
Parafia rzym.-kat. w Dojlidach	29,00	2,58	26,42	15,85	35222	7370
Parafia Prawosławna św. Mikołaja	6,70	4,24	2,46	1,48	3288	100,00
cm. Parafii Prawosł. w Starosielcach	1,27	0,66	0,61	0,36	800	
Razem						
cmentarze Rzymsko - Katolickie	60,78	25,13	35,85	21,5	47 827	100 % 190 - 4,78
Średnia ilość zgonów rocznie 1200						
$47\ 827 : 1200 = 40\text{ lat}$						
Cmentarze Parafii Prawosławnych						
ilość pochówków 4.088 - nie istnieje konieczność powiększenia.						

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Szkic Cmentarza Miejskiego sporządzony w 1983 roku, Karta cmentarza nr 1280.

Uchwała Nr XXXVII/372/92
Rady Miejskiej w Białymstoku
z dnia 6 lipca 1992 r.

w sprawie utworzenia zakładu budżetowego pod nazwą "CMENTARZ MIEJSKI"
w Białymstoku

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 9 litera "i" ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym /Dz. U. Nr 16, poz. 95 z późn. zm./, w związku z art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 5 stycznia 1991 r. prawo budżetowe /Dz. U. Nr 4, poz. 18, Dz. U. Nr 34, poz. 150/, w związku z § 3 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 8 maja 1991 r. w sprawie zakładów budżetowych /Dz. U. Nr 42, poz. 183/ uchwala się, co następuje:

§ 1

Z dniem 1 października 1992 r. tworzy się Zakład budżetowy pod nazwą "Cmentarz Miejski" w Białymstoku.

§ 2

1. Zakład przyjmie na podstawie bilansu na dzień 30 września 1992 r. skomunalizowaną na rzecz gminy Białystok część mienia Rejonowego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Białymstoku oraz część jego funduszy.
2. Rzeczowy zakres przyjętego mienia określa decyzja Wojewody Białostockiego ZG.I.0181/01/3916/92 z dnia 30 marca 1992 r.

§ 3

Zakład jest następcą prawnym RP GK i M w Białymstoku w zakresie dotychczasowej działalności przedsiębiorstwa oraz praw i obowiązków wynikających z umów zawartych przez przedsiębiorstwo w zakresie działania Zakładu.

§ 4

1. Przedmiotem działania zakładu jest prowadzenie obsługi administracyjnej cmentarza.
2. Szczegółowy zakres działania zakładu określa Statut zakładu - załącznik Nr 1 do uchwały, który stanowi integralną część tej uchwały.

§ 5

Zakład rozlicza się z budżetem miasta Białegostoku.

§ 6

Wydatki związane z prowadzeniem działalności określonej w § 4 zakład pokrywać będzie z uzyskanych przychodów za świadczone usługi.

Uchwała Rady Miejskiej w Białymstoku.

§ 7

Zakład posiada odrębny rachunek bankowy.

§ 8

1. Kierownika zakładu powołuje i odwołuje Zarząd Miasta Białegostoku.
2. Kierownik zakładu działa jednoosobowo w zakresie zaciągania zobowiązań do kwot określonych w planie finansowym.

§ 9

Zobowiązuje się kierownika zakładu do opracowania "Zasad wynagradzania pracowników" zatrudnionych i przedłożenia Zarządowi Miasta Białegostoku do zatwierdzenia.

§ 10

1. Strukturę organizacyjną oraz szczegółowy przedmiot działania określa Statut Zakładu, który stanowi integralną część tej uchwały.
2. Organizację wewnętrzną i szczegółowy zakres komórek organizacyjnych /regulamin organizacyjny/ opracuje kierownik zakładu i przedłoży Zarządowi Miasta Białegostoku/.

§ 11

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Miasta Białegostoku.

§ 12

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY RADY MIEJSKIEJ

dr inż. Janusz Andrzej Dolecki

mgr Anna Wróblewska

04.12.2006.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Miejsce pochówku żołnierzy Armii Czerwonej.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Miejsce pochówku żołnierzy Wojska Polskiego.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Symboliczna mogiła poświęcona bezimiennym bohaterom.

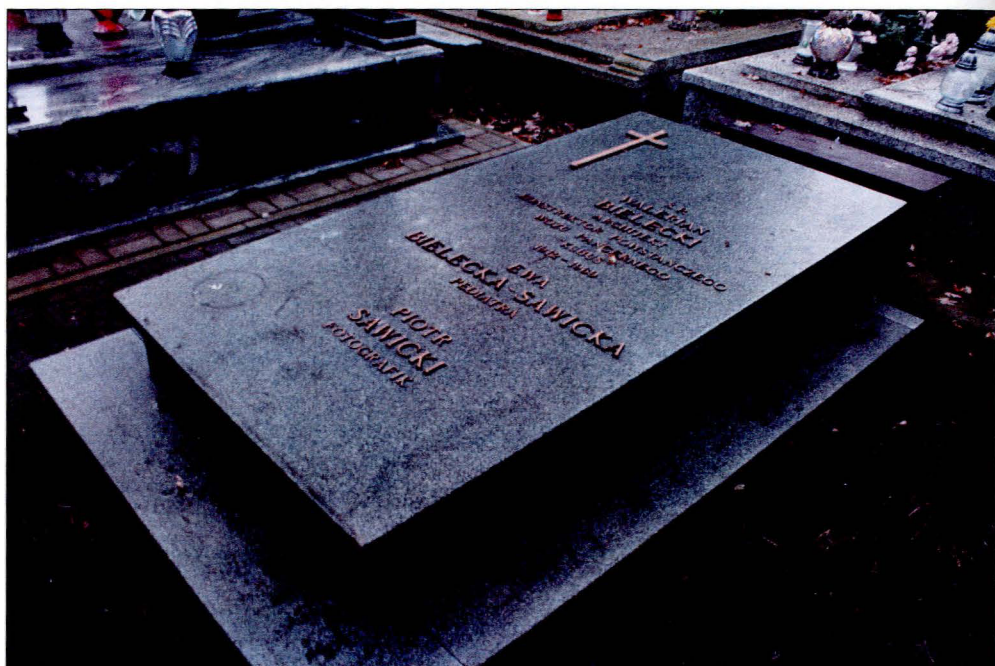
Cmentarz Miejski w Białymstoku. Grób Berty Szajkowskiej, Wacława Szaykowskiego, Tadeusza Szaykowskiego, Janusza Szaykowskiego. Urodzona 12 września 1889 r. Białostocka lekarka i społecznik, faktyczna organizatorka Biblioteki Naukowej Akademii Medycznej w Białymstoku, jednocześnie badaczka i kolekcjoner materiałów źródłowych poświęconych historii podlaskiej medycyny. Przyjmowała w swoim domu m.in. Marię Dąbrowską, Tadeusza Boy-Żeleńskiego, Kazimierza Wierzyńskiego, Jana Parandowskiego czy Juliusza Kaden-Bandrowskiego. Fundatorka powołania Domu Dziecka i Matki działającego w ramach Fundacji imienia jej rodziców – Marii i Antoniego Sznajdrów. Od 1953 r. do przejścia na emeryturę w 1966 r. była kierownikiem Biblioteki Naukowej Akademii Medycznej w Białymstoku. Członek wielu organizacji i towarzystw (m. in. Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego Oddział w Białymstoku, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej czy Białostockiego Towarzystwa Naukowe). Zmarła w 1980 r.

Wacław Szaykowski. Urodzony w 1883 r. W 1913 r. otrzymał dyplom Doktora Wszech Nauk Lekarskich na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Do Białegostoku przybył w 1921 r., gdyż otrzymał nominację na inspektora lekarskiego Wojewódzkiego Urzędu Zdrowia w Białymstoku. Rok później objął stanowisko Komisarza Rządowego Kasy Chorych. W 1930 r. został Inspektorem Okręgowym Związku Kas Chorych w Warszawie. W 1939 r. kpt. dr Szaykowski wyznaczony został do zorganizowania w Białymstoku szpitala wojskowego nr 303, który w związku z dynamiczną sytuacją na froncie ewakuowany został specjalnym pociągiem w kierunku Wołkowyska (na komendanta pociągu wyznaczono W. Szaykowskiego). Po wojnie brał czynny udział w odbudowie białostockiej sieci służby zdrowia – był współorganizatorem, a później pierwszym dyrektorem Miejskiej Stacji Pogotowia Ratunkowego (z czasem przekształconej w stację wojewódzką). Od 1954 r. pełnił funkcję kierownika Działu Sanitarno-Epidemiologicznego w, powołanej dwa lata wcześniej, Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Białymstoku. Na emeryturę przeszedł w wieku 75 lat, zmarł w 1961 r.

Tadeusz Szaykowski. Urodzony w 1913 r. Syn Wacława Szaykowskiego. Lekarz. W wieku dwudziestu dziewięciu lat zachorował na raka. Do końca pozostał jednak wierny profesji wyuczonej i przez cały okres choroby, by w ten sposób przyczynić się do rozwoju medycyny, codziennie rejestrował swój stan zdrowia i odnotowywał wpływ nowotworu na własny organizm. Zmarł w 1942 r.

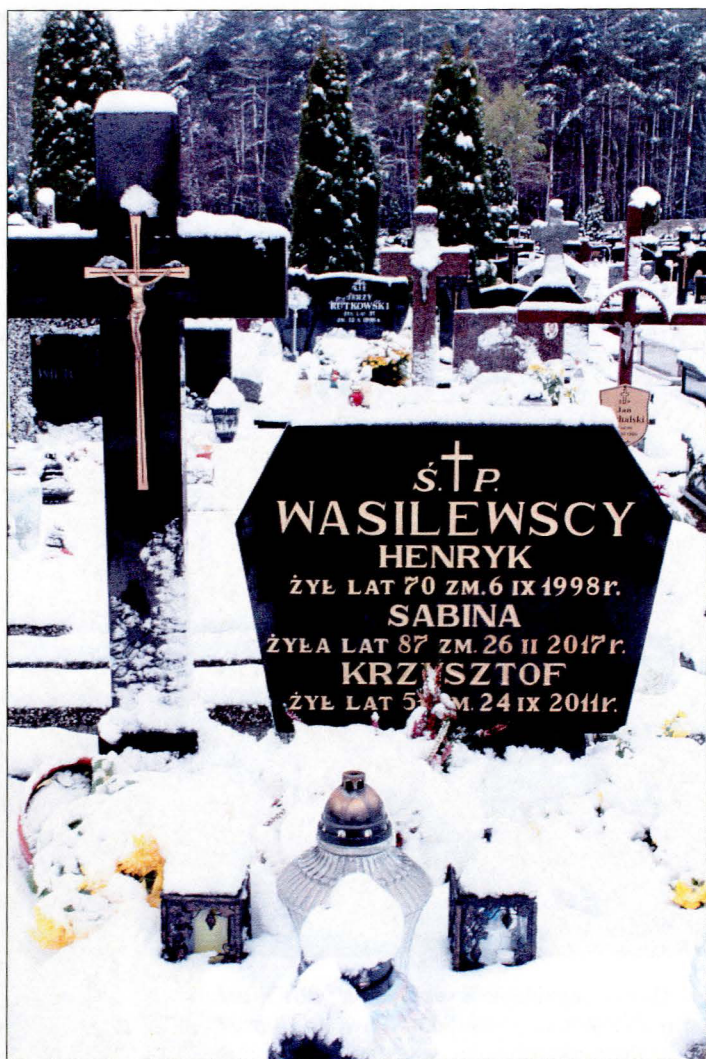
Janusz Szaykowski. Urodzony w 1916 r. Syn Wacława Szaykowskiego. Pilot z wykształcenia i zamiłowania. Walczył w kampanii wrześniowej jako chorąży pilot 113 Eskadry Myśliwskiej. Brał udział w obronie Warszawy. Zginął 12 listopada 1958 r. w katastrofie lotniczej w Algierii w stopniu kapitana pilota.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Grób Waleriana Bieleckiego. Urodzony w 1912 r. (pseudonim „Jan”). Był oficerem Armii Krajowej, architektem, uczestnikiem powstania warszawskiego, autorem projektu „Kubusia” – jedyne go pojazdu powstańców warszawskich. W latach 1964-1968 był Głównym Architektem Województwa Białostockiego, następnie kierownikiem koordynacji w Białostockim Zjednoczeniu Budownictwa. Według jego projektów zrealizowano m. in.: pierwszy w Białymstoku wieżowiec przy zbiegu ul. Sienkiewicza i Alei 1-go Maja (obecnie Aleja Piłsudskiego), gmach Domu Rzemiosł przy ul. Warszawskiej. Zmarł w 1969 r.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Grób Andrzeja Radzickiego. Urodzony 11 kwietnia 1952 r. w Nasielsku. W 1981 r. awansowany na sierżanta i dzielnicowego II Komisariatu Milicji Obywatelskiej w Białymstoku. 25 maja 1981 r. był współinicjatorem zebrania funkcjonariuszy MO w Białymstoku, na którym poparto idee niezależnego i samorządowego związku zawodowego milicjantów. 31 lipca 1981 r. został zwolniony ze służby. 14 grudnia 1981 r. był internowany w Ośrodku Odosobnienia w Białymstoku i Suwałkach. 21 stycznia 1982 r. został aresztowany i przewieziony do Aresztu Śledczego w Białymstoku. 20 maja 1982 r. został skazany przez Sąd Wojewódzki w Białymstoku na 3 lata więzienia w zawieszeniu na 3 lata oraz grzywnę. Do końca października 1982 r. bezrobotny. W latach 1982–1995 był zatrudniony w Okręgowym Przedsiębiorstwie Zaopatrzenia Weterynaryjno-Zootechnicznego „Centrowet” w Białymstoku. Od 1995 r. przebywał na rencie. Od 1999 r. był członkiem białostockiego Klubu Więzionych, Internowanych i Represjonowanych. Zmarł w początkach lutego 2012 r. W 2016 r. został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Grób Krzysztofa Wasilewskiego. Urodzony 2 września 1960 r. w Białymstoku. W listopadzie 1981 r. został usunięty z pracy za działalność związkową. Od 13 grudnia 1981 r. działacz podziemia, drukarz „Naszego Głosu”, podziemnego „Biuletynu Informacyjnego Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność”. W 1984 r. został zatrudniony na pocztę i zwolniony z zajmowanego stanowiska pod naciskiem Służby Bezpieczeństwa. Był zatrzymany przez funkcjonariuszy SB, po złożeniu zeznań został uwolniony. Długo pozostawał bez zatrudnienia. W ukryciu przebywał aż do ogłoszenia amnestii w 1984 r. 1 października 1989 r. wyemigrował do Kanady, potem do Stanów Zjednoczonych. Do kraju powrócił 13 grudnia 1998 r. Prowadził działalność gospodarczą. Od 2006 r. był przewodniczącym Klubu Więzionych Internowanych Represjonowanych. Od 2004 r. był pracownikiem Urzędu Miejskiego w Białymstoku. 24 września 2011 r. razem z Tadeuszem Waśniewskim – prezesem Związku Więźniów Okresu Stalinowskiego i grupą innych osób na pomniku przy Placu Uniwersyteckim nałożyli Orłu koronę a na słupach umieścili napis BÓG HONOR OJCZYŻNA. Zmarł 25 września 2011 r. w Białymstoku. W 2016 r. został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Wolności i Solidarności.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Grób Ludwika Komczyńskiego. Urodzony w 1909 r. W 1936 r. uzyskał dyplom lekarza medycyny w Uniwersytecie Poznańskim. Przez pięć kolejnych lat pracował jako lekarz w Miechowie. W 1952 r. został przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej oddelegowany do Białegostoku, gdzie miał zorganizować Katedrę i Zakład Anatomii Patologicznej. Udało mu się stworzyć ten zakład zorganizować, została jego kierownikiem. W 1962 roku został rektorem Akademii Medycznej w Białymstoku. Funkcję tę pełnił przez trzy kadencje, tj. w latach 1962–1965, 1965–1969, 1969–1970. Pozostawił dorobek naukowy złożony z ponad 80 prac naukowych (w tym 50 oryginalnych opracowań naukowo-badawczych) i 4 podręczników. Zmarł w 1970 r.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Grób Feliksa Oleńskiego. Urodzony 7 listopada 1905 r. w Petersburgu. 3 października 1931 r. uzyskał doktorat wszech nauk lekarskich. Podczas wojny Oleński był starszym ordynatorem oddziału chirurgicznego w I Szpitalu Miejskim w Wilnie. W 1945 r. repatriował się do Polski. W 1952 r. Oleński zorganizował w nowo powstałej Akademii Medycznej w Białymstoku katedrę i klinikę chirurgiczną. Dawny oddział szpitalny przekształcił w klinikę i kierował nią do 1955 r. Gdy utworzono II klinikę, prof. Oleński został kierownikiem I katedry i kliniki chirurgicznej do 1962 r. jako zastępca profesora, później jako profesor. Wykształcił wielu chirurgów. Ogłosił ok. 25 prac naukowych. Zmarł 15 listopada 1964 r.

Cmentarz Miejski w Białymstoku. Grób Henryka Majeckiego. Urodzony 19 grudnia 1932 r. w Jędrzejowie w województwie kieleckim. Studia historyczne ukończył na Uniwersytecie Moskiewskim im. Łomonosowa z wyróżnieniem. Od marca 1958 r. rozpoczął pracę w Komitecie Wojewódzkim Polskiej Partii Robotniczej. Latem 1961 r. dostał stypendium naukowe z KW PZPR i rozpoczął trzyletnie studia doktoranckie w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy Komitecie Centralnym PZPR. W sześć lat później obronił rozprawę doktorską i otrzymał tytuł doktora nauk humanistycznych. Powrócił do Białegostoku i kontynuował pracę w KW PZPR. W październiku 1965 r. podjął pracę na stanowisku Dyrektora Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Białymstoku. Jego działania wzbogaciły zasób Archiwum o akta przekazane z Archiwum Dawnego akt Dawnych. Działał w Białostockim Towarzystwie Naukowym. W latach 1986–2001 był redaktorem pisma „Białostoczczyzna”. był także twórcą i głównym organizatorem Międzynarodowych Konferencji Źródłoznawczych, które w latach 1996–2007 odbywały się one corocznie w Białymstoku. Funkcję dyrektora przestał pełnić w kwietniu 1998 r. i przeszedł na emeryturę. Zmarł 13 stycznia 2009 r.

Cmentarz żydowski przy ulicy Wschodniej

Cmentarz żydowski przy ul. Wschodniej został założony ok. 1890 r., po zamknięciu starego cmentarza przy ul. Kalinowskiego. Powstał na terenach dawnej wsi Bagnówka. Leży w północnej części miasta, w pobliżu cmentarza katolickiego i prawosławnego. Na powierzchni 13 ha otoczonej ceglany murem zachowało się około 5-6 tys. nagrobków, z których najstarszy pochodzi z 1876 r. Ostatni pochówek odbył się w 1969 r.

Przed II wojną światową cmentarz ogrodzony był murem, który kryty był dachówką. Na cmentarz prowadziły trzy bramy. Na cmentarzu stał dom pogrzebowy i domek stróża. Nagrobki wykonane są z marmuru, granitu, wapienia i piaskowca. Inskrypcje wykonano w językach hebrajskim, jidysz, polskim, niemieckim i rosyjskim. Wiele bogato zdobionych macew zachowało się zwłaszcza w pobliżu głównego wejścia; dalej stoją liczne nagrobki o skromniejszej dekoracji. W centralnej części nekropolii przetrwał także wystawiony w 1922 r. ohel (namiot) białostockiego rabina Chaima Herza Halperna (zm. 1919). Ufundowali go Żydzi z Nowego Jorku. Na cmentarzu znajduje się obelisk poświęcony ku czci ofiar pogromu Żydów jaki miał miejsce 14,15 i 16 czerwca 1906 r. w Białymstoku. Epitafium ułożył znany hebrajski poeta Zalman Schnoeur. Do 1943 r. cmentarz stanowił własność gminy żydowskiej. W 1966 r. przeszedł na skarb państwa. 17 lipca 1973 r. zapadła decyzja o jego zamknięciu.

Wybrana bibliografia:

Przemysław Burchard: *Pamiętki i zabytki kultury żydowskiej w Polsce*. Warszawa: 1990.

Tomasz Wiśniewski, *Cmentarze żydowskie w Białymstoku*, [w:] *Studia Podlaskie*, pod red. H. Parafianowicz, J. Urwanowicza, A. Wyczańskiego, t. II.

Cmentarz żydowski przy ulicy Wschodniej.

Cmentarz żydowski przy ulicy Wschodniej.

Cmentarz żydowski przy ulicy Żabiej

Cmentarz przy ul. Żabiej w Białymstoku jest jedynym w Europie założonym na terenie działającego getta. Funkcjonował od początków zamknięcia getta, tj. 1 sierpnia 1941 r. Głównym powodem powstania nekropolii było to, że Niemcy nie chcieli pozwolić na przejścia konduktów żałobnych przez teren miasta do cmentarza żydowskiego, znajdującego się przy ul. Wschodniej.

Większość nagrobków (macew) była anonimowa. W okresie akcji przesiedleńczych czy wzmożonego terroru, kiedy śmiertelność była większa, zmarłych chowano w zbiorowych mogiłach. Teren cmentarza był ogrodzony drutem i częściowo, drewnianym parkanem. Groby były niewielkie i prymitywne, głównie ziemne, obłożone darnią lub drewnianą ramą, zaopatrzone w drewniane tabliczki z nazwiskiem osoby zmarłej. Zaledwie kilka nagrobków było wykonanych z kamienia.

Na terenie getta działała chewra kadisza, tzn. Święte Bractwo Pogrzebowe, które zajmowało się urządzeniem pochówków jak najbardziej zgodnie z tradycją i wymogami religijnymi, pomimo trudnych warunków okupacyjnych. Było finansowane przez Judenrat – Zarząd Gminny w getcie. Bractwo funkcjonowało do ostatecznej likwidacji getta 16 sierpnia 1943 r.

Wśród 3500 pochowanych w tym okresie na cmentarzu przy ul. Żabiej znalazły się ważne osobowości międzywojennego Białegostoku. Spoczęli tam wiceprezydent miasta dr Aleksander Rajgrodzki, redaktor naczelny „Dos Naje Łebn” Pejsach Kapłan, wybitny historyk Abraham Samuel Herszberg, Icchock Malmed, Zwi Mersik. Pogrzebano również 71 rozstrzelanych powstańców.

Po wyzwoleniu Białegostoku spod okupacji niemieckiej teren cmentarza uporządkowano. W dniu 16 sierpnia 1945 r. odsłonięto pomnik ku pamięci ofiar getta. Jest to obelisk o wysokości ok. 1,5 m, zwieńczony Gwiazdą Dawida. Na kamieniu wyryto tekst w języku jidisz: „PAMIĘCI 60 000 ŻYDOWSKICH BRACI GETTA BIAŁOSTOCKIEGO ZAMORDOWANYCH PRZEZ

NIEMCÓW – POŚWIĘCA RESZTKA POZOSTAŁYCH PRZY ŻYCIU ŻYDÓW. Z boku, poniżej w języku hebrajskim widniał napis: „AM ISRAEL HAJ”, co znaczy „NARÓD IZRAELA ŻYJE”.

Kolejny pomnik odsłonięto w 3 rocznicę wybuchu powstania w getcie, 16 sierpnia 1947 roku. Pomnik miał formę około 6 m obelisku, zwieńczonego symbolem Gwiazdy Dawida z żółtego metalu. Do obelisku przylegał 8-10 metrowy grób, obramowany betonem. W zbiorowej mogile dokonano pochówku ekshumowanych 125 osób, w tym powstańców. Na obelisku znajdował się napis w jidysz: „BRATNIA MOGIŁA MĘCZENNIKÓW GETTA BIAŁOSTOCKIEGO, KTÓRZY PADLI W WALCE PRZECIWKO HITLEROWSKIM NAJEŹDŹCOM – MORDERCOM, ZA WOLNOŚĆ I HONOR NA RODU ŻYDOWSKIEGO. 16 SIERPNIA 1943 ROKU”. Na jednym z boków widniał zaś napis w językach hebrajskim, żydowskim i polskim: „TU SPOCZYWA 125 OSÓB, 70 BOJOWNIKÓW GETTA BIAŁOSTOCKIEGO I 55 MĘCZENNIKÓW ZAMORDOWANYCH PRZEZ SIEPACZY, W TYM 108 MĘŻCZYZN, 12 KOBIET, 4 DZIECI, 1 NIEMOWLĘ”. W 1971 r. pomnik rozebrano, a części zakopano w na terenie pobliskiego przedszkola. Został odnaleziony w 1993 roku i poddany renowacji. Ponownego uroczystego odsłonięcia dokonano w 50. rocznicę wybuchu powstania w białostockim getcie, w sierpniu 1993 r.

Ekshumacja zwłok na cmentarzu, Białystok 22 listopada 1946 r.

Najokazalszym pomnikiem był poświęcony w 5 rocznicę wybuchu powstania w getcie ohel (namiot) o charakterze mauzoleum. Swoim wyglądem przypominało pawilon o wymiarach 2,5 x 10 m, którego środek stanowiła żelbetowa konstrukcja wsparta na kolumnach i przykryta synagogalną kopułą. W dwie frontowe ścianki mauzoleum wmurowane były tablice w języku żydowskim. Lewa (od strony patrzącego) upamiętniała bojowników i bohaterów getta: odnotowane były nazwiska m.in. Daniela Moszkowicza, Mordechaja Tenenbauma-Tamarofa, Judyty Nowogrodzkiej; Eliahu Boraksa, Icchoka Malmeda i innych. Tablica z prawej strony ku pamięci partyzantów wymieniała nazwy miasteczek z których wywodzili się członkowie oddziału „Forojs”: Krynek, Knyszyna, Brańska, Supraśla i innych. Mauzoleum posiadało dwie boczne ścianki, które służyły do zawieszania tabliczek pamiątkowych całych rodzin i pojedynczych osób.

W latach 1945–1949 doszło do powiększenia areалу zajmowanego przez cmentarz, poprzez wykupienie okolicznych prywatnych działek. Całość ogrodzono ceglano-kamiennym murem. Ocalałe i powracające do Białegostoku rodziny żydowskie zaczęły wówczas stawiać na cmentarzu symboliczne macewy dla zmarłych krewnych. Na początku lat 50. na cmentarzu znajdowało się 3560 pojedynczych nagrobków oraz 6 mogił zbiorowych. Ostatnie pochówki miały miejsce w 1964 r., kiedy to cmentarz żydowski przy ul. Żabiej został zamknięty decyzją Ministra Gospodarki Komunalnej.

Pod koniec lat 50. na obszarze nekropolii żydowskiej panował porządek. Jednak już w 1966 r. cmentarz nie był już strzeżony, w murze znajdowały się dziury, a jego teren był zaniedbany. Problemem była nieuregulowana kwestia własności terenu. W tych latach „opiekowała się” formalnie cmentarzem organizacja młodzieżowa dawnej fabryki pluszu przy ul. Świętojańskiej (Nowotki). Pomiędzy 25 lutego a 5 kwietnia 1971 roku cmentarz zlikwidowano. Ekshumację przeprowadził Dział Budowy Zarządu Zieleni Miejskiej. Pretekstem miała być budowa nowej dzielnicy mieszkaniowej (osiedle Północ II, które była już zbudowana). Szczątki ekshumowanych 3 500 osób (w tym dziecięce), złożono do drewnianych trumien i pochowano w zbiorowej mogile. Rozebrano trzy pomniki, znajdujące się na jego terenie i wywieziono wszystkie macewy. Jedynym świadectwem po cmentarzu gettowym jest dziś płyta postawiona w 1971 r. wraz z fragmentem muru. Na wniosek społeczności żydowskiej wykonano dodatkowe, metalowe ogrodzenie mogił zbiorowej.

Ekshumacja zwłok na cmentarzu, Białystok 22 listopada 1946 roku

Wybrana bibliografia:

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku, Zbiór fotografii, sygn. 40/1.

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, sygn. 715. *Katalog białostockich pomników, tablic pamiątkowych i miejsc pamięci narodowej*, Białystok 2017.

Tomasz Wiśniewski, *Cmentarze żydowskie w Białymstoku*, [w:] *Studia Podlaskie*, pod red. H. Parafianowicz, J. Urwanowicza, A. Wyczańskiego, t. II.

Cmentarz żydowski przy ulicy Żabiej.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku

ul. Antoniuk Fabryczny 45

Nowo otwarty cmentarz został poświęcony w 1937 r. Najstarsze nagrobki pochodzą z roku 1927 i zlokalizowane są w środkowej, najstarszej części nekropolii. Pierwszą kaplicę na cmentarzu św. Rocha zbudowano w 1946 r.

15 grudnia 1951 r. mierniczy miejski w ramach przygotowań do ogrodzenia cmentarza dokonał jego pomiarów. Stwierdził, iż powierzchnia wyniosła 6526,4 metry kwadratowych. Jest to czworobok o długości 350 metrów i szerokości 180. Parafia planowała wykonać ogrodzenie na fundamencie z kamienia polnego, a następnie z pustaków.

Po kolejnym pożarze kościółka (kaplicy) pw. św. Kazimierza, który miał miejsce 14 czerwca 1999 r., kilka miesięcy później 14 października 1999 r. rozpoczęto budowę nowego kościoła według projektu inż. architekta Michała Bałasza na cmentarzu św. Rocha. Budowa potrwiała pięć i została zakończona w 2004 r. Neobarokowa budowla z elementami neorenesansowymi i secesyjnymi posiada wyniosłą elipsoidalną kopułę widoczną w panoramie tej części miasta. Polichromie wykonał Jerzy Pasternak. W głównym ołtarzu, naśladującym ołtarz z kaplicy Matki Boskiej Ostrobramskiej, umieszczono kopię wileńskiego obrazu z Ostrej Bramy pędzla Bogusława Leona Lorka, który jest też autorem stacji Drogi Krzyżowej. Dnia 8 września 2007 r. na obraz w ołtarzu głównym podczas zorganizowanej na tę okoliczność uroczystości parafialnej korony nałożył metropolita białostocki arcybiskup Edward Ożorowski w asyście kardynała Henryka Gulbinowicza i arcybiskupa Tadeusza Kondrusiewicza i arcybiskupa Sławoja Leszka Głódzia.

Cmentarz przy parafii pw. Wszystkich Świętych w Białymstoku znajduje się u zbiegu ul. Antoniuk Fabryczny oraz Alei Konstytucji 3 Maja. Nekropolia wyróżnia się zróżnicowanym ukształtowaniem terenu. Parafia powstała z terytorium parafii Zmartwychwstania Pańskiego i parafii św. Kazimierza na mocy dokumentu erekcyjnego z 27 czerwca 2005 r. wystawionego przez arcybiskupa Wojciecha Ziembę. Pierwszym proboszczem został ksiądz Ta-

deusz Krawczenko. Neobarokowa budowla z elementami neorenesansowymi i secesyjnymi posiada wyniosłą elipsoidalną kopułę widoczną w panoramie tej części miasta. Równocześnie z budową świątyni, ksiądz Tadeusz Krawczenko przebudował plebanię i rozpoczął wznoszenie ogrodzenia wokół całego cmentarza grzebalnego.

28 sierpnia 2008 r. po długiej i ciężkiej chorobie zmarł ksiądz Tadeusz Krawczenko. Jego następcą został mianowany 10 października 2008 r. ksiądz Henryk Radzewicz. Pierwszą inwestycją nowego proboszcza było doprowadzenie wody i kanalizacji do kościoła. W latach następnych prowadzono prace przy układaniu alejek na cmentarzu, zamontowano instalację wodną i monitoringową oraz dokończono prace przy ogrodzeniu cmentarza i kolumbarium. W 2012 r. podziemia świątyni zostały obudowane wypełnioną szkłem konstrukcją aluminiową, zaś w rok później przeprowadzono termomodernizację plebanii i inne drobniejsze prace remontowe. W październiku 2008 r. abp E. Ozorowski dokonał aktu przeniesienia własności cmentarza z parafii św. Rocha do parafii Wszystkich Świętych.

Wśród pochowanych na cmentarzu znajdują się żołnierze oraz wybitni przedstawiciele świata kultury, sztuki i polityki.

*

Paweł Borowski – urodzony w 1911 r. w tajdze syberyjskiej w rodzinie zesłańców za udział w powstaniu styczniowym. W 1918 r. rodzina powróciła do Polski. Ukończył Seminarium Nauczycielskie w Grodnie i studia humanistyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Uczestniczył w obronie Grodna przed wojskami sowieckimi we wrześniu 1939 r. Wstąpił w szeregi tworzącej się konspiracji. Obawiając się aresztowania przez władze sowieckie wyjechał na tereny okupowane przez Niemców. Po wkroczeniu wojsk niemieckich na Białostoczną w czerwcu 1941 r. rozpoczął służbę w Związku Walki Zbrojnej, a po 1942 r. w Armii Krajowej przyjmując pseudonim „Judym”. Z czasem został awansowany na stopień podporucznika. Odznaczony. Uczestniczył w akcji „Burza”. Po ujawnieniu się został aresztowany przez władze sowieckie i wywieziony do Kaługi, a potem na Ural. Po powrocie do Polski wstąpił do organizacji Wolność i Niezawisłość. Pracował w „Słowie Powszechnym”. Był też działaczem Stowarzysze-

nia PAX – świeckiej organizacji katolickiej utworzonej oficjalnie w 1947 r. przez Bolesława Piaseckiego. Początkowo zrzeszała katolików gotowych do współpracy z siłami komunistycznymi, po 1956 r. PAX współpracował z byłymi żołnierzami AK. Od 1980 część działaczy wspierała „Solidarność”, w tym Paweł Borowski w Białymstoku. W 1980 r. został przewodniczącym MRN. Zmarł w 2000 r.

Stanisław Bukowski – urodzony 21 stycznia 1904 r. w Rypinie. W latach 1922–1933 studiował na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, gdzie uzyskał tytuł inżyniera architekta. W 1933 r. pracował w biurze projektowym prof. Czesława Przybylskiego. W tym czasie jeździł po Europie, trafił też do Afryki Północnej. Po powrocie do Polski w 1934 roku pracował jako starszy asystent prof. Franciszka Krzywdy-Polkowskiego. W latach 1936–1940 Stanisław Bukowski zatrudniony był na stanowisku asystenta prof. Romualda Gutta w Miejskim Biurze Urbanistycznym w Wilnie, gdzie spędził wojnę. W 1945 r. wraz z małżonką Placydą przybył do Białymstoku, gdzie zamieszkał na stałe. Rozpoczął tu pracę jako jeden z trzech architektów. Prace projektowe dotyczyły zabezpieczenia, a następnie odbudowy i rekonstrukcji zniszczonych zabytków. Był współtwórcą Pracowni Konserwacji Zabytków Architektury, którą zorganizował z pierwszym powojennym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Władysławem Paszkowskim. Pracownią tą kierował w latach 1948–1950 oraz 1952–1958. W kolejnych latach Stanisław Bukowski piastował odpowiedzialne stanowiska w instytucjach urbanistyczno-architektonicznych, w Państwowej Pracowni Konserwacji Zabytków, Centralnym Biurze Projektów Architektonicznych i Budowlanych Miastoprojekt – Wschód, Białostockim Biurze Projektów Budownictwa Ogólnego oraz Komitecie Zakładowym Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Często wchodził w skład komisji techniczno-opiniotawczych, m.in. był przewodniczącym Komisji Architektoniczno-Budowlanej przy Wydziale Budownictwa Prezydium WRN, rzeczoznawcą-doradcą do spraw urbanistyki w Dziale Budownictwa Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku oraz członkiem wielu komisji artystycznych. W latach 1946–1952 był nauczycielem projektowania w Liceum (później Technikum) Budowlanym w Białymstoku. Był współzałożycielem, członkiem i okresowo prezesem białostockiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych, członkiem oddziału Związku Polskich Artystów Plastyków, wiceprezesem i skarbnikiem biało-

stockiego oddziału Stowarzyszenie Architektów Polskich, członkiem Białostockiego Towarzystwa Naukowego i Polskiego Towarzystwa Archeologicznego. Stanisław Bukowski był również autorem projektów i kierownikiem prac przy szeregu białostockich zabytków, m.in.: odbudowie kamienicy mieszczańskiej przy ul. Sienkiewicza 2 (wspólnie z Władysławem Paszkowskim, 1946–1952), Pałacyku Gościnnego przy ul. Kilińskiego 6 (1947–1952), klasztoru Sióstr Miłosierdzia przy Rynku Kościuszki 5 (1947–1949), komory celnej przy Al. Jana Pawła (1947–1949), budynku Łoży Masońskiej przy ul. Kilińskiego 16 (wspólnie z L. Jaroszem, 1947–1952), Zbrojowni przy Rynku Kościuszki 4 (wspólnie z Zenonem Filipczukiem, 1951–1956), projektów wnętrza ratusza (1955), projektu zagospodarowania Rynku Kościuszki (wspólnie z Zenonem Filipczukiem, 1955), rozbudowy Rzemieślniczej Szkoły Żydowskiej przy ul. Lipowej 41 D (1965–1967). Zmarł 1 marca 1979 r. w Białymstoku.

Placyda Bukowska – urodzona w 1907 r. Malarka. Była współautorką witraży w kościele św. Rocha i płaskorzeźb w kościele na Dojlidach. Po zakończeniu II wojny światowej z przyjacielem Stanisławem Horno-Popławskim, i innymi artystami, którzy przyjechali z Wilna, stworzyła w Białymstoku Szkołę Malarstwa i Rzemiosł Artystycznych (w 1959 r. przeniesioną do Supraśla). Zmarła w 1974 r.

Andrzej Bukowski – urodzony w 1951 r. Syn Stanisława i Placydy Bukowskich. Urodził się z zespołem Downa. Andrzeja znało wielu białostoczan. Często można było go spotkać w miejskich autobusach, nosił zapisywane kalendarze. Lubili go kierowcy i pasażerowie. Przy Opałku pomagał „parkować” samochody i pakować zakupy. Często odwiedzał redakcje białostockich gazet. Zmarł 1 lutego 2004 r. Został pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu św. Rocha obok rodziców.

Jadwiga Kondratowiczówna – urodzona w 1901 r. Była nauczycielką języka polskiego w Państwowej Szkole Rzemieślniczo-Przemysłowej w Białymstoku. Szkoła mieściła się w dawnej fabryce Commichaua na Antoniuku. Po uroczystym rozdaniu świadectw w dniu 3 lipca 1927 r. Jadwiga Kondra-

towiczówna wraz z koleżanką Wiktorią Znajewską, udała się pieszo w kierunku śródmieścia. Przy ulicy Zjazd, prowadzącej na wiadukt przy ulicy Dąbrowskiego została zastrzelona przez ucznia Józefa Muklewicza, któremu polonistka wystawiła ocenę niedostateczną z języka polskiego na koniec drugiej klasy, przez co nie uzyskał promocji do klasy trzeciej. Za takim rozwiązaniem była większość nauczycieli, ale winą za ten werdykt Muklewicz obarczył polonistkę Jadwigę Kondratowiczównę. Po dokonaniu zbrodni Muklewicz próbował bezskutecznie się zastrzelić. Ciężko ranny został przewieziony do szpitala Św. Rocha na Lipową. 5 lipca odbył się pogrzeb zamordowanej nauczycielki. Do kaplicy św. Rocha na 9 rano przyszły tłumy białostoczan. Byli też przedstawiciele władz. Po żałobnym ceremoniale uformował się wielotysięczny kondukt, który bardziej przypominał wielką manifestację. W drodze na cmentarz św. Rocha zatrzymano się przy budynku szkoły. Dyrektor wygłosił przemówienie. Po nim wystąpił przedstawiciel uczniów. Po przybyciu na cmentarz nad grobem przemawiali ksiądz prefekt Antoni Zalewski i prof. Władysław Kolendo. Mowę wygłosił również ksiądz Macault. Był Francuzem mieszkającym w Białymstoku. Jako, że Kondratowiczówna pobierała u niego lekcje francuskiego, przeto kapłan przemówił nad jej trumną właśnie w tym języku. Jadwiga Kondratowiczówna została pochowana na cmentarzu św. Rocha jako jedna z pierwszych. Józef Muklewicz otrzymał wyrok 10 lat więzienia.

Hanna Konopka – urodzona 5 czerwca 1949 r. Magisterium uzyskała na Uniwersytecie Śląskim. Pracowała jako nauczycielka historii w szkole podstawowej w pobliżu Zawiercia, następnie kolejno w białostockich szkołach podstawowych nr 29, 6 i 2. W 1974 r. podjęła pracę naukową na Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. W 1984 r. obroniła doktorat – na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, habilitację obroniła na Wydziale Humanistycznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 1996 r. Natomiast w lutym 2015 r. Hanna Konopka otrzymała tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. W dorobku naukowym profesor Hanny Konopki znajduje się około 140 publikacji. Ponadto kilkadziesiąt recenzji wydawniczych, recenzji egzaminów gim-

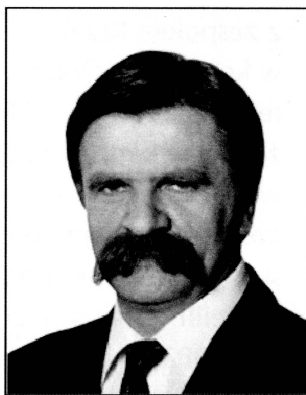
nazjalnych i maturalnych, opracowań i ekspertyz. Profesor Hanna Konopka specjalizowała się w badaniach problemów historii Kościoła w Polsce Ludowej. Szczególnie ważną i nowatorską publikacją Jej autorstwa była monografia zatytułowana *Religia w szkołach Polski Ludowej. Sprawa nauczania religii w polityce państwa 1944–1961* (Białystok 1995 r.) Poza pracą naukową i dydaktyczną profesor Hanna Konopka podejmowała liczne działania organizacyjne. Od 1999 r. kierowała Zakładem Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie, zaś w latach 2000–2003 była dyrektorem Instytutu Historii Uniwersytetu w Białymstoku. Ponadto w latach 2003–2006 i 2007–2010 profesor Hanna Konopka została wybrana w skład Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk. Natomiast w latach 1995–2009 pełniła z upoważnienia UwB funkcję przewodniczącej Zarządu, a następnie Rady Fundacji im. Ludwika Zamenhofa w Białymstoku. W 2009 r. profesor Hanna Konopka zrezygnowała z pracy na Uniwersytecie w Białymstoku. Jednak wciąż była aktywna naukowo, bowiem pracowała w Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Białymstoku. W lutym 2014 r. na krótko objęła stanowisko rektora tej uczelni. Zmarła 18 października 2015 r.

Ksiądz Tadeusz Krawczyński – urodzony 18 września 1934 r. w Zastoczu. Świecenia kapłańskie przyjął 21 czerwca 1959 r. z rąk bp. Władysława Suszyńskiego. Pracował jako wikariusz w parafiach w Jasionówce, Kundzinie, Sokolanach i św. Andrzeja Boboli w Białymstoku. W latach 1970–1975 pełnił posługę kapłańską jako proboszcz parafii w Narewce. W latach 1975–1990 był prokuratorem Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. Był kapelanem a następnie prałatem honorowym Jego Świątobliwości. Od 2003 r. był kanonikiem honorowym Białostockiej Kapituły Metropolitalnej. W latach 1990–2005 pełnił posługę kapłańską białostockich parafiach Zmartwychwstania Pańskiego i od 2005 r. w parafii Wszystkich Świętych. Zbudował kościoły w Narewce i w Białymstoku (Zmartwychwstania Pańskiego i Wszystkich Świętych) oraz budynek białostockiego seminarium duchownego. Zmarł 28 sierpnia 2008 r.

Ksiądz Piotr Maziewski – urodzony w 1911 r. Absolwent gimnazjum suwalskiego, wyświęcony w 1937 r. w Wilnie przez metropolitę abp. Romualda Jałbrzykowskiego. W latach 1937–1939 był wikariuszem w białostockiej farze Wniebowzięcia NMP. Okupację sowiecką przetrwał w parafii Lachowo (diecezja łomżyńska). W czasie okupacji niemieckiej powrócił do Białegostoku, wspierał ks. proboszcza Adama Abramowicza. Był kapelanem Armii Krajowej i nauczycielem tajnych kompletów. Duszpasterstwo w parafii św. Rocha trwało aż do 1952 r., a potem wyjechał do Rzymu, gdzie obronił doktorat. Następnie pełnił posługę duszpasterską w parafiach polskich w USA. Po powrocie do Polski ks. dr Piotr Maziewski powierzono mu obowiązki kanclerza Kurii Arcybiskupiej. W latach 1968–1970 powierzono mu obowiązki wikariusza kapitulnego. Następnie pełnił posługę proboszcza w kościele św. Rocha oraz godność infulata. Zmarł w 1991 r.

Krzysztof Putra – urodzony 4 lipca 1957 r. w Józefowie. Ukończył Technikum Mechaniczne w Białymstoku. W 1975 r. rozpoczął pracę jako robotnik w Fabryce Przyrządów i Uchwytów w Białymstoku. Od sierpnia 1980 r. był członkiem NSZZ „Solidarność” w swoim zakładzie pracy. W początkach stanu wojennego uczestniczył w spotkaniu zorganizowanym przez S. Marcuka. W latach 1985–1986 był wiceprzewodniczącym, a w latach 1987–1988 przewodniczącym Rady Pracowniczej.

W 1989 r. został członkiem Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej. Był rekomendowany przez Stanisława Marcuka jako kandydat na posła z poparcia KOZB. W wyborach, które odbyły się 4 czerwca 1989 r. mandat poselski uzyskał w pierwszej turze. W 1990 r. objął funkcję prezesa Zarządu Wojewódzkiego Porozumienia Centrum. W latach 1991–1993 był posłem z listy Porozumienia Obywatelskiego Centrum. W 2001 r. był jednym z współzałożycieli Prawa i Sprawiedliwości, przed śmiercią sprawował funkcję prezesa PiS Regionu Podlaskiego. W latach 2002–2005 zasiadał w sejmiku podlaskim. W wyborach parlamentarnych w 2005 r. został wybrany na senatora. Od 27 października 2005 r. do 4 listopada 2007 r. był wicemarszałkiem Senatu. W wyborach parlamentarnych w 2007 r. uzyskał mandat poselski. 5 listopada 2007 r. klub parlamentarny PiS zgłosił jego kandydaturę na sta-

nowisko Marszałka Sejmu, przegrał jednak z kandydatem PO Bronisławem Komorowskim. 6 listopada 2007 r. został wybrany na wicemarszałka Sejmu. Zginął 10 kwietnia 2010 r. w katastrofie polskiego samolotu Tu-154M w Smoleńsku. 20 IV 2010 r. został pochowany na cmentarzu św. Rocha w Białymstoku.

Ryszard „Skiba” Skibiński – urodzony 20 stycznia 1951 r. w Toruniu. Rodzina Skibińskich pod koniec lat sześćdziesiątych zamieszkała w Ogrodnickach koło Białegostoku. W początku lat siedemdziesiątych XX wieku Ryszard Skibiński poznał perkusistę Mirosława Kozła i zaczęła się historia zespołu Kasa Chorych. W Kasie Chorych Skibiński grał od jej powstania do końca 1982 r. w 1981 roku wystąpił wspólnie z zespołem Dżem, grając standardy bluesowe. W marcu 1982 r. wspólnie z Leszkiem Winderem współpracował na trasie koncertowej a latem 1982 r. podjął współpracę z zespołem Krzak. 23 kwietnia 1982 r. wraz z zespołem After Blues wystąpił w koncercie „Dobry wieczór Mr. Blues”. Był pomysłodawcą i siłą napędową festiwalu „Jesień z Bluesem”, zorganizowanego pierwszy raz w 1978 r. Pożegnalny koncert ze Skibą w składzie zagrała Kasa Chorych w grudniu 1982 w Sali Kongresowej w Warszawie. Po opuszczeniu Kasy Chorych oficjalnie został członkiem zespołu Krzak. W listopadzie 1982 na „Jesieni z Bluesem” stanęli na scenie obok siebie Ryszard Riedel i Ryszard Skibiński. Wsparcia udzielili im gitarzyści Jarosław Tioskow i Andrzej Kotarski. W styczniu i lutym 1983, w krakowskim Studiu Teatr „STU” uczestniczył Skibiński w nagraniu debiutanckiej płyty Martyny Jakubowicz obok takich muzyków jak: Andrzej Nowak, Cezary Bierzniewski (gitara), Janusz Niekrasz (gitara basowa), Andrzej Ryszka (perkusja), Marek Stefankiewicz (organy). 21 maja 1983 roku w hali „Arena” w Poznaniu odbył się koncert poświęcony pamięci zmarłego 30 kwietnia Muddy’ego Watersa. Wystąpił wówczas zespół Krzak (z Ryszardem Skibińskim w składzie) oraz wielu wybitnych gości: Jan Borysewicz, Krzesimir Dębski, Ryszard Riedel, Marek Śnieć. Był to ostatni oficjalny koncert Ryszarda „Skiby” Skibińskiego. Zmarł 4 czerwca 1983 r. w białostockim szpitalu.

Zbigniew Troczewski – urodzony 29 grudnia 1904 r. w Warszawie. Po ukończeniu gimnazjum wyjechał do Lwowa, gdzie zdał maturę. Następnie

ukończył filologię polską i historię sztuki na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Obronił też doktorat. Po studiach uczył języka polskiego w różnych szkołach. W początku lat trzydziestych XX wieku przybył do Białegostoku, gdzie uczył w Żeńskim Gimnazjum Zeligmana. W czasie okupacji uczył na tajnych kompletach. W 1944 r. Uczył w Gimnazjum i Liceum Handlowym, a w 1946 r. w Państwowym Gimnazjum i Liceum Żeńskim nr 1 (obecnie im. Zygmunta Augusta). W czasach stalinowskich będąc nauczycielem w Technikum Geodezyjnym został oskarżony o poglądy antypaństwowe. Został zwolniony z pracy. Zakazano mu pracy w szkołach. Pracował w bibliotece Akademii Medycznej, wydziale zdrowia rady narodowej, Towarzystwie Wiedzy Powszechnej, PCK. Dopiero w 1956 r. przywrócono mu prawo nauczania w szkołach średnich. Miał rozległe zainteresowania. Pasjonował się turystyką i fotografią. Organizował wycieczki, prowadził kółko literackie i fotograficzne, wystawiał sztuki teatralne: „Kordiana”, „Antygonę”, „Pana” Tadeusza”. Zbigniew Troczewski zmarł 24 sierpnia 1980 r.

Wybrana bibliografia:

- Dor, Ryszard Skibiński zmarł 25 lat temu, „Kurier Poranny” z 4 czerwca 2008 r.
- Marek Kietliński, *Region Podlaski NSZZ „Solidarność” 1980-2015*, Białystok 2015.
- Andrzej Lechowski, *Uczeń zabił nauczycielkę. Zastrzelił ją po zakończeniu roku szkolnego*, „Kurier Poranny” z 28 maja 2011 r.
- Artur Pasko, *Hanna Konopka (1949–2015)*, „Studia Podlaskie” T. 23, 2015.
- Ksiądz Stanisław Srzelecki, *Abiit, non obiit – odszedł, lecz nie przeminął. W rocznicę śmierci księdza prałata Tadeusza Krawczenki*, „W służbie Miłosierdzia” 2009 nr 10.
- Izabela Suchocka, *Placyda Bukowska (1904-1974) w stulecie urodzin*. Białystok 2007.
- Kamil Śleszyński, *Morderstwo i nieudane samobójstwo. Uczeń zabił polonistkę*, „Kurier Poranny” z 10 marca 2010 r.
- Sebastian Wicher, *Życie i twórczość Stanisława Bukowskiego (1904-1979)*, Białystok 2009.
- Alicja Zielińska, *Zbigniew Troczewski – nauczyciel legenda. Dawał temat klasówki i wychodził*, „Kurier Poranny” z 14 sierpnia 2010 r.
- www.bialystokblues.pl/wordpress/ryszard-skibaskibinski/ dostęp 23.10.2017 r.
- www.poranny.pl/aktualnosci/art/5152818,bialystok-zmarl-budowniczy-podlaskich-parafii-ks-tadeusz-krawczenko,id,t.html, dostęp 3.10.2017 r.

www.poranny.pl/album-bialostocki/art/5521742,mazewscy-i-cieslukowscy-niezwykle-historie-rodow,id,t.html, dostęp 22.10.17 r.

www.wspolczesna.pl/wiadomosci/bialystok/art/9049144,cmentarz-sw-rocha-parafia-wszystkich-swietych-zdjecia-wideo,id,t.html, dostęp 5.11.2017 r.

www.archibial.pl/parafie/info/114-wszystkich-swietych-bialystok, dostęp 4.11.2017 r.

4
204

BOSZCZ
Parafia Sw. Rocha
Białymstoku

Do
Wojewódzkiej Rady Narodowej
przez Wydział do Spraw Wyznaniowych
w Białymstoku

Parafia Sw. Rocha
w Białymstoku

Parafia Sw. Rocha w Białymstoku pragnie przystąpić do prac inwestycyjnych w postaci ogrodzenia stałego cmentarza grzebalnego przy ul. Antoniuk Fabryczny jak również przeprowadzić prace uzupełniające przy sankościele.

W związku z tym Parafia Sw. Rocha w Białymstoku zwraca się z prośbą do W.R.N. przez Wydział do spraw wyznaniowych o przydział materiałów budowlanych.

Cmentarz Sw. Rocha przy ul. Antoniuk Fabryczny na podstawie pomiarów dokonanych przez mierniczego miejskiego z dnia 15 grudnia 1951 r. o powierzchni 6.5624 m^2 jest to czworobok o długościach mniejszej niż 180 mb. Parafia Sw. Rocha pragnie postawić ogrodzenie o fundamencie z kamienia polnego a następnie pustak ściśle w/g projektu sporządzonego przez inżyniera, a zatwierdzonego przez M.R.N. w Białymstoku.

Prace przy ogrodzeniu potrwają przez parę lat. W związku z tym należący Parafia Sw. Rocha w Białymstoku prosi uprzejmie o przydział:

40 ton cementu i 50 ton wapna hydraulicznego.

Następnie w Kościele Sw. Rocha koniecznym się okazało oszklenie okien - na środku Kościoła. W związku z tym prosimy o przydział $200 \dots \text{m}^2$ szkła ornamentowego.

Po porozumieniu się C.H.M.E. w Białymstoku tego rodzaju szkło posiada w dużych ilościach.

Nadmieniamy, przy tym że Parafia Sw. Rocha nie korzystała dotychczas z żadnych przydziałów materiałów budowlanych i dlatego sądzi, że nasza prośba zostanie przychylnie załatwiona.

[Signature]
Za Radę Parafialną
w Białymstoku

[Red circular stamp: Siedziba parafii Sw. Rocha w Białymstoku]

[Three postage stamps: 25, 50, 50, OPLATA SKARBOWA]

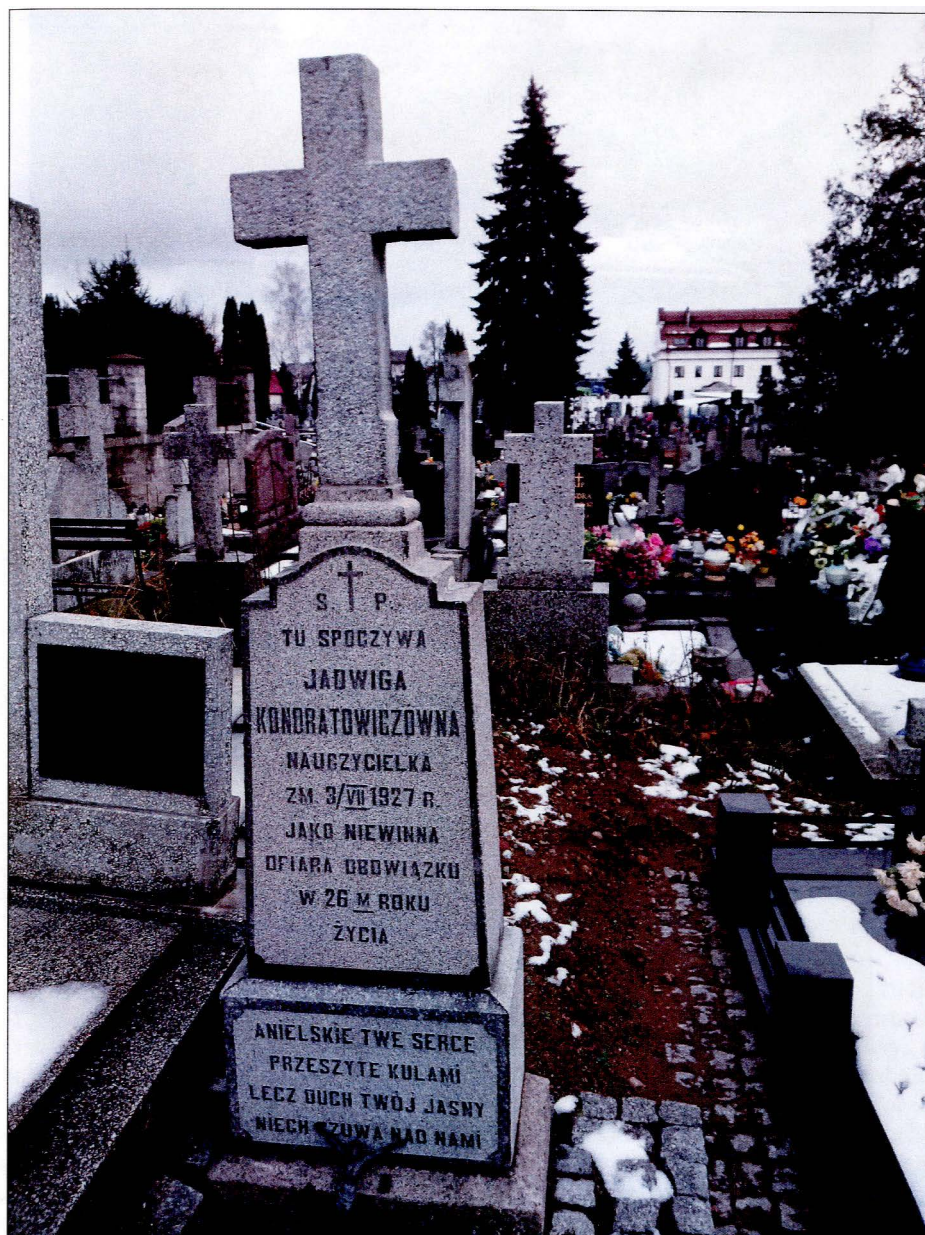
Nr. *[Handwritten number]*

[Handwritten date: 12.10.1952]

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Urząd Wojewódzki w Białymstoku, Wydział do Spraw Wyznań, Parafia rzymskokatolicka pw. Św. Rocha w Białymstoku 1950–1994, sygn. I/130.

ARCHIWUM ZESTAWIENIE BARNYCH O CHYBIAJĄCYCH (WYKAZOWANACH) I KOMUNIKACJI N. 10072									
Lp.	MIASTO / GMINA	CZASOWE		CZASOWE		CZASOWE		CZASOWE	
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	BIALYSTOK	1	10	35	4	103	13	3	88
2	BIELSK PODL.	3	48	98	1	22	01	4	19
3	BRANISZKA	1	00	01	1	20	01	21	1
4	BRANISZKA	7	06	40	1	84	35	1	12
5	CHOJOSZCIE	2	30	16	1	30	16	1	09
6	CZARNA BIAŁA	2	30	16	1	30	16	1	09
7	CZARNA BIAŁA	6	38	12	1	62	06	20	16
8	DROBICZANKA	2	30	16	1	30	16	1	09
9	KNYŚCZYNA	4	01	40	1	01	40	1	09
10	K. A. D. V.	4	01	40	1	01	40	1	09
11	MOHIL	1	25	03	1	10	05	03	1
12	MIENIŁYK	1	53	36	1	65	36	1	09
13	SOŁYSZ	2	30	16	1	30	16	1	09
14	SUPRAŚL	3	40	01	1	09	08	1	09
15	SUŁEJÓW	2	16	12	1	16	12	1	09
16	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
17	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
18	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
19	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
20	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
21	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
22	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
23	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
24	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
25	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
26	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
27	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
28	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
29	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
30	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
31	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
32	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
33	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
34	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
35	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
36	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
37	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
38	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
39	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
40	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
41	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
42	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
43	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
44	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
45	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
46	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
47	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
48	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
49	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
50	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
51	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
52	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
53	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
54	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
55	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
56	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
57	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
58	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
59	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
60	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
61	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
62	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
63	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
64	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
65	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
66	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
67	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
68	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
69	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
70	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
71	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
72	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
73	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
74	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
75	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
76	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
77	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
78	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
79	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
80	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
81	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
82	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
83	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
84	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
85	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
86	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
87	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
88	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
89	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
90	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
91	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
92	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
93	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
94	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
95	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
96	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
97	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
98	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
99	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09
100	WARSZAWA	2	01	12	1	01	12	1	09

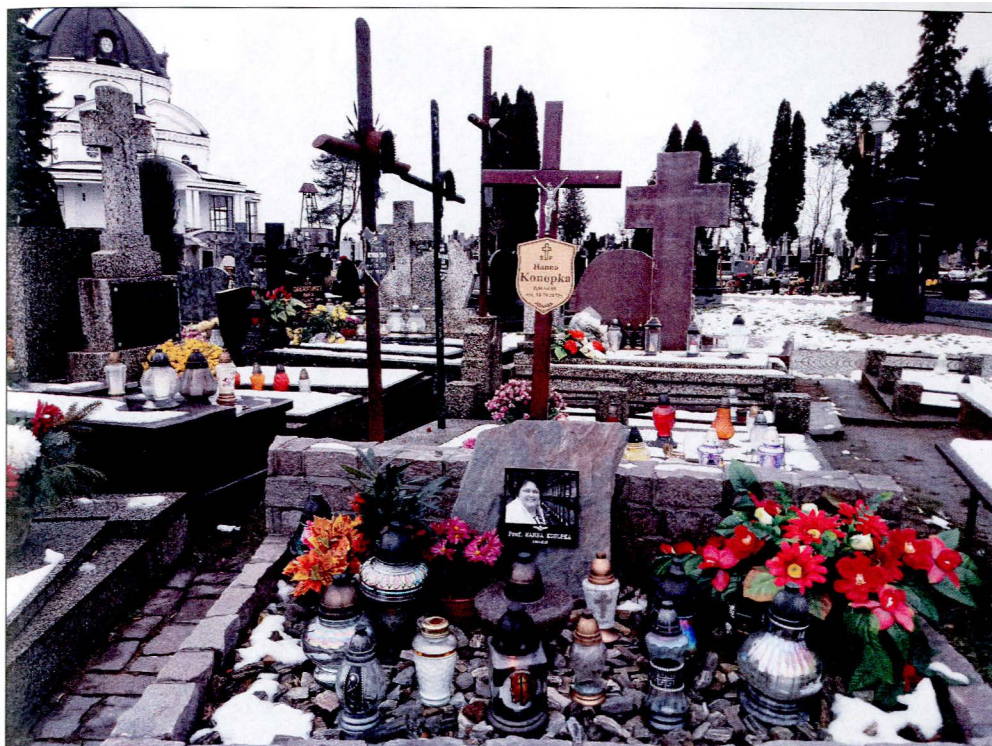
Archiwum Państwowe w Białymstoku. Urząd Wojewódzki w Białymstoku. Wydział do Spraw Wyznań, sygn. XXI/3.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Grób Jadwigi Kondratowiczówny. Urodzona w 1901 r. Była nauczycielką języka polskiego w Państwowej Szkole Rzemieślniczo-Przemysłowej w Białymstoku. Po uroczystym rozdaniu świadectw w dniu 3 lipca 1927 r. została zastrzelona przez ucznia Józefa Muklewicza, któremu polonistka wystawiła ocenę niedostateczną z języka polskiego na koniec drugiej klasy, przez co nie uzyskał promocji do klasy trzeciej. Za takim rozwiązaniem była większość nauczycieli, ale winą za ten werdykt Muklewicz obarczył polonistkę. 5 lipca odbył się pogrzeb zamordowanej nauczycielki. Za swój czyn Józef Muklewicz otrzymał wyrok 10 lat więzienia. Jadwiga Kondratowiczówna była jedną z pierwszych osób pochowanych na cmentarzu św. Rocha.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Grób Ryszarda „Skiby” Skibińskiego. Urodzony 20 stycznia 1951 r. w Toruniu. Pod koniec lat sześćdziesiątych zamieszkał w Ogrodniczkach koło Białegostoku. W początku lat siedemdziesiątych XX wieku Ryszard Skibiński wraz z Mirosławem Kozłem stworzył zespół Kasa Chorych. W Kasie Chorych Skibiński grał od jej powstania do końca 1982 r. w 1981 roku wystąpił wspólnie z zespołem Dżem, grając standardy bluesowe. Latem 1982 r. podjął współpracę z zespołem Krzak. Był pomysłodawcą i siłą napędową festiwalu „Jesień z Bluesem”, zorganizowanego pierwszy raz w 1978 r. Pożegnalny koncert ze Skibą w składzie zagrała Kasa Chorych w grudniu 1982 r. w Sali Kongresowej w Warszawie. W listopadzie 1982 na „Jesieni z Bluesem” stanęli na scenie obok siebie Ryszard Riedel i Ryszard Skibiński. Wsparcia udzielili im gitarzyści Jarosław Tioskow i Andrzej Kotarski. W styczniu i lutym 1983, w krakowskim Studiu Teatr „STU” uczestniczył Skibiński w nagraniu debiutanckiej płyty Martyny Jakubowicz. 21 maja 1983 roku w hali „Arena” Ryszard Skibiński zagrał ostatni koncert. Zmarł 4 czerwca 1983 r.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Grób Hanny Konopki. Urodzona 5 czerwca 1949 r. W 1974 r. podjęła pracę naukową na Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. W 1984 r. obroniła doktorat – na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, habilitację obroniła na Wydziale Humanistycznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 1996 r. Natomiast w lutym 2015 r. Hanna Konopka otrzymała tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. W dorobku naukowym Profesor Hanna Konopki znajduje się około 140 publikacji. Profesor Hanna Konopka specjalizowała się w badaniach problemów historii Kościoła w Polsce Ludowej. Szczególnie ważną i nowatorską publikacją Jej autorstwa była monografia zatytułowana *Religia w szkołach Polski Ludowej. Sprawa nauczania religii w polityce państwa 1944–1961* (Białystok 1995 r.) W latach 1995–2009 pełniła z upoważnienia Uniwersytetu w Białymstoku funkcję przewodniczącej Zarządu, a następnie Rady Fundacji im. Ludwika Zamenhofa w Białymstoku. W 2009 r. profesor Hanna Konopka zrezygnowała z pracy na Uniwersytecie w Białymstoku. Pracowała w Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Białymstoku. W lutym 2014 r. na krótko objęła stanowisko rektora tej uczelni. Zmarła 18 października 2015 r.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Grób księdza Tadeusza Krawczyński. Urodzony 18 września 1934 r. w Zastoczu. Święcenia kapłańskie przyjął 21 czerwca 1959 r. z rąk bp. Władysława Suszyńskiego. Pracował jako wikariusz w parafiach w Jasionówce, Kundzinie, Sokolanach i św. Andrzeja Boboli w Białymstoku. W latach 1970–1975 pełnił posługę kapłańską jako proboszcz parafii w Narewce. W latach 1990–2005 pełnił posługę kapłańską białostockich parafiach Zmartwychwstania Pańskiego i od 2005 r. w parafii Wszystkich Świętych. Zbudował kościoły w Narewce i w Białymstoku (Zmartwychwstania Pańskiego i Wszystkich Świętych) oraz budynek białostockiego seminarium duchownego. Zmarł 28 sierpnia 2008 r.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Grób Krzysztofa Putry. Urodzony 4 lipca 1957 r. w Józefowie. Od sierpnia 1980 r. był członkiem NSZZ „Solidarność” w Fabryce Prządów i Uchwyków. W latach 1985–1986 był wiceprzewodniczącym, a w latach 1987–1988 przewodniczącym Rady Pracowniczej. W 1989 r. został członkiem Komitetu Obywatelskiego Ziemi Białostockiej. W wyborach, które odbyły się 4 czerwca 1989 r. mandat poselski uzyskał w pierwszej turze. W 1990 r. objął funkcję prezesa Zarządu Wojewódzkiego Porozumienia Centrum. W latach 1991–1993 był posłem z listy Porozumienia Obywatelskiego Centrum. W 2001 r. był jednym z współzałożycieli Prawa i Sprawiedliwości, przed śmiercią sprawował funkcję prezesa PiS Regionu Podlaskiego. W wyborach parlamentarnych w 2005 r. został wybrany na senatora. Od 27 października 2005 r. do 4 listopada 2007 r. był wicemarszałkiem Senatu. W wyborach parlamentarnych w 2007 r. uzyskał mandat poselski. 5 listopada 2007 r. klub parlamentarny PiS zgłosił jego kandydaturę na stanowisko Marszałka Sejmu, przegrał jednak z kandydatem PO Bronisławem Komorowskim. 6 listopada 2007 r. został wybrany na wicemarszałka Sejmu. Zginął 10 kwietnia 2010 r. w katastrofie polskiego samolotu Tu-154M w Smoleńsku. 20 kwietnia 2010 r. został pochowany na cmentarzu św. Rocha w Białymstoku.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Grób Pawła Borowskiego. Urodzony w 1911 r. Ukończył Seminarium Nauczycielskie w Grodnie i studia humanistyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Uczestniczył w obronie Grodna przed wojskami sowieckimi we wrześniu 1939 r. Po wkroczeniu wojsk niemieckich na Białostoczczyznę w czerwcu 1941 r. rozpoczął służbę w Związku Walki Zbrojnej, a po 1942 r. w Armii Krajowej przyjmując pseudonim „Judym”. Z czasem został awansowany na stopień podporucznika. Odznaczony. Uczestniczył w akcji „Burza”. Po ujawnieniu się został aresztowany przez władze sowieckie i wywieziony do Kaługi, a potem na Ural. Po powrocie do Polski wstąpił do organizacji Wolność i Niezawisłość. Pracował w „Słowie Powszechnym”. Był też działaczem Stowarzyszenia PAX. W 1980 r. został przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej w Białymstoku. Zmarł w 2000 r.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Grób księdza Piotra Maziewskiego. Urodzony w 1911 r. Wyświęcony w 1937 r. w Wilnie przez metropolitę abp. Romualda Jałbrzykowskiego. W latach 1937–1939 był wikariuszem w białostockiej farze Wniebowzięcia NMP. Okupację sowiecką przetrwał w parafii Lachowo (diecezja łomżyńska). W czasie okupacji niemieckiej powrócił do Białegostoku, wspierał ks. proboszcza Adama Abramowicza. Był kapelanem Armii Krajowej i nauczycielem tajnych kompletów. Duszpasterstwo w parafii św. Rocha trwało aż do 1952 r., a potem wyjechał do Rzymu, gdzie obronił doktorat. Następnie pełnił posługę duszpasterską w parafiach polskich w USA. Po powrocie do Polski ks. dr Piotr Maziewski powierzono mu obowiązki kanclerza Kurii Arcybiskupiej. W latach 1968–1970 powierzono mu obowiązki wikariusza kapitulnego. Następnie pełnił posługę proboszcza w kościele św. Rocha oraz godność infułata. Zmarł w 1991 r.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku. Groby symboliczne.

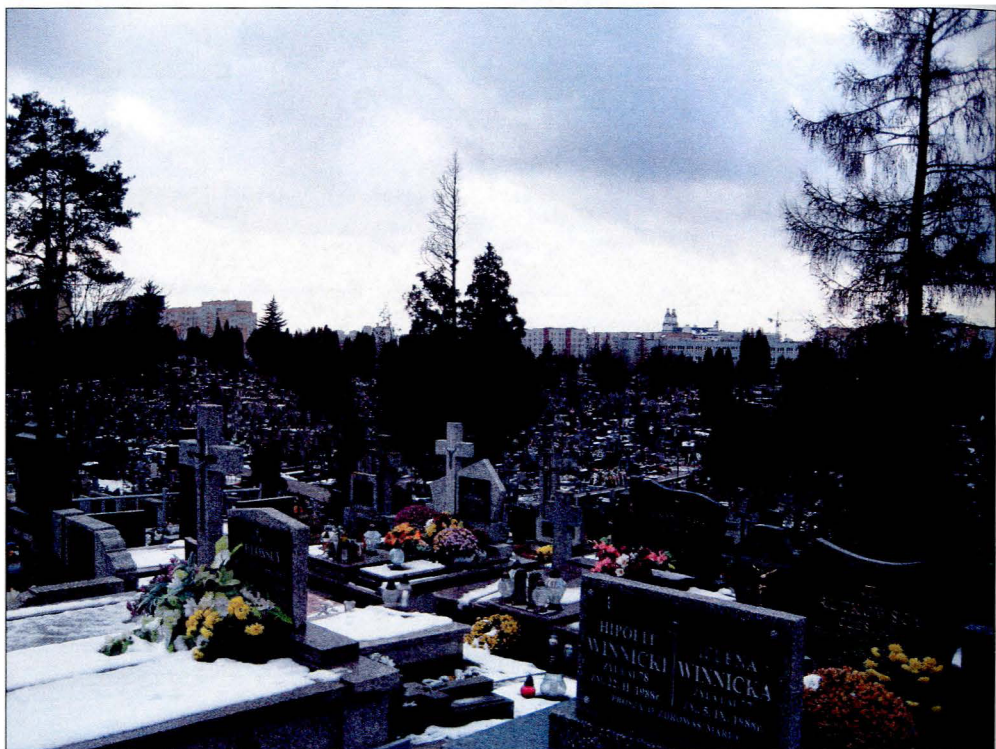
Cmentarz św. Rocha w Białymstoku.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku.

Cmentarz św. Rocha w Białymstoku.

Ogólny widok Cmentarza św. Rocha w Białymstoku.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku

Początki cmentarza wojskowego przy ul. 11 Listopada sięgają 1920 r. W marcu tego roku zaprzestano grzebania zmarłych żołnierzy i jeńców na przyszpitalnym cmentarzu z I wojny światowej, znajdującego się w okolicy rozgłośni Polskiego Radia przy ul. Świerkowej, a ich zwłoki przeniesiono do dwóch wspólnych mogił na nowym cmentarzu w Parku Zwierzynieckim. Pogrzebano tam również poległych w sierpniu i wrześniu 1920 r. W 1921 r. opiekę nad cmentarzem objął Urząd Opieki nad Grobami Wojennymi, a w latach późniejszych sprawowało ją Towarzystwo Opieki nad Grobami Bohaterów. W ramach prowadzonej akcji porządkowania mogił i cmentarzy wojennych przenoszono tu szczątki żołnierzy, pochowanych dotychczas w tymczasowych mogiłach w okolicach Białegostoku. Według spisu wykonanego na podstawie ksiąg metrykalnych z lat 1919–1924 na cmentarzu wojskowym znajdowało się 789 mogił, w których pochowano 870 żołnierzy (w tym 87 jeńców rosyjskich) i 1 osobę cywilną. Wśród nich było 468 katolików, 273 prawosławnych, 4 protestantów i 13 wyznania mojżeszowego. Na mogiłach ustawiono drewniane krzyże, które w latach 30. wymieniono na betonowe. Część nagrobków ufundowały rodziny poległych.

Dnia 1 sierpnia 1926 r. na cmentarz uroczyście przeniesiono szczątki 16 żołnierzy Wojska Polskiego spoczywające dotychczas w pobliżu cmentarza żydowskiego. Kolejne prochy spoczęły na cmentarzu w niedzielę 21 sierpnia 1927 r. kiedy to pochowano tu szczątki trzech żołnierzy, ekshumowane z przydrożnych rowów w Niewodnicy.

W listopadzie 1931 r. w Białostockim Zarządzie Wojewódzkim Towarzystwa Opieki na Grobami Bohaterów zrodził się pomysł wzniesienia na cmentarzu monumentalnego pomnika ku pamięci wszystkich nieznanym bohaterów walk o niepodległość. Dnia 6 września 1932 r. Zarząd Towarzystwa podjął stosowną uchwałę. Na rzecz budowy pomnika przeprowadzono zbiórkę wśród społeczności Białegostoku oraz instytucji państwowych i róż-

nych organizacji. W zbieraniu funduszy pomagał „Dziennik Białostocki”. W dniu 10 listopada 1932 r. dokonano uroczystego odsłonięcia pomnika - ołtarza. Uroczystościom przewodniczył wojewoda białostocki Marian Zyndram-Kościółkowski, a jego poświęcenia dokonał dziekan białostocki ks. Aleksander Chodyko. Obelisk przybrał formę czworobocznego słupa na planie równoramiennej krzyża, zwężającego się ku górze, na każdym zaś boku umieszczono, biegnący przez całą jego długość krzyż łaciński. U podstawy ściany głównej, na ryzalicy cokołu, umieszczona jest granitowa tablica z wyrytym i złożonym krzyżem orderu wojennego Virtuti Militari oraz napisem „cześć poległym”. Autorem pomnika jest warszawski architekt inż. Jarosław Girin, projektant gmach Teatru Dramatycznego w Białymstoku.

W okresie II wojny światowej część nagrobków uległa zniszczeniu. W ich miejsce pochowano żołnierzy Armii Czerwonej i Wojska Polskiego, poległych i zmarłych w latach 1939–1949. Na cmentarzu miejsce ostatniego spoczynku znalazły także osoby zasłużone dla nowej, „ludowej władzy”, żołnierze KBW oraz milicjanci polegli w walkach z żołnierzami podziemia. Złożono tam również ciała rozstrzelanych 5 listopada 1942 r. członków ruchu oporu (m.in. miejscowej organizacji Armii Krajowej), a także więźniów rozstrzelanych na terenie białostockiego więzienia. Ostatnie pochówki pochodzą z 1952 r. Wówczas teren nekropolii został uporządkowany. Ogródzony siatką, na obszarze 1,1 ha mieścił 67 mogił pojedynczych i 104 zbiorowych żołnierzy Wojska Polskiego, 62 mogił pojedynczych i 7 zbiorowych żołnierzy Armii Czerwonej oraz 25 nagrobków zbiorowych kryjących zwłoki ofiar „terroru hitlerowskiego”, co dawało łączną liczbę 1854 pochowanych.

Cmentarz zajmuje powierzchnię około 1 ha i stanowi cenny zabytek Białegostoku. Władze miasta przykładają dużą wagę do jego ochrony. Pierwszy remont kapitalny przeprowadzono już w 1969 roku. Opieką nad nekropolią zajmowała się również młodzież szkoły patronującej – Szkoły Położnych w Białymstoku, przeprowadzająca okresowe prace oczyszczające nagrobki i zielen, pod czujnym nadzorem Zarządu Zieleni Miejskiej. W 1992 r. odnowiono pomnik (obłożono go czarnymi granitowymi płytami), kolejną renowację, przywracającą wygląd pierwotny, przeprowadzono zaś w 2014 r. Wcześniej, w październiku 2002 r. zdemontowano radziecką gwiazdę, stojącą przy gromach radzieckich żołnierzy, zastępując ją prawosławnym krzyżem. Wybrukowano wówczas alejki, odnowiono część mogił, również nagrobków żołnierzy Armii Czerwonej. Prace były sfinansowane przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

W głównej alei cmentarza, na lewo od pomnika znajdują się dwie płyty poświęcone nieznanym żołnierzom poległym za ojczyznę. Pierwsza wykonana jest z białego marmuru i opatrzona napisem: NIEZNANEMU ŻOŁNIERZOWI WOLNA POLSKA 1914–1920. Jest to ta sama płyta, umieszczona 15 sierpnia 1925 roku w trakcie uroczystych obchodów święta Wojska Polskiego jako płyta Nieznanego Żołnierza, na betonowym cokole na Rynku Kościuszki u zbiegu ulic Supraskiej i Lipowej. Pozostawała tam do wybuchu II wojny światowej. We wrześniu 1939 r. zdjęto ją z cokołu i ukryto na terenie nekropolii w Parku Zwierzynieckim. W miejscu, w którym obecnie się znajduje, została ustawiona w 1988 roku, w 70 rocznicę Odzyskania Niepodległości. Druga z tablic została ufundowana przez społeczeństwo Białegostoku w 1989 roku w 50 rocznicę wybuchu II wojny światowej. Upamiętnia ona nieznaną żołnierzy poległych w latach 1939-1945.

Na cmentarzu wojskowym znajduje się również pomnik Bohaterom Polski Podziemnej z 2002 roku. Ma formę kamiennego muru, na którym umieszczono metalowe napisy: BÓG/ HONOR/ OJCZYŻNA, płaskorzeźbę orła w koronie oraz inskrypcję BOHATEROM POLSKI PODZIEMNEJ/ ZNAJNYM I NIEZNANYM POLEGŁYM I POMORDOWANYM/ W LATACH 1939-1956/ W CZASIE DYKTATORY KOMUNISTYCZNEJ/ BĘDZIE ŻYLI W PAMIĘCI POKOLEŃ WIERNYCH/ BOGU I OJCZYŻNIE. Autorem pomnika jest Jan Siuta, krakowski rzeźbiarz. Przed pomnikiem znajduje się 8 mogił nieznaną żołnierzy podziemia niepodległościowego, ekshumowanych w 1996 roku z lasu w okolicach Olmont. Inicjatorem i fundatorem pomnika było Porozumienie Organizacji Kombatantkich i Stowarzyszeń Niepodległościowych.

Nekropolia przy ul. 11 Listopada liczy obecnie 28 mogił zbiorowych oraz 311 indywidualnych, kryjących ciała 469 żołnierzy polskich i 490 Sowieckich. Najstarszym rangą żołnierzem Wojska Polskiego pochowanym na cmentarzu wojskowym jest podpułkownik Lucjan Kędzierski, dowódca 14 Pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej (dawny 3 Pułk Artylerii Lekkiej Wielkopolskiej), który zmarł, w wyniku z ran odniesionych w bitwie pod Mińskiem, w szpitalu wojskowym w Białymstoku 16 września 1920 roku. Znajduje się tam również grób por. Michała Skrzyńskiego, ułana 10 Pułku Ułanów Litewskich i żołnierza Armii Krajowej.

Lucjan Kędzierski – był organizatorem i pierwszym dowódcą 3 Pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej. 30 lipca 1919 r. dowodzona przez niego jednostka wyjechała z Poznania na front. W dniach 3 i 4 sierpnia pułk wyładował się na północny-zachód od Mińska. 8 sierpnia 1919 r. w składzie Grupy Wielkopolskiej rozpoczął ofensywę na Mińsk. W czasie składania meldunku został podpułkownik Kędzierski został ciężko ranny. Zmarł w szpitalu wojskowym w Białymstoku 16 września 1920 r. Był najstarszym rangą żołnierzem Wojska Polskiego pochowanym na cmentarzu wojskowym.

Witold Chorzewski – urodzony w 1892 r. Podporucznik sanitarny. Student medycyny Uniwersytetu w Kijowie. Zmarł w szpitalu w Białymstoku 17 września 1929 r.

Wybrana bibliografia:

Archiwum państwowe w Białymstoku, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku, sygn. 713, 715, 725.

Wojciech Brański, „Cmentarz wojskowy w Zwierzyńcu”, ZSG.bialystok.pl

Katalog białostockich pomników, tablic pamiątkowych i miejsc pamięci narodowej, Białystok 2017.

Urszula Kraśnicka-Zajdler, *Cmentarz wojskowy w Zwierzyńcu*, [w:] *Pomniki Niepodległości*, Białystok 2017.

Mariusz Proskień, Białystok. Cmentarz wojskowy [w:] *Olsztyńska Strona Rowerowa* [on-line] dostęp 12. 11. 2017r.

<http://www.sjerzy.parafia.info.pl/?p=main&what=84>, dostęp 20.11.2017 r.

Główna aleja Cmentarza wojskowego przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Mogiły żołnierzy polskich poległych w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Symboliczna mogiła żołnierzy sowieckich poległych w latach 1944–1945.

Cmentarz wojskowy w Białymstoku. Grób Lucjana Kędzierskiego. Pułkownik, dowódca 14 Pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej (dawny 3 Pułk Artylerii Lekkiej Wielkopolskiej), który zmarł, w wyniku z ran odniesionych w bitwie pod Mińskiem, w szpitalu wojskowym w Białymstoku 16 września 1920 r. Był najstarszym rangą żołnierzem Wojska Polskiego pochowanym na cmentarzu wojskowym.

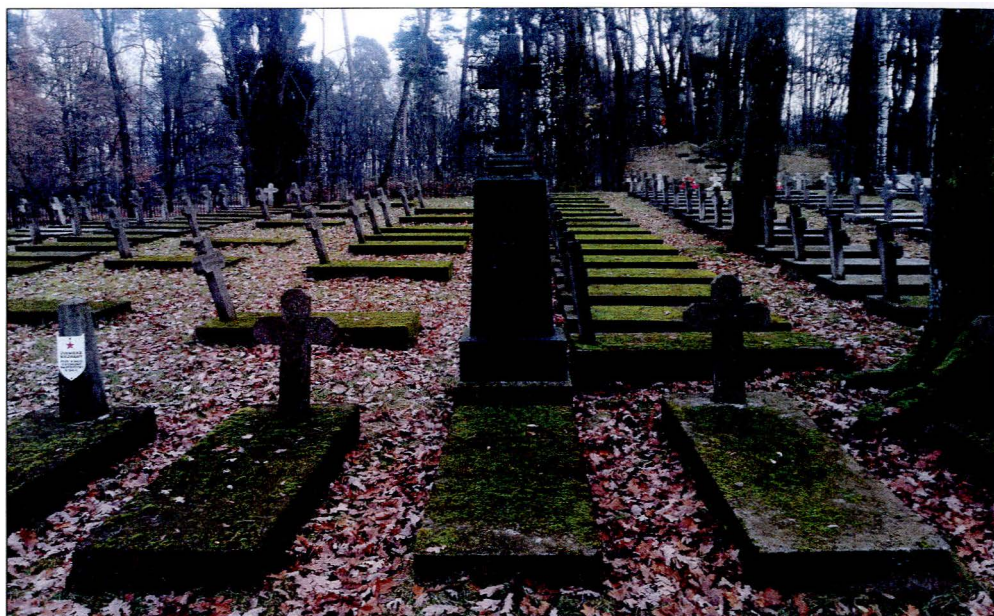
Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Grób Zygmunta Kundzicza.

Cmentarz Wojskowy w Białymstoku przy ulicy 11 Listopada. Groby żołnierzy polskich.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Symboliczny grób poświęcony nieznanemu żołnierzowi.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Grób Witolda Chorzewskiego. Urodzony w 1892 r. Podporucznik sanitarny. Student medycyny Uniwersytetu w Kijowie. Zmarł w szpitalu w Białymstoku 17 września 1929 r.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Symboliczny grób poświęcony poległym i pomordowanym przez komunistyczne władze. Tablica z napisem: Bohaterom Polski podziemnej znanym i nieznanym poległym i pomordowanym w latach 1939–1956 w czasie dyktatury komunistycznej. Będziecie żyli w pamięci pokoleń wiernych Bogu i Ojczyźnie. Bóg, Honor, Ojczyzna.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Symboliczny grób poświęcony żołnierzom polskim pochowanym we wrześniu 1939 r.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Tablica z inskrypcją.

Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku. Symboliczny grób z tablicą: W mogile tej i obok dr Konrad Fiedorowicz z kapelanem szpitala księdzem Piotrem Maziewskim i z pomocą harcerzy i społeczeństwa miasta pochowali około 100 obrońców Białegostoku nocą z 15 na 16 września 1939 r.

Spis treści

Wstęp	5
Cmentarz Farny w Białymstoku przy ulicy Władysława Raginisa	7
Cmentarz prawosławny parafii Wszystkich Świętych przy ulicy Wysockiego	55
Cmentarz Miejski w Białymstoku ul. Wysockiego 63	81
Cmentarz żydowski przy ulicy Wschodniej	109
Cmentarz żydowski przy ulicy Żabiej	115
Cmentarz św. Rocha w Białymstoku ul. Antoniuk Fabryczny 45	121
Cmentarz Wojskowy przy ulicy 11 Listopada w Białymstoku	145

